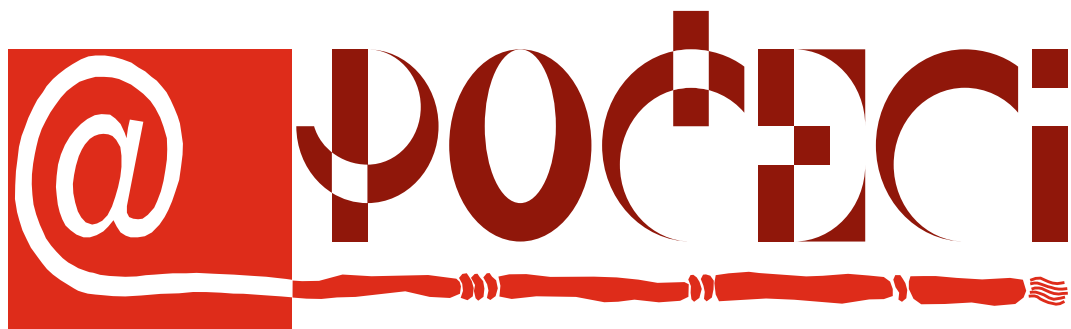

ISSN 1331-0569

SPLIT, 2012.

GOD. X.

BR. 1 (10)

DESET
POČETAKA

ČASOPIS BOGOSLOVA FRANJEVČKE PROVINCIJE PRESVETOG OTKUPITELJA

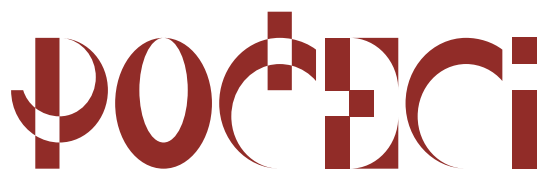
Tema broja

SV. FRANJO ASIŠKI I HRVATI
1212. - 2012.

Lik Krista - kralja svega stvorenoga, središnji dio mozaika, rad Josipa Biffela (Franjevački samostan u Makarskoj)

Časopis bogoslova
Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja

Sv. Franjo Asiški i Hrvati (1212.-2012.)

Prilozi u prigodi 800. obljetnice dolaska
sv. Franje Asiškog u Hrvatsku

PAX ET BONUM 800 LJETA MEĐU HRVATIMA MIR I DOBRO

POČECI

Godina X. br. 1 (10)

Split, ožujak 2012.

Časopis bogoslova
Franjevačke provincije
Presvetog Otkupitelja

Izdavač

Franjevački bogoslovni klerikat

Urednik

Fra Šimun Markulin

Odgovorni urednik

Dr. fra Domagoj Runje

Recenzija

Dr. fra Bruno Pezo

Naslovnica

Fra Ante Branko Periša,
akad. slikar

Fotografije

Arhiv Klerikata i
fra Stojan Damjanović

Dizajn i grafička priprema

Nino Tocigl

Tisak

Tipoart, Split

Adresa uredništva:

„Počeci“

Franjevački klerikat

Put iza nove bolnice 10c

HR – 21 000 Split

Tel.: +385 (0)21 541 702,

Fax.: +385 (0)21 380 315

web: www.franjevci-split.hr

Časopis izlazi povremeno.

S A D R Ž A J :

UREDNIKOVA RIJEČ

FRANJINIM STOPAMA

Franjina Hrvatska, A. Mravak.....	6
Bosanski ujaci, D. Nikolić.....	12
Kamen, krš, ganga, Neretva i fratar, D. Milas	15
Stopama sv. Franje do oltara Božjega, F. Pražen.....	18
Nadahnuće mnogima i velikima, M. Trogrlić.....	21
Moj sv. Franjo, S. Knežević.....	24

ČUVARI NADE

Gospinim perivojem, Š. Markulin.....	27
Glazbom su slavili Gospodina, F. Bosnić	30
Gospodin mi je dao braću, D. Jukić.....	33
Sa svetim Franjom u život, A. Mikulić.....	39
Kolege i svjedoci, G. Šparada	42
Misionar u zemlji dijamanta, S. Damjanović.....	45

RAZGOVOR

Razgovor s kustodom Svete Zemlje	48
--	----

MEDITACIJA

Bože moj, N. Nekić	52
--------------------------	----

ANEGDOTE

Fratarske zgode i nezgode, fra A. Batinović	55
---	----

ANKETA

Stavovi prema braku i motivacija za roditeljstvom kod studenata, I. Reič Ercegovac i G. Kardum.....	60
--	----

POEZIJA

64

AKTUALNO

Korak do Europske unije, Z. Tolić	66
Internet – osmi kontinent, F. Doljanin.....	69
Hvaljen budi, Gospodine moj, po sestrici Vodi, Z. Milić.....	73
Hrvatske demografske perspektive, A. Akrap.....	77
Svjetlo i sol hrvatskoga društva, I. Bota.....	80

Dragi čitatelji,*hvaljen Isus i Marija!*

Prošlo je devet mjeseci od posljednjeg izdanja, a evo u rukama već držite novi broj časopisa „Počeci“ – i to deseti po redu. Mala grupa franjevac pokrenula je 1996. god. u gradu između mora i planine časopis studenta *Franjevačke teologije* u Makarskoj. Od tada je ovaj časopis prošao vihore i utihe, bonace i oluje. Plovio je ovaj brod naprijed: prema novim generacijama, novim mjestima, novoj čitalačkoj publici – mijenjajući kormilare, smjer i način plovidbe, no uvijek vjeran temeljnom načelu: približiti javnosti život i rad mladih redovnika.

Sv. Franjo u Pravilu poziva braću da *rade vjerno i predano, tako da ne ugase duh molitve i pobožnosti kojemu sve ostalo vremenito treba da služi*. Radili su tvoji sinovi, Serafski Oče, vjerno i predano, u duhu molitve i pobožnosti – i upravo sav svoj rad u ovom broju posvećuju tvom slavlom i blagoslovljenom pohodu našoj ljubljenoj domovini.

Prošlo je osam stoljeća od dolaska sv. Franje Asiškog (1181.–1226.) u Hrvatsku. Bijaše to davne 1212. godine na našoj dalmatinskoj obali. Možda nijedan narod – prema riječima kardinala Franje Kuharića – nije duboko primio u sebe sv. Franju, njegove sinove i kćeri i njegov duh kao hrvatski narod. Stoga, odlučismo sa svoje strane dostojno obilježiti ovaj značajan događaj za nas franjevence, ali i sve ljude dobre volje. Posegnuli smo u bogatu riznicu franjevačke nazočnosti među Hrvatima, iz koje na vidjelo iznosimo staro i novo.

Stoljećima su ovi fratri djelovali između rijeke Zrmanje i Neretve, od obala Jadranskog mora do Dinarskih planina. Nikli iz naroda, dijelili su s njim žalosti i radosti, mir življenja i ratne bujice, bili su mu duhovni pastiri, kulturni radnici i narodne vođe. Iz naše slavne povijesti mi, mladi franjevci, želimo učiti i crpiti snagu. Zato neka ovaj naš rad bude glasnik budućnosti!

Osobito smo svoj pogled i misli usmjerili prema vama, dragi mladi. Širimo ruke i primamo vas u svoja srca, želimo biti svjedoci Krista u vremenu kada biti redovnik i svećenik traži mnogo žrtve, kada biti kršćanin znači biti čovjek nade.

Neka ovi tekstovi i fotografije budu poticaj svima. Podarite nam i ovaj put svoj osmijeh i radost, svoju ljubav i zajedništvo. A mi vam jamčimo da će vas naša franjevačka blizina i jednostavnost uvijek pratiti.

Svima onima koji su spremno i rado sudjelovali u *stvaranju* novih „Početaka“ kličem: Hvala! Svoju osobitu zahvalnost izričem mnogim starijim i mlađim fratrima, zatim ljudima znanosti i kulture, a napose kolegama studentima. Ovaj će brod jednoga dana opet krenuti na novo putovanje, novi početak. To je sudbina naših „Početaka“. Da tako i bude, utječemo se zagovoru svetih Asižana: Franje i Klare.

*Pax et bonum!**Urednik*

Franjina Hrvatska

Dolazak sv. Franje u Hrvatsku

Fra Antonio Mravak, Split
- student teologije

O boravku sv. Franje na našem tlu napisano je više povijesnih rasprava i sačuvan mit pučkih predaja, što pokazuje prisnu povezanost čovjeka s hrvatskog tla s Asiškim Svecem kroz duga stoljeća. Pitam se, je li ovo bila Božja volja da obalu istočnog Jadrana pohodi Svetac ili su zaista sile morskih struja bile jače od Franjinog nauma da Radosnu vijest donese Saracenicima, pa ga „bacile“ u naše krajeve?

Ako promatramo život sv. Franje Asiškog (1181.–1226.) do trenutka njegovog obraćenja, možemo zapaziti da je njegov život ponajprije bio usmjeren k ispunjavanju njegovih osobnih želja za ostvarivanjem ovozemne slave i viteške časti. Sve je to bilo do trenutka dok Franjo nije prepoznao Gospodina koji je bio veći od njegovih planova. Otkrivajući Gospodinov glas, Franjo počinje razmišljati i pitati se: „Gospodine, što hoćeš da učinim?“. Ovdje započinje Franjino ispunjavanje Božje a ne ljudske volje. Njegov život postaje jedna divna harmonija jednostavnosti i mudrosti. Ta jednostavnost otkriva se u pristupu Bogu, sebi i ljudima, a izražava se u poniznom i brižljivom ophođenju s bližnjima i sa svim stvorenjima. Franjo svojim pristupom ukida razliku između „viših“ i „nižih“. Svojim životom ljudima je otkrivao i približavao Kristovo lice. Na jedinstven način ugradio je sebe u ondašnje društvo s prijelaza iz 12. u 13. stoljeće kada se rađa moderni i dinamični srednji

vijek. Franjin način djelovanja bio je toliko snažan i autentičan da je čitava povijest i nakon 800. godina ostala obilježena tim njegovim primjerom. Jacques Le Goff ovako će „svoga“ sv. Franju prikazati: „Taj me je čovjek opčarao i time što i dalje živi u svojim spisima, povijestima svojih životopisaca, slikama. On je spojio jednostavnost i ugled, poniznost i uspon, običnu naravnost i izvanredno zračenje. Vjerodostojno susretljiv, pa mu se može pristupiti i na prislan način i s razdaljine“.¹ Stoga nije ni čudno da nijedan velikan duha nije ostavio takav trag u Hrvatskoj kulturi i povijesti kao sv. Franjo i njegovi sinovi.

Jednostavnost koja ne pozna granice

Nameće nam se pitanje: zašto je uz hrvatsko tlo toliko vezan živi povijesni lik sv. Franje? Naime, već u šestoj godini svojega obraćenja (1212.) Franjo se *zbog protivnih vjetrova* našao na našoj obali. O boravku sv. Fra-

¹ Usp. Jacques LE GOFF, *Sveti Franjo Asiški*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., str. 7.

nje na našem tlu napisano je više povijesnih rasprava i sačuvan mit pučkih predaja, što pokazuje prisnu povezanost čovjeka s hrvatskog tla s Asiškim Svecem kroz duga stoljeća. Pitam se, je li ovo bila Božja volja da obalu istočnog Jadrana pohodi Svetac ili su zaista sile morskih struja bile jače od Franjinog nauma da Radosnu vijest donese Saraceni-ma, pa ga „bacile“ u naše krajeve? Bilo kako bilo, povijest nam ocrtava Božju volju da Franjo sa svojim sinovima nastavi ondje gdje su stali slavni benediktinci. Da budu graditelji kulture, prosvjetitelji i čuvari identiteta hrvatskog naroda u presudnim trenutcima naše povijesti.

Noviji franjevački povjesničari tvrde da je sv. Franjo Asiški triput dolazio u naše krajeve: prvi put 1212. kada se uputio prema Svetoj Zemlji, pa ga oluja bacila na hrvatsku obalu; drugi put 1219. kada je ponovno poduzeo

uspješno putovanje prema Palestini i treći put 1220. kada se vraćao s Bliskog Istoka u domovinu. Za nas je od posebne važnosti prvi Svečev dolazak u Hrvatsku, jer povijesna vrela samo taj dolazak izričito spominju. O događajima iz Franjinog života možemo puno tog razaznati zahvaljujući ponajprije Svečevom suvremeniku i njegovu prvom životopiscu fra Tomi iz Čelana. Tako Toma na jednom mjestu piše: „Šeste godine svoga obraćenja, raspaljen ljubavlju prema svetom svećeništvu htjede poći u Siriju da Saraceni-ma i drugim nevjernicima propovijeda Kristovu vjeru i pokoru. Kad se ukrca na neki brod, koji je imao tamo otploviti, stadoše puhati suprotni vjetrovi i on se s drugim putnicima nađe u krajevima Slavonije (...*ventis contrariis flantibus in partibus Sclavoniae cum ceteris navigantibus se invenit*)“.²

² Usp. Toma ČELANSKI, *Vita prima*, 55.

Pitamo se kada je Franjo pošao na Istok i dospio na hrvatsko tlo? Izvori nam govore da je Franjo sigurno bio u Asizu na Cvjetnicu 1212., koja je te godina bila 18. ožujka. Znamo da je Franjo upravo te godine, u kasnu večer, Klaru i njezinu rođakinju Miroslavu de Gelfutio u crkvi u Porcijunkuli zaodjenuo pokorničkim ruhom. I prvih dana travnja 1212. godine Franjo je morao biti prisutan u Asizu, jer je on i Agnezi, rođenoj Klarinoj sestri, koja se obratila 3. travnja, dao pokorničko odijelo.³

Na temelju ovih podataka možemo zaključiti da se radi o proljeću, a time se isključuje mogućnost trajnih i dugih oluja na Jadranu o kojima nam govori Čelanski. Uostalom, u proljeće i ljeto 1212. Franjo nije ni mogao ostaviti Asiza. Naime, 13.

³ Usp. Dominik MANDIĆ, *Boravak sv. Franje Asiškoga u hrvatskim krajevima*, u: *Nova revija V*(1926.) 3-4., str. 223-226.

B. Bulić, Dolazak sv. Franje u Hrvatsku (Gospa van Grada, Šibenik)

svibnja 1212. kod Porcijunkule održavao se Generalni kapitul, na kojemu je Franjo bez sumnje osobno prisustvovao. Uz to treba imati na umu da je Franjo zasigurno bio zaokupljen i prvim počecima Reda sv. Klare.

Dana 18./19. ožujka 1212. Franjo je obukao Klaru i Miroslavu te ih je te iste noći smjestio u samostan benediktinki – *San Paulo de Abbatissis*. Poslije nekoliko dana, svakako prije 3. travnja, Franjo je s dvojicom svoje braće osobno odveo Klaru i Miroslavu de Gelfutio u drugi samostan benediktinki – *San Angelo de Panso*, 2 km istočno od Asiza. Tu se 3. travnja 1212. Klari pridružila njezina rođena sestra Agneza. Koji dan poslije toga, Franjo je i nju osobno primio na pokor-

nički život. Pitamo se koliko je vremena ostala Klara u samostanu *S. Angelo de Panso*, prije nego je prešla u Svetog Damjana. Svetičina *Oporuka* uopće i ne spominje samostan *S. Pauli de Abbatissis*, gdje je provela samo nekoliko dana. Naime, *Životopis sv. Klare* (br. 10.) govori nam da se Klarin duh nije mogao potpuno smiriti u samostanu *S. Angelo de Panso*, i da je napokon prešla u Sv. Damjana. Naime, Klarinu duhu potpunog odreknuća svijeta i idealnom siromaštvu nije odgovarala bogata benediktinska opatija, što je bio uzrok toga duševnog nezadovoljstva. Kroz to razdoblje sv. Franjo se morao pobrinuti da dobije crkvicu Sv. Damjana od asiškog biskupa, i da u tom starom, tada zapušte-

nom samostanu uredi prebivalište Klari i njezinim sestrama. Sve ovo nas navodi na zaključak da je za ovo trebalo prilično mnogo vremena i da Klara nije mogla prijeći u Sv. Damjana prije kolovoza i rujna 1212. godine. Franjo je tada još bio prisutan u Asizu i sve je osobno uredio za Klarin prelazak u Sv. Damjana. Na dan 29. rujna 1212. dolazio je redoviti Kapitul Sv. Mihovila na kojemu je Svetac osobno prisustvovao. Poslije ovoga, najvjerojatnije u listopadu 1212. godine, Franjo je mogao krenuti na svoj put prema Istoku.⁴

Među nama

Sljedeće pitanje koje nam se nameće je pitanje luke, odno-

⁴ Usp. Dominik MANDIĆ, *Nav. dj.*, str. 224.

Franjevački bogoslovi s generalnim ministrom Reda (Split, 21. 9. 2011.)

sno mjesta u kojem se Franjo ukrcao? Čelanski, kao ni drugi izvori, ne govori nam iz koje se luke Franjo zaputio na put prema Siriji, niti u koju je luku prispio na istočnoj obali Jadrana. Po svoj prilici riječ je o Anconi koja je tada bila jedna od triju velikih luka na istočnoj obali Italije za plovidbu na Istok, a ujedno bila je najbliža Franjinom rodnom gradu Asizu.

Možda ćemo se još zapitati: zašto je navedeno *krajevima Slavonije*? Naime, prvi Franjini biografi Toma Čelanski, Julijan iz Speiera, sv. Bonaventura, H. Abricensis – ne upotrebljavaju uobičajeni izraz „u Dalmaciju“, nego „u Slavoniju“, što je kod latinskih pisaca bio sinonim za Dalmaciju i Hrvatsku.

Boravak sv. Franje u našim krajevima nije bio dugotrajan. Želio je poći na Istok i tražio je brod koji bi pošao u tom smjeru. I kad ga nije našao, vratio se, kako veli sv. Bonaventura, *nakon kratkog boravka u Italiju*. Fra Toma Čelanski pripovijeda kako se nakon stanovitog vremena u luci, pojavio neki brod što je upravo imao ići za talijansku luku Anconu, te kako se Franjo sa svojim pratiocem uspio na nj ukrcati, pa doslovno nastavlja: „Tada se tu stvori netko noseći sa sobom svake hrane, zovne k sebi nekog bogobojaznog čovjeka s broda i reče mu: 'Uzmi sve ovo sa sobom pa ćeš onim siromasima što su skriveni u brodu pošteno davati kad im zatreba!'“.⁵ Možda su upravo ovdje zapisane najljepše rečenice koje nam ocrtavaju ka-

ko je Asiški Svetac osvojio srce hrvatskog čovjeka. Moglo bi se reći na prvi susret, ako se uzme u obzir Bonaventurin podatak koji nam govori da se Franjo nakon kratkog vremena vratio u Italiju.

Nas u prvom redu zanima: gdje se Svetac iskrcao i koje je to naše mjesto imalo sreću da primi tako rijetkog i velikog gosta? Budući da nemamo nikakve pouzdane tvrdnje u koju je luku Franjo 1212. godine uplovio i iz koje je isplovio, ne čudi onda što sedam mjesta tvrdi da ih je sveti Franjo pohodio i u njima osnovao svoj samostan.

Možda će nas ove tvrdnje podsjetiti na starog Homera i sedam grčkih gradova od kojih je svaki za sebe svojatao čast da se u njemu rodio najslavniji grčki epski pjesnik: „Sedam se gradova bori za Homerovu domovinu: Smirna, Rod, Kolofon, Salamina, Hios, Arg i Atena“.

Svjedočanstvo Franjinih biografata o njegovu boravku u našim krajevima je s jedne strane veoma dragocjeno, a s druge strane vrlo općenito. Dragocjeno jer je Hrvatska prva zemlja izvan Italije koju je sv. Franjo, iako neplanirano, posjetio, a općenito jer nijedan od njih ne navodi luku iz koje je isplovio vraćajući se u Italiju. Općenitost je time veća, što nam nijedan od njih ne daje nikakve obavijesti ni o tome čime se Franjo bavio i što je radio dok je čekao brod za Italiju.

Pitamo se koji su to hrvatski gradovi koji svojataju da ih je Franjo pohodio? Na prvom mjestu tu je Dubrovnik, zatim Split

i samostan franjevac na Obali.

Stara predaja također govori da je sv. Franjo osnovao još četiri samostana na moru, a to su: bivši franjevački samostan u Trogiru, samostan Sv. Duje na Pašmanu, a negdje se također čita da je Svetac bio i u Rijeci na Trsatu. Možemo spomenuti i Zagreb.

Od ovih navedenih samostana posebno nam je zanimljiv Trogir. Radi se naime o oporuci trogirskog plemića Desse pok. Luke, napisanoj 18. veljače 1234. god., kojom taj plemić zajedno sa svojom ženom Stanom, budući da je ostao bez poroda, ostavlja sav svoj imetak sinovima sv. Franje u Trogiru. Oporučitelj izjavljuje da je još za života sv. Franje sagradio pokraj grada Trogira crkvu u čast Bogu i slavnjoj Djevici Mariji, ogradio je zidom i podigao boravišta. Iz te iste oporuke saznajemo da je tu crkvicu posvetio biskup Treguan Firentinac, koji je biskupovao od 1206. do 1255. godine. Kako se jasno razabire iz oporuke, samostan i crkva su sagrađeni još za života sv. Franje. Točno utvrđivanje godine nastanka tog prvog boravišta Male braće na hrvatskom tlu omogućio nam je otac hrvatske historiografije Ivan Lucić, Trogiranin. On u svojem djelu *Historia di Dalmatia* donosi tekst molbe fra Rajmunda iz Viterba, provincijala franjevacca u Dalmaciji od 13. studenog 1420. U tom dokumentu fra Rajmund moli Mletačku Republiku da odredi mjesto za gradnju novog samostana Male braće u Trogiru, budući da su fratri zbog ratnih prilika kroz minule godi-

⁵ Usp. Toma ČELANSKI, *Isto*.

ne sedam puta mijenjali mjesto svoga samostana. Na temelju tog podatka Lucić je izračunao da je Dessa već 1214. podigao boravište i crkvu Sv. Marije Maloj braći.⁶

Druga, premda ne i sasvim sigurna, predaja kaže da je Serafski Svetac 1212. došao prvo u Zadar, gdje je čudesno ozdravio teško bolesnu opaticu samostana benediktinki Sv. Nikole, a be-

na Cresu (oko 1240.), na Rabu, inače samostan koji je pripadao benediktincima, a od 1287. je u posjedu franjevac, koji su na otoku živjeli i prije ulaska u benediktinski samostanski posjed; na Krku (iz 1297.), u Bribiru (1247.), u Skradinu (oko 1299. god.).

Ubrzo su se franjevci iz južne Hrvatske, još za vremena svoga utemeljitelja, raširili i po drugim

novim zvanjima. U tom pismu Papa franjevce povjerava zaštititi zagrebačkog biskupa Stjepana II. Iz ovog razdoblja navest ćemo neke od samostana koji su nastali u ovom dijelu Hrvatske: samostan u Zagrebu pripada grupi prvih franjevačkih boravišta u sjevernoj Hrvatskoj. Mnogi ga vežu uz godinu 1220. i osobu fra Ivana iz Francuske koji ga je najvjerojatnije i osnovao; samostan u Varaždinu najvjerojatnije je pripadao ivanovcima, a zatim su se u njemu još za života sv. Franje, nastanili franjevci. Tu su još samostani koji su nastali kroz ovo razdoblje u Virovitici, Požegi, Našicama, Koprivnici.

Do danas

Od dolaska na hrvatsko tlo pa sve do naših dana franjevci su mnogo puta preusmjeravali prvotne zadaće u svom djelovanju kao i način svoga života usklađujući ga s djelovanjem u službi poslanja Crkve ali uvijek ostajući vjerni poslanju svojeg Utemeljitelja, tj. naviještanju evanđelja riječju i životom.

Posebno ih je krasilo bratstvo i malenost s narodom kojem pripadaju. Kao takvi često su bili „trn u oku“ vlastima i režimima. Stoga nije čudno da je fratar i danas duboko utkan u život hrvatskog čovjeka, i to onom istom logikom koju je Franjo donio u ove krajeve – jednostavnošću i ljubavlju prema tom čovjeku. Upravo, prva dva kanonizirana sveca iz hrvatskog naroda su franjevci: fra Nikola Tavelić i fra Leopold B. Mandić. Gdje je fratar danas prisutan u našim krajevima? Na

Šeste godine svoga obraćenja, raspaljen ljubavlju prema svetom svećeništvu htjede poći u Siriju da Saracenima i drugim nevjernicima propovijeda Kristovu vjeru i pokoru. Kad se ukrca na neki brod, koji je imao tamo otploviti, stadoše puhati suprotni vjetrovi i on se s drugim putnicima nađe u krajevima Slavonije (Hrvatske).

nediktinke su mu iz zahvalnosti dale zemljište i kuću za samostan, koji je kasnije nazvan samostanom Sv. Franje.

Broj franjevačkih samostana na našoj obali s vremenom se sve više povećavao, tako da je krajem 13. stoljeća na obali, po dalmatinskim otocima i u Istri bilo oko 20 samostana Manje braće. Ovakvom razvoju pridonijela je blizina Italije te činjenica da su stanovnici na našoj obali bili dvojezični (govorili su talijanski i hrvatski) pa su franjevci koji su dolazili s Apeninskog poluotoka mogli bez poteškoća razviti apostolat u narodu. Ovdje ćemo navesti neke od tih samostana koji su nastali tijekom 13. stoljeća: samostan u Puli (oko 1226.), u Poreču (oko 1226.),

krajevima Hrvatske, stigavši tako i u sjevernu Hrvatsku. Da su se franjevci sve više širili po našim krajevima svjedoči nam i podatak da je za franjevce iz južne i sjeverne Hrvatske na Generalnom kapitul u Asizu 1217. godine osnovana Provincija, nazvana *Provincia Hungariae* kao dvanaesta Provincija u ondašnjoj općoj razdiobi Reda na Provincije.

U 13. st. u sjevernoj Hrvatskoj Red je sve više rastao brojem braće, a time se povećavao i broj franjevačkih kuća i crkava. O tome nam svjedoči i pismo pape Inocenta IV. iz 1245. godine. U tom pismu papa piše kako franjevci već imaju stalna boravišta, samostane i crkve u kojima čuvaju Euharistiju (Presveto) i u kojima pokapaju preminulu braću, da imaju vrtove koji pripadaju njihovim samostanima te da postaju sve brojniji zahvaljujući

⁶ Usp. Nikola Mate ROŠČIĆ, *Počeci Franjevačkog reda u Hrvatskoj*, u: Kačić, IX (1977.), str. 15.

osobit način u župnom pastoralu, nastojeći čuvati specifičnosti franjevačkog načina djelovanja koji je stoljećima prisutan na ovim prostorima a to je povezanost s pukom, obavljanje tradicionalnih pučkih pobožnosti, vođenje Franjevačkog svjetovnog reda (FSR) i u novije vrijeme Franjevačke mladeži (FRAMA). Kao i nekoć, i danas su franjevci prisutni u znanosti i školstvu, odgajajući ne samo redovnike, nego i ljude znanja i vjere. Oni su skupljači i čuvari narodnoga blaga.

Poput svoga utemeljitelja skrb o siromašnima i rubnima, pođižući socijalne ustanove, otvarajući pučke kuhinje u domovini i misijskim krajevima gdje vrše svoj apostolat. Možemo reći, tiho i nenametljivo žive svakodnevnici sa svojim narodom, djeleći s njima radosne ali i one teške trenutke.

Danas su franjevci u Hrvatskoj okupljeni u provincije (pokrajine): od juga do sjevera. Poznato nam je kako se franjevačka

obitelj dijeli na tri reda i sva tri su danas prisutna u Hrvatskoj. Evo osnovnih podataka o njima. Prvom redu pripadaju franjevci opservanti (OFM), konventualci (OFMConv) i kapucini (OFMCap). Drugi red jest Red sv. Klare (OSC). Trećem franjevačkom redu pripadaju Franjevci trećoredci (TOR) muških i ženskih zajednica, Franjevački svjetovni red te Franjevačka mladež – Frama.

Hrvatski franjevci trećoreci bili su promicatelji staroslavenskog jezika i glagoljice. Imali su privilegij korištenja staroslavenskog u liturgiji. Očuvanje staroslavenskog jezika postalo je simbol identiteta i duha hrvatskog naroda. Stoga ih s pravom nazivamo čuvarima glagoljske baštine u Hrvata.

Ovaj hod s Franjom završit ću s pjesmom Petra Grgeca *Sveti Franjo u Hrvatskoj*. Možda je dovoljno nju pročitati da bi shvatili zašto je Franjin duh živ među Hrvatima i nakon 800 godina. ❖

Ide Franjo po selima hrvatskim

I sve ljude na pokoru poziva.

Na koljena se vjernici bacaju

I žarko se mole Bogu višnjemu:

Daj nam, Bože, da što dulje ostanu

U Hrvatskoj ovi sveti putnici!

Dotle Franjo gleda s mora Hrvatsku

I ovako proročki govori:

Veseli se kraljevino Hrvatska,

Božja pomoć neće tebe ostavit,

Jer će mnogi tvoji sinovi

U redove male braće stupati,

Pa kad padneš, o hrvatski narode,

U najteže ovog svijeta ratove,

Mala braća vjeru će ti braniti

I čuvari biti tvojih domova.

To proriče svetac Franjo Asiški

I desnicu blagu u uvis uzdiže

I blagoslov dijeli zemlji Hrvatskoj.

Zajednica	Sjedište	Članova sa svečanim zavjetima
Provincija Sv. Jeronima (OFM)	Zadar	60
Pr. Presvetog Otkupitelja (OFM)	Split	244
Pr. Sv. Ćirila i Metoda (OFM)	Zagreb	184
Pr. Sv. Jeronima (OFMConv)	Zagreb	65
Pr. Sv. Leopolda B. Mandića (OFMCap)	Zagreb	45
Klarise	Split,	14
	Zagreb,	14
	Požega,	7
	Brestovsko (BiH)	4
Pr. Sv. Jeronima (TOR)	Zagreb	66
Franjevački svjetovni red (FSR) te Franjevačka mladež (Frama)		(4227 + 1634)

Bosanski ujaci

Franjevačka provincija Bosna Srebrena

Fra Danijel Nikolić, Rim
- student franjevačke
duhovnosti

Franjevacima treba zahvaliti što se kod hrvatskoga puka u Bosni i Hercegovini pa tako i u Dalmaciji i Slavoniji nisu iskorjenili ni katolička vjera ni osjećaj pripadnosti hrvatskom narodu. A njihova je velika zasluga da su utrli put i dali znatan doprinos stvaranju jedinstvenog književnog jezika u Hrvata štokavskog narječja.

Franjevačka provincija Bosna Srebrena (Sarajevo) jedina je od svih institucija srednjovjekovne bosanske države koja je preživjela sve do naših dana. Kroz povijest bila je pritisnuta velikim nedaćama osobito za vrijeme gotovo četiristoljetne vladavine turskog imperija. Unatoč svim teškoćama i slabostima bosanski su franjevci odigrali veliku ulogu u povijesti Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Njihovom zaslugom u ovom dijelu Europe sačuvano je katoličanstvo, a u našem narodu sačuvan jezik, kultura i nacionalna svijest hrvatskoga naroda.

Od dolaska fratara u Bosnu do Provincije Bosne Srebrene

Franjevci službeno dolaze u Bosnu godine 1291. da ispituju pravovjernost bosanskih krstjana koji su optuživani kao krivovjerci, ali su također surađivali i s pravoslavnim kršćanima u graničnim područjima tadašnje Bosne. Tako su franjevci, u duhu svoga utemeljitelja sv. Franje Asiškog, od prvog dolaska u Bosnu bili nadahnuti duhom mira, dijaloga i ekumenizma. U

početku su franjevci u Bosni bili uglavnom pripadnici drugih naroda, ali vrlo brzo domaći su franjevci postali toliki brojni da su mogli osnovati svoju zasebnu jedinicu (provinciju). Tako je u Bosni 1340. godine uspostavljena Bosanska vikarija. U drugoj polovici XIV. stoljeća franjevci Bosanske vikarije imaju osam kustodija s 40 samostana te djeluju na prostoru od Jadrana do Karpata i od Istre do Crnog mora. Jedan od prvih samostana sagrađen je u Srebrenici po kojem je kasnija provincija nazvana *Bosna Srebrena*.

Nakon pada Bosne pod tursku vlast 1463. god. franjevci Bosne Srebrene opsluživali su prostor od Dalmacije na jugu, do Budima na sjeveru i Temišvara na istoku te dio današnje Bugarske. U njihovim su granicama bili: Šibenik, Skradin, Knin, Sinj, Vrljika, Makarska, Zaostrog, Imotski, Rama, Fojnica, Olovo, Srebrenica, Kreševo, Mostar, Tuzla, Modriča, Požega, Đakovo, Udbina, Gračac, Kostajnica, Našice, Vinkovci, Osijek, Pečuh, Budim. Dok su se drugi redovnici i svećenici povlačili pred nadi-

*Fra Anđeo Zvizdović
odmah je nakon pada
Bosne 1463. god.
odvažno stao pred
sultana Mehmeda II.
Osvajača i isposlovao
dokument Ahdnamu
kojim se redovnicima
jamči osnovna sloboda
za njihov rad i život.*

ranjem Turaka, franjevci su širili svoje djelovanje kako se širila turska imperija. Tako su gotovo dva stoljeća franjevci bili jedini dušobrižnici katoličkog pučanstva na tom velikom prostoru. Nastojali su pružiti utjehu i pomoći katoličkom puku koji je ostao pod tuđinskom vlašću u položaju pokorene raje. Tako je nastala ona poznata: *Kud god Turčin s ćordom, tud i fratar s torbom*.

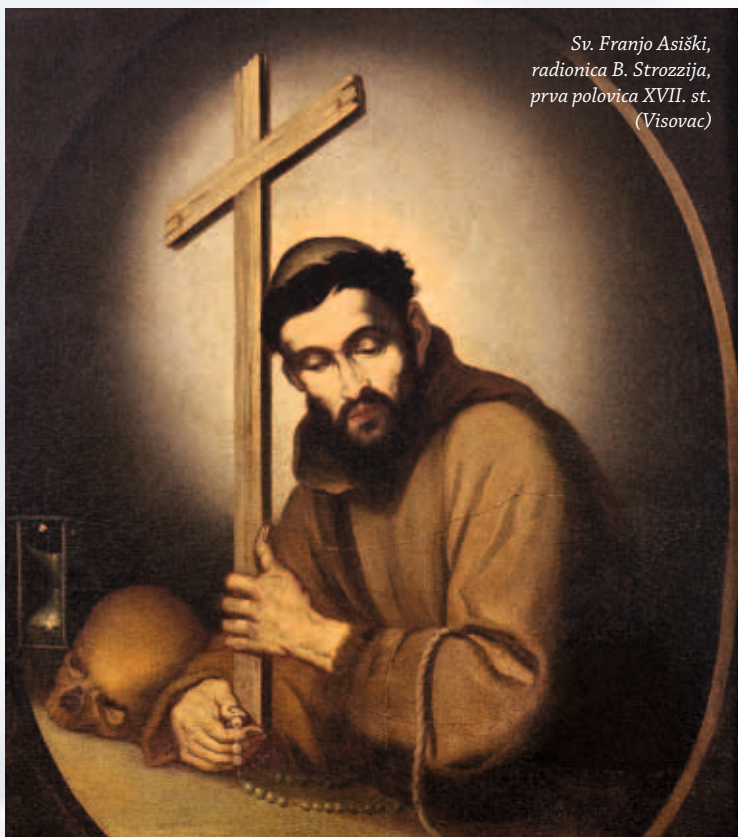
Ostanak i opstanak franjevača u Bosni nakon turskog osvajanja treba razumjeti iz činjenice da su franjevci Bosne Srebrene više puta kroz povijest znali pokazati mudrost i odvažnost priznajući tuđu političku vlast, te da kroz dijalog izbore za sebe i svoj vjerni puk pravo na život i prakticiranje svoje katoličke vjere. Najveći takav lik u povijesti Bosne Srebrene zasigurno je fra Andeo Zvizdović, koji je odmah nakon pada Bosne 1463. god. odvažno stao pred sultana Mehmeda II. Osvajачa i isposlovaо dokument *Ahdnamu* kojim se redovnicima jamči osnovna sloboda za njihov rad i život. Iako u praksi *Ahdnama* nikad nije previše poštivana od turske vlasti, pa su fratri vrlo često morali plaćati veliki danak, ipak je davala određenu mogućnost suživota do dolaska boljih vremena.

Obavljati službu duhovnog pastira u ono vrijeme bilo je izvanredno teško. Crkava gotovo i nije bilo. Nakon Bečkog rata (1683.–1699.) bilo ih je svega pet, od čega tri samostanske (Kraljeva Sutjeska, Kreševo i Fojnica). Sve druge crkve i samostane Turci su do tada srušili, a nisu dopuštali graditi nove ili popravljati stare. Bogoslužje se zato služilo uglavnom na otvo-

renom, bez obzira na vremenske prilike. Da bi stigao do svojih vjernika, fratar je često morao pješačiti na desetke kilometara po bespućima stalno izložen opasnosti od napada kakvog nasilnika. Mnogi su franjevci obavljajući pastoralni rad bili ubijeni ili teško pretučeni, pa su stoga hodali u civilu i stanovali po kućama u selu. Za fratra Turcima bi narod govorio: *To mi je ujak*, a naziv *ujak* za fratra u Bosni zadržao se do danas.

Bosanska se vikarija protezala na teritoriju četiriju država: bosansko-turske, hrvatske, mletačke i dubrovačke, pa će se zbog pripadnosti različitim državama i lakšeg pastoriziranja 1514. god. podijeliti na dvije: Bosnu Hrvatsku i Bosnu Srebrnu.

Od Bosne Srebrne 1735. god. stvorene su dekretom iz Rima 3 provincije: Provincija Bosne Srebrene pod turskom vlašću, Provincija Sv. Ivana Kapistrana u Hrvatsko-ugarskom kraljevstvu i Provincija Sv. Kaja na području Mletačke Republike, koja je 1743. god. promijenila ime u Presvetog Otkupitelja. Budući da su bosanski biskupi stolovali u Đakovu i da nisu imali veze sa svojim vjernicima u Bosni i Hercegovini, utemeljen je iste godine (1735.) Apostolski vikarijat u Bosni, a 1847. godine u Hercegovini. Apostolskim vikarima (biskupima) imenovani su sve do 1881. godine domaći franjevci, ali ni oni nisu mogli izbjeći nedaće kojima su bili izloženi ostali franjevci.

Sv. Franjo Asiški,
radionica B. Strozziya,
prva polovica XVII. st.
(Visovac)

Ovaj prikaz samo je kratki uvid u povijesni okvir gdje i kako su djelovali franjevci Bosne Srebrene. Važan je da razumijemo njihovo djelovanje u XX. stoljeću koje nam je manje više svima poznato. Njihov stav o dijalogu s drugima i drugačijima posebno je došao do izražaja u posljednjem ratu, ali i hrabrost da ostanu sa svojim vjernicima i pruže im utjehu i pomoć kad je najpotrebnije.

Kulturni i znanstveni doprinos

Brojni franjevci Bosne Srebrene imali su neprocjenjiv doprinos kulturnom i znanstvenom životu BiH pa i Hrvatske. Tu valja spomenuti fra Matiju Divkovića, začetnika pismenosti i književnosti na narodnom jeziku te začetnika bosanske franjevačke teološke škole, fra Filipa Lastrića, začetnika bosanske historiografije, fra Matu Nikolića, prvog diplomiranog liječnika u BiH, fra Ivana Franu Jukića, pokretača i urednika prvoga bosanskohercegovačkoga časopisa *Bosanski prijatelj*. Tu su i brojni drugi franjevci koji su pisali katekizme, gramatike, ljetopise, poeziju, *likaruše* – knjige o lje-

Mnogi su franjevci obavljajući pastoralni rad bili ubijeni ili teško pretučeni, pa su stoga hodali u civilu i stanovali po kućama u selu. Za fratra Turcima bi narod govorio: To mi je ujak, a naziv ujak za fratra u Bosni zadržao se do danas.

kovitim biljkama, te su otvarali prve škole, što je razumljivo jer su bili dugo vremena gotovo jedini pismeni ljudi u Bosni. Osim toga, čitavo su se vrijeme isticali kao istinski borci za zaštitu naroda od nasilja, zbog čega su često i sami stradavali.

Na koncu franjevacima treba zahvaliti što se kod hrvatskoga puka u Bosni i Hercegovini pa tako i u Dalmaciji i Slavoniji nisu iskorjenili ni katolička vjera ni osjećaj pripadnosti hrvatskom narodu. A njihova je velika zasluga da su utrli put i dali znatan doprinos stvaranju jedinstvenog književnog jezika u Hrvata štokavskog narječja.

Biti svjetlo narodu i zemlji

Danas Provincija ima 304 svećanostavjetovana brata, a bra-

ća svećenici pastoralno skrbe za 82 župe od kojih je 71 u BiH, 8 u Hrvatskoj, 2 u Srbiji i 1 na Kosovu. Članovi Provincije su prisutni i u Albaniji, Austriji, Australiji, Belgiji, Francuskoj, Italiji, Nizozemskoj, Njemačkoj, Maroku, Ruandi i Keniji. U župnom pastoralu primjenjuju specifičan franjevački način djelovanja: povezanost s pukom, obavljanje tradicionalnih pučkih pobožnosti, vođenje Franjevačkog svjetovnog reda, a u novije vrijeme i Franjevačke mladeži (FRAMA). Samostani franjevac Bosne Srebrene sa svojim knjižnicama, arhivima, muzejima i galerijama poseban su dio kulturne baštine Hrvata BiH. Bosna Srebrena jedna je od rijetkih provincija u Europi koja ima vlastito sjemenište i gimnaziju (Visoko), novicijat (Livno) i teologiju (Sarajevo) za odgoj svećeničkih i redovničkih kandidata. Već nekoliko godina Gimanzija i Teologija otvoreni su i za laike.

Povijest Bosne Srebrene jest bila teška. No, ono što Bosnu Srebreu čini velikom jest činjenica da su njezini franjevci u svim teškim trenutcima bili dovoljno razboriti i s pogledom daleko u budućnost. Njihovo zalaganje za svoj vjerni puk i na vjerskom i na kulturnom i na političkom polju zaslužuje svaki respekt. Stoga se ne smijemo samo diviti i hvaliti svojom velikom prošlošću, nego uspješno djelovati u sadašnjosti. Ova povijest treba nas, današnje franjevce Bosne Srebrene, potaknuti da evandeoskim životom, svjedočenjem i zalaganjem za svakog čovjeka budemo svjetlo ovom narodu i ovoj zemlji nad koju su se žalost nadvili mračni oblaci. ✙

Mladi iz Franjevačke mladeži

Kamen, krš, ganga, Neretva i fratar

Hercegovačka franjevačka
provincija Uznesenja BDM

Od prvih pohoda u Hercegovinu, franjevci su uz svoju pastoralnu i vjersku djelatnost, bili nosioci kulture i pismenosti. Sve do 20. stoljeća u Bosni i Hercegovini, možemo govoriti o izvornoj franjevačkoj književnosti, koja je većim dijelom moralno-odgojnoga karaktera. Uz pastoralni rad i dijeljenje sakramenata, franjevci su pučanstvo a osobito djecu, poučavali osnovama pismenosti, čitanju i pisanju.

Franjevci su dali neizbrisiv biljeg bosansko-hercegovačkoj povijesti pa se, s pravom, nazivaju „očevima Bosne i Hercegovine“. Hercegovački franjevac Radoslav Glavaš kaže: „Nema na svijetu naroda, čija bi povijest i sudbina bili tako usko skupčani ma s kojom ljudskom institucijom, kao što je prošlost hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini s Franjevačkim redom. (...) To je zemlja o čijoj prošlosti nije moguće ni stranice napisati, a da se ne susretneš s franjevcima kao glavnim čimbenicima i nosiocima glavnih uloga“.

Postanak i razvoj provincije

O franjevačkoj egzistenciji na području današnje Hercegovine u trinaestom stoljeću možemo samo spekulirati. Međutim, sigurno je da su franjevci došli u hercegovačke krajeve pretežno iz Bosne. Povijest Hercegovačke franjevačke provincije počinje,

dakle, s poviješću Bosne Srebre. Godine 1463. Otomani osvajaju Bosnu, a 1482. i Hercegovinu. Ali Ahdnama, koju je fra Andeo Zvizdović izmolio od turskog sultana Mehmeda II. Osvajača, bila je temelj na kojem su franjevci u Bosni i Hercegovini temeljili svoju slobodnu djelatnost. Katolička Hercegovina je dugo vremena ovisila o samostanu u Kreševu. Hercegovački mladići morali su ići u tada daleko Kreševo u školu da bi postali franjevci i zaređeni svećenici.

God. 1831. počela su previranja i borbe za bosansku autonomiju pod vodstvom Huseina-kapetana Gradašćevića (Zmaj od Bosne). Želja za osnivanjem franjevačke zajednice u Hercegovini oduvijek je bila

Fra Dalibor Milas, Mostar
- đakon

*Pustite dječicu k meni
jer takvih je kraljevstvo
nebesko.*

Dolaskom komunista na vlast 1945., počinje jedna od najcrnijih epizoda u povijesti Hercegovačke franjevačke provincije. Komunistički režim je nastupio agresivno prema hercegovačkim franjevcima o čemu svjedoče i podatci: 66 franjevaca je okrutno ubijeno, 89 ih je osuđeno na 341 godinu, 4 mjeseca i 23 dana robije u komunističkim kazamatima, a odležali su 222 godine, 1 mjesec i 16 dana.

snažna, a novonastale političke prilike potpomažu konkretiziranje te želje. Godine 1843. osam se franjevaca rodom iz Hercegovine sastalo u Posušju te su uputili pismo Svetoj Kongregaciji za širenje vjere u kojem mole za dozvolu podizanja samostana u svom rodnom kraju, kako bi odatle uspješnije i lakše služili narodu. Kongregacija je 1844. donijela dekret kojim se određuje podizanje novog samostana u Hercegovini te da njihovi novaci – njih trojica – mogu iz Kreševa nastaviti novicijat u Hercegovini. Sredinom 1846. postavljen je kamen temeljac samostana na Širokom Brijegu. Dekret o osnivanju Kustodije donesen je tek 1852. godine, a kustodija je 1892. god. postala Provincija Uznesenja BDM sa sjedištem u Mostaru.

Dekretom Svete Stolice 1931. Provinciji je pripojen Hrvatski komeserijat *Svete Obitelji* u SAD-u sa sjedištem u Chicagu, koji je kasnije proglašen Kustodijom. Kada su naši ljudi šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća krenuli na privremeni rad u inozemstvo, za njima idu i svećenici u misijsko-pastoralnu djelatnost.

Hercegovački su franjevci kroz svoju povijest imali velikih nevolja. Dolaskom komunista na vlast 1945., počinje jedna od najcrnijih epizoda u povijesti Herce-

govačke franjevačke provincije. Komunistički režim je nastupio agresivno prema hercegovačkim franjevcima o čemu svjedoče i podatci: 66 franjevaca je okrutno ubijeno, 89 ih je osuđeno na 341 godinu, 4 mjeseca i 23 dana robije u komunističkim kazamatima, a odležali su 222 godine, 1 mjesec i 16 dana. Komunisti su nastojali izbrisati svaki spomen na hercegovačke franjevce. Tako su konfiscirali franjevačke samostane, a svaki oblik slobode bio je zatiran. Trenutno se vodi proces za proglašenje naše ubijene braće – mučenicima.

Kad se komunistički progon malo ublažio, nastao je žalostan nesporazum o župama s mjesnim biskupom, a preko njega i sa Svetom Stolicom. Došlo je do pogubnog nemira među hercegovačkim franjevcima, ali i među svim katoličkim vjernicima u Hercegovini. No, zahvaljujući Providnosti, sve je došlo na svoje mjesto.

Kulturna i znanstvena djelatnost

Od prvih pohoda u Hercegovinu, franjevci su uz svoju pastoralnu i vjersku djelatnost, bili nosioci kulture i pismenosti. Sve do 20. stoljeća u Bosni i Hercegovini, možemo govoriti o izvornoj franjevačkoj književnosti, koja je većim dijelom moralno-odgojnoga karaktera. Uz pastoralni rad i

dijeljenje sakramenata, franjevci su pučanstvo a osobito djecu, poučavali osnovama pismenosti, čitanju i pisanju. Valja spomenuti književnika fra Grgu Martića, povjesničara i književnika fra Petra Bakulu – obojica rodom iz Posušja, fra Anđela Kraljevića, fra Paškala Buconjića, fra Franju Milicevića – osnivača prve tiskare u Hercegovini, koji se sekularizirao da bi mogao posjedovati Tiskaru u pisanju, izdavanju, uređivanju i financiranju novina. Fra Anđeo Nuić sastavlja *Molitvenik Gospe od Zdravlja*, koji je do danas doživio 22 izdanja. Fra Radoslav Glavaš glavni je urednik *Kršćanske obitelji*, dok je fra Oton Knezović poznati povjesničar.

Hercegovački franjevci danas izdaju: provincijski znanstvenostručni franjevački zbornik *Hercegovina Franciscana*, katolički mjesečnik *Naša ognjišta*, godišnji zbornik *Kršni zavičaj*, provincijsko glasilo *Mir i dobro*, glasilo hercegovačkih franjevaca u Švicarskoj *Movis* itd.

Duhovno i socijalno poslanje

Od 1981. god. u hercegovačku župu Međugorje slijevaju se rijeke hodočasnika iz cijeloga svijeta u štovanju Kraljice mira i primanju sakramenta pokore i ispovijedi, čime je ova župa postala „ispovjedaonica svijeta“. Događanja u Međugorju prati od 1991. i časopis *Glas mira*, koji je 2005. prerastao u *Glasnik mira*. Možemo još spomenuti i informativni centar *Mir Međugorje* (ICMM), *Radiopostaju Mir Međugorje* te MIRIAM (Mir – informativna agencija Mostar).

Uz duhovnu skrb za narod, franjevci su se skrbili za poro-

bljeni, obespravljeni, siromašni i ispaćeni puk. Važno je spomenuti neke projekte novijeg datuma. Potaknut slučajem mnogobrojne djece koja su zbog rata ili drugih razloga ostala bez roditelja, fra Slavko Barbarić odlučio je 1993.

u Bijakovićima (župa Međugorje) osnovati ustanovu koja bi se za njih brinula. *Majčino selo* je službeno započelo s radom u rujnu 1996. godine. Kroz ovu ustanovu za predškolski odgoj i socijalnu skrb, prošle su stotine djece,

mladih te samohranih majki. Zajednica i rehabilitacijsko središte *Milosrdni otac* osnovana je u ožujku 1999. u Međugorju na fra Slavkovu inicijativu. Prima isključivo muške osobe, koje dragovoljno žele pristupiti liječenju od različitih ovisnosti osobito droge i alkohola. Nadarenim i siromašnim studentima pomaže udruga *Fra Slavko Barbarić*, koju je on i osnovao 1991. god.

Prema budućnosti

Hercegovačka franjevačka provincija trenutno broji 210 braće. Od toga je 184 svećenika. Srednja dob svečano zavjetovane braće je 56 godina. Trenutno u visočkom sjemeništu imamo sedmoricu kandidata; u postulatori u Mostaru šestoricu kandidata; u novicijatu na Humcu šestoricu novaka, a u kući odgoja u Zagrebu devetnaesticu bogoslova.

Koliko god nam naša prošlost bila, s jedne strane, slavna, bogata i ponos, toliko s druge strane postoji opasnost da nam ponekad postane teret, umjesto da nam bude izvor nadahnuća. Često mi se čini da su redovnici danas umorni zbog vođenja brige oko prošlosti i preopterećeni „funkcioniranjem“ i prezauzeti zauzimanjem oko naših tradicija.

Ono što je važno napomenuti je to da svaki franjevački projekt nije cilj nego samo sredstvo i povod za jače i djelatnije življenje naše franjevačke prisutnosti u naviještanju i svjedočenju Radosne vijesti. Vrlo je važno razlikovati bitno od manje značajnog, razlučivati supstance od sporednosti – pojednostavljeno rečeno, ispravno postaviti prioritete. ❖

I. Meštrović, *Stigmat* (Franjevački samostan na Trsteniku, Split)

Stopama sv. Franje do oltara Božjeg

Hrvatski franjevački sveci i blaženici

Fra Filip Pražen, Split
- student teologije

Uz fra Antu Antića, spomenut ćemo i ove sluge Božje, koji su franjevački pasac i habit ponosno i dostojno nosili: majka Klara Žižić, mons. Josip Lang, fra Vendelin Vošnjak, fra Alojzije Palić, fra Serafin Kodić, fra Aleksa Benigar, fra Ante J. Tomičić, fra Egidije Bulešić, fra Placido Cortese, fra Ivo Peran te hercegovački i franjevci naše provincije – žrtve komunističkog terora.

Fra Nikola je sa svojom svetom subraćom pokušao propovijedati pred Saracenima 11. studenoga 1391. god. Međutim razjareno mnoštvo skočilo je na propovjednike i nakon saslušavanja, suđenja i presude 14. studenoga bili su ubijeni i bačeni u oganj. Odmah poslije mučeničke smrti fra Nikolu su slavili kao sveca u njegovu rodnom Šibeniku i Franjevačkom redu.

Duga je to povijest, dragi moji, na samu pomisao zastaje dah. Zamislite koliko je bilo tu riječi, misli, djela, srdaca, očiju uključeno u tu životnu borbu koja evo nakon 800 godina još traje. I prije nego je veliki Asižanin stupio nogom na ovo naše hrvatsko tlo mnogi su heroji svjedočili svoju vjeru, tamo još od Pavlova učenika Tita, preko sv. Dujma, Dimitrija, Kvirina Sisačkoga i Mavra Porečkoga do Gaudencija Osorskoga i Ivana Trogirskog. Od kada je sv. Franjo došao na ove prostore sva sila sinova i kćeri hrvatskoga naroda je pošla za njim. Na tisuće i tisuće neznanih junaka, nama neznanih, ali zna Onaj čije Srce sve zna.

Među tolikim muževima i ženama u našem narodu koji su živjeli uzornim kršćanskim životom, Crkva je službeno potvrdila javno štovanje 15 svetaca ili blaženika. Nije slučajno više od pola od toga broja Franjinih sljedbenika u raznim franjevačkim redovima (sv. Nikola Tavelić, sv.

Leopold B. Mandić, bl. Oton iz Pule, bl. Julijan iz Bala, bl. Jakov Zadranić, bl. Katarina Kosača-Kotromanić, bl. Marija Petković i bl. Alojzije Stepinac).

Narod Božji uvijek je imao neko posebno osjetilo za nadnaravne vrednote. I kad se god pojavio netko koji je bio malo bliže Bogu, puk je to odmah osjetio. I nikad službena Crkva ne bi nikoga proglasila svetim ni blaženim, da ga narod prije toga nije smatrao osobitim Božjim prijateljem. Čak za prvih tisuću godina kršćanstva mjesna je Crkva rješavala pitanje proglašenja svetih. Dakle, glas naroda bio je gotovo odlučujući čimbenik. Nakon krvavih progona i ere mučenika narod je osjetio da treba štovati i ne-mučenike. Prvi takvi bili su sv. Silvestar, papa i sv. Martin, biskup. Narod je, dakle, uvijek štovao Božje ugodnike i čuvao uspomenu na njih. U pojedinim užim zajednicama (biskupijama, redovima, provincijama...) pojedinci su neprestano pronalazili vreme-

na strpljivosti i zanimanja pa su skupljali podatke i zapisivali sve što su mogli doznati o svojoj sve-toj braći i sestrama.

Sv. Nikola Tavelić (oko 1340.–1391.)

Ovdje bih se osvrnuo na nekoliko velikana svetosti u Hrvata. Počinjemo sa sv. Nikolom Tavelićem. Krešimirov grad Šibenik s pravom se ponosi da je prvi hrvatski svetac sv. Nikola Tavelić započeo svoj zemaljski život među njegovim bedemima ili u neposrednoj njegovoj blizini oko 1340. godine. Prva školska znanja postigao je vjerojatno u Šibeniku. Tu je, ili možda u Bribiru, i postao franjevcem. Bogoslovni studij je završio u Zadru, Splitu ili Senju. U tim su naime gradovima u to doba postojala filozofsko-teološka učilišta.

Oko 1365. god. zaređen je za svećenika. Kao franjevac i misionar pošao je u Bosansku vikariju oko 1372. god. vjerojatno na poziv bosanskoga vikara fra Bartula od Alverne. Isti će taj fra Bartul 1402. god. javiti papi Bonifaciju IX. da su franjevci u Bosni obratili oko 50.000 krivovjeraca. Zajedno s fra Nikolom u Bosni je radio i fra Deodat iz Ruticinija, član akvitanske provincije (francuske). Obojica su u jesen 1383. ili početkom 1384. god. napustili Bosnu iz nama nepoznatih razloga i s dozvolom starješina pošli u Palestinu. Fra Nikola je sa svojim drugom došao u Jeruzalem i nastanio se u samostanu na Sionu. U to doba starješina samostana na Sionu i upravitelj cijele Sv. Zemlje bio je fra Gerard Calvet, vrlo ozbiljan i razborit franjevac, rodnom iz Francuske. On će kao starješina s još 12-toricom subraće prisu-

stvovati mučeničkoj smrti našega sv. Nikole i trojice njegovih drugova. Sve što je okom vidio i doživio u tim dramatičnim trenucima opisat će i poslati u Europu kao prvorazredno svjedočanstvo herojstva i ljubavi svetih Kristovih svjedoka.

Fra Nikola je sa svojom subraćom pokušao propovijedati pred Saracenicima 11. studenoga 1391. god. Međutim razjareno mnoštvo skočilo je na propovjednike i nakon saslušavanja, suđenja i presude 14. studenoga bili su ubijeni i bačeni u oganj. Odmah poslije mučeničke smrti fra Nikolu su slavili kao sveca u njegovu rodnom Šibeniku i Franjevačkom redu. Štovanje mu se stalno iskazivalo, dok ga papa Lav XIII. nije i službeno odobrio, i našega Nikolu 6. lipnja 1889. god. proglasio blaženim. Konačno, postupak je sretno priveden kraju dana 21. lipnja 1970. god. Papa Pavao VI. je Nikolu Tavelića i njegove drugove mučenike u bazilici Sv. Petra u Vatikanu u nazočnosti preko 20 000 Hrvata iz domovine i svih krajeva svijeta svečano proglasio svetima. Njegovo

rođenje za nebo slavimo 14. studenoga.¹

Sv. Leopold Bogdan Mandić (1866.–1942.)

Priču nastavljam s tihim trudbenikom prošloga stoljeća sv. Leopoldom Bogdanom Mandićem. On se rodio 12. svibnja 1866. u Herceg-Novom, gradiću u Boki Kotorskoj. Kotorski biskup mons. Kažimir Forlani kod ulaska u sjemenište posvjedočio je da je „od najnježnijih godina davao primjer svake krepости, jer je cijelom dušom nastojao oko kršćanske savršenosti“. U sjemeništu se odlikovao marljivošću u učenju, uzornim ponašanjem i pobožnošću. Već je u najranijim godinama osjetio želju da radi na kršćanskom jedinstvu, posebno između Istočne i Zapadne Crkve, kod čega je osobito mislio na crkveno jedinstvo slavenskih naroda. Zato je odmah po završenim studijama zamolio poglavare da ga pošalju u domovinu kako bi se mogao posvetiti radu oko svetog jedinstva. Poglavari nisu udo-

¹ Usp. Hrvatin G. JURIŠIĆ, *Sv. Nikola Tavelić – pročelnik hrvatskih svetaca, u: Franjo među Hrvatima*, Zagreb, 1976., str. 57–59.

Bogoslovi u sobi sluge Božjega o. fra Ante Antića (Franjevački samostan u Zagrebu)

voljili njegovoj želji. Ponizno se podložio volji poglavara i sav se predao apostolatu ispovjedaonice.

Uvijek je osjećao živu želju za domovinom. „Iz Padove ne mogu pobjeći, hoće me ovdje, ali ja sam kao ptica u krletki, moje je srce uvijek tamo preko mora“ – rekao je jednom prijatelju i dodao: „Molite Blaženu Gospodarcu, neka mi pribavi milost da, pošto završim svoje poslanje u Padovi, mogu odnijeti svoje siromašne kosti među svoj narod, za dobro onih duša“.

Kad je kao mlad svećenik uvidio da se neće moći posvetiti aktivnom radu za crkveno jedinstvo i spoznao da je njegovo poslanje da svoj život posveti radu za duše u ispovjedaonici, načinio je zavjet da će svakoga čovjeka koji dođe k njemu na ispovijed primiti kao istočnoga kršćanskoga brata. U susretu sa svakim pojedinim pokornikom staviti će svu svoju želju za svetim jedinstvom između kršćanskog Istoka i Zapada. Njegova je ispovjedaonica bila opsjedana od ljudi svakodneвно po deset pa i više sati i to kroz gotovo 40 godina. Njegov je duhovni život i rad nalazio svoje žarište i izvorište u sv. misi, a osobito je sinovskom ljubavlju gorio prema presvetoj Djevici koju je nazivao svojom „Gospodaricom“. Bio je ponizni odgajatelj velikog ljudskog prijateljstva, a mnogi su ga vjernici već za života smatrali svecem koji ima od Boga posebnu karizmu da bude pomoćnik obiteljskim problemima i nevoljama. Kad je, iscrpljen ispovjedničkom službom i skršen bolešću, 30. srpnja 1942. u Padovi umro, vjerni ga je narod proglasio svecem. Što-

vanje mu se proširilo munjevitom brzinom po svim zemljama i kontinentima, a posebno po našoj i njegovoj domovini Hrvatskoj, gdje se oko njegovog štovanja osobito trudio bl. Alojzije Stepinac. Postupak za beatifikaciju na temelju spontanog štovanja vjernika završen je, i papa Pavao VI. proglasio ga je blaženim 2. svibnja 1976. god.; a bl. papa Ivan Pavao II. svetim 16. listopada 1983. Spomendan mu je 12. svibnja.

Bl. Jakov Zadranin (oko 1400.–1490.)

Bl. Jakov Zadranin rodio se najvjerojatnije u Zadru oko 1400. god. Oduševio se Franjinim pozivom i prihvatio franjevački način života u samostanu Sv. Franje u Zadru, kao brat laik. Jednom je pratio zamjenika provincijala na generalni kapitul Reda i tako ostao u Italiji. Živio je u raznim samostanima provincije Sv. Nikole. Poslije smrti narod i braća smatrali su ga svecem i javno štovali. Blaženim ga je proglasio 29. prosinca 1700. god. papa Klement XI. Spomendan mu je 27. travnja.

Prema oltaru Božjem

U idućim redcima spomenut ću neke meni bliske i drage Božje ugodnike s mišlju vodiljom da je svaki od njih vrijedan hvale. Nisu još uzdignuti na čast oltara, ali bit će uskoro, nadam se. Jedan od njih je naš fra Ante Antić (1893.–1965.). Svećenik, franjevac rodом iz Šepurina na otoku Prviću u šibenskom arhipelagu. Djetinjstvo provodi i osnovnu školu završava u Zatonu. Godine 1905. odlazi u Franjevačko sjemenište u Sinj i tu je završio gimnaziju. Franjevački habit je

obukao na Visovcu 1911. god. Za svećenika je zaređen u Šibeniku 1917. god. Prvo je bio pomoćnik magistra klerika u Makarskoj i Visovcu, a potom je i sâm bio magistar (odgojitelj) u Makarskoj i Zagrebu. Bio je čovjek molitve, traženi ispovjednik i duhovni savjetnik. Brinuo se za siromahe, učenike i studente. Pokopan je na Mirogoju, odakle je 15. prosinca 1970. god. njegovo tijelo preneseno u kriptu svetišta Gospe Lurdske u Zagrebu. Danas naš klerikat u Splitu nosi njegovo ime. I kao što rekoh, vodi se postupak za njegovu beatifikaciju. Pozivam sve da mole za njegovo proglašenje blaženim da ovaj naš napaćeni narod dobije još jednog zagovornika kod Boga.

Uz fra Antu, spomenut ćemo i ove sluge Božje, koji su franjevački pasac i habit ponosno i dostojno nosili: majka Klara Žižić, mons. Josip Lang, fra Vendelin Vošnjak, fra Alojzije Palić, fra Serafin Kодиć, fra Aleksa Benigar, fra Ante J. Tomičić, fra Egidiije Bulešić, fra Placido Cortese, fra Ivo Peran te hercegovački i franjevci naše provincije – žrtve komunističkog terora.

Ovo je samo kap u moru onoga što krije povijest hrvatskih franjevačkih svetaca i blaženika, ali mi ne živimo samo od povijesti. Naša je dužnost na njezinim temeljima graditi svoju budućnost i izmoliti i potaći u nama mladima taj gorljivi duh koji su imala naša braća i sestre prije nas. Svi smo pozvani na svetost i dužni smo odgovoriti na taj poziv. Bez stida, bez oklijevanja, bez kukavičluka i sa svim srcem i razboritošću. Učinimo jedni druge svetima kao što je On svet. ❖

Nadahnuće mnogima i velikima

Sv. Franjo u hrvatskoj umjetnosti

Nema naroda čija bi povijest i sudbina bila tako usko skopčana ma s kojom institucijom kao što je povijest hrvatskog naroda kroz više stoljeća s Franjevačkim redom.

Lik i duhovnost „asiškog siromaha“, još su za njegova života i vrlo brzo osvojili obale hrvatskog Jadrana i s njih se proširili na cijeli hrvatski prostor, u cijeli hrvatski narod. Doista, rijetko je u kojem narodu Europe, osim možda u talijanskom, osoba sv. Franje i njegova karizma našla tako plodno tlo i tako se duboko ukorijenila kao u našem hrvatskom narodu. To je istaknuo i naš veliki pjesnik A. G. Matoš napisavši da *nema naroda čija bi povijest i sudbina bila tako usko skopčana ma s kojom institucijom kao što je povijest hrvatskog naroda kroz više stoljeća s Franjevačkim redom.*

S time u vezi istaknut ćemo ovdje samo neke, ali veoma važne primjere onih velikana hrvatske povijesti i kulture koji nam o tomu zorno svjedoče.¹

Splićani sv. Franji

Izuzetno zanimljivo svjedočanstvo, rekli bismo iz prve ruke, ostavio nam je naš domaći ljetopisac Toma Arcidakon (oko 1200.–1268.), Splićanin, u 26. poglavlju svoje knjige *Historia sa-*

lonitana. Toma je naime, boraveći u Bologni godine 1223. osobno vidio i čuo sv. Franju, koji je na tamošnjem javnom trgu održao svoju propovijed. Među ostalim zanimljivim opisima Arcidakon je zapisao i sljedeće: „Iste godine (1223.) na dan Bogorodičina Uznesenja, kad sam se nalazio na naukama u Bologni, vidio sam sv. Franju kako propovijeda na trgu pred općinskom zgradom, gdje se bio okupio čitav grad. (...) Odijelo je bilo prljavo, pojava priprosta, a lice neugledno. Ali Bog je dao njegovim riječima toliku djelotvornost da su mnogi plemićki rodovi, među kojima se bio razmahnitao bijes starih neprijateljstava prolijevanjem mnoge krvi, pristupali na misao o miru. A poštovanje i odanost ljudi bilo je toliko veliko da su muškraci i žene na nj gomilama nasrtali, nastojeći taknuti barem resu na njegovu odijelu ili nešto od njegovih dronjaka istrgnuti“. O tomu Tominu tako živopisnom i dragocjenom opisu don Frane Bulić je rekao da je ono takvo da se njime, upravo osobno doživljenim, ne mogu pohvaliti ni Toma Čelanski, ni sv. Bonaventura!

Dr. sc. Marko Trogrlić, Split
- dekan Filozofskog fakulteta

Franjevački pasac
bl. Alojzija Stepinca

Crkva Presvetog Otkupitelja
(Otavice). Grobnica o. Meštrović.

¹ Usp. *Franjo u hrvatskoj umjetnosti*, u: *Franjo među Hrvatima*, Zagreb, 1976.

Otac hrvatske književnosti, Tomin sugrađanin Marko Marulić (1450.–1524.), bio je veliki zaljubljenik u sv. Franju. Po vlastitoj želji bio je pokopan u crkvi Sv. Frane na obali u Splitu gdje i danas počivaju njegovi zemni ostaci. U svojem latinskom djelu *De institutione bene beateque vivendi*, Marulić u trećem poglavlju veliča Franjin ideal svetog siromaštva. Govoreći o njemu, tako opipljivu u Franjinoj osobi, Marulić je, između ostalog, zapisao sljedeće: „Ni tebe, oče Franjo, neću na ovom mjestu mimoići. Da pokriješ svoje tijelo, tebi je bila dosta jedna haljina, a i ona, dakako, od gruba konca i priproste tkanine. (...) Kad se netko tebi u zimsko doba tako jadno odjevenu rugao i pitao da mu prodaš kapljicu znoja, a kako si mu mudro odgovorio da je prodaješ Kristu a ne ljudima. O sretna li toga znoja tako ismijanoga siromašnog odijevanja! Ti si ga posvetio samo Kristu i tako zadobio kra-

ljevstvo nebesko“. Još jedan Splitsanin, u sedamnaestom stoljeću inspirirao se idealima sv. Franje. Riječ je o našem pjesniku Jeronimu Kavanjinu. Kao i Marulić i on se želio sahraniti u franjevačkoj crkvi na splitskoj obali. Njegov spjev „Bogatstvo i uboštvo“ posve odiše evanđeoskim idealima koji su osvajali i osvojili asiškog Božjeg trubadura.

Perom, kistom i djetlom

I u novije pak doba osobom i idealima sv. Franje su se oduševljavali i u svojim djelima im dali trajan spomen mnogi hrvatski književnici (I. Kršnjavi, I. Andrić itd.) i pjesnici (I. Crijević, K. Zrinska, I. Đurđević, I. Vojnović, S. S. Kranjčević, A. G. Matoš, V. Nazor, A. B. Šimić, N. Šop, D. Tadijanović, I. Golub, L. Paljetak, J. Fiamengo itd.).² No nije Franjin

² U novije vrijeme izdana je antologijska zbirka: Vladimir LONČAREVIĆ, Božidar PETRAČ i Nevenka VIDEK (ur.), *Hvaljen budi, Gospodine moj. Sveti Franjo u hrvatskom pjesništvu*, ALFA i Vijeće franjevačkih zajednica u Hrvatskoj i BiH, Zagreb, 2009.

lik opisan samo književnom riječju. On je bio i jest inspiracija brojnih hrvatskih umjetnika – slikara i kipara (J. Dalmatinac, C. Medović, G. Jurkić, Z. Šulentić, I. Dulčić, J. Bifel, Lj. Lah itd.). Među njima osobito mjesto zauzima naš veliki Ivan Meštrović (1883.–1962.). Njegova nadahnuća sv. Franjom jednako su jaka kao i njegova veza s njegovim duhovnim sinovima – franjevcima. To su cjeloživotne, rekli bismo upravo egzistencijalne veze. Meštrovićev život bez njegove povezanosti s franjevcima ostaje nam u jednoj njegovoj bitnoj odrednici posve neshvatljiv. Njegov *Sv. Franjo u molitvi* nas i danas ostavlja bez daha jednako kao i njegov brončani reljef *Stigmati*, danas iznad glavnog oltara u crkvi franjevačkog samostana na splitskom Trsteniku, a na kojemu je naš veliki Meštrović ovjekovječio i sebe samoga – franjevačkog subrata, „confratera“ – u liku brata Leona. To doista prekra-

Crkva Presvetog Otkupitelja (Franjevački samostan na Trsteniku, Split)

sno umjetničko ostvarenje jest u svakom smislu upravo „meštrovíčevsko“, upravo onako kako je to mogla izvesti samo Meštrovíćeva umjetnička ruka. Ono odiše ukorijenjenošću u našu hrvatsku duhovnu baštinu, podiže nam duh k nadnaravnom pozivajući nas na promatranje i na razmatranje, doista, na divljenje onom lijepom koje nas u umjetničkom djelu na svoj način vodi k Bogu, izvoru svake ljepote!

Stepinac – franjevački trećoredac

Konačno, u tom ozračju divljenja, i ne samo divljenja nego i nasljedovanja svetoga i svetih valja nam uprijeti pogled i na onoga koji je s pravom nazvan „najsajnijim likom Crkve u Hrvata“ – naime, na svjedoka vjere, bl. Alojzija Stepinca. On je također bio oduševljen karizmom sv. Franje. Bio je naime pripadnik Trećeg franjevačkog reda. Kao takav nedvojbeno je i u tom vidu svoje pobožnosti pronalazio snagu i odvažnost za ustrajno i neustrašivo svjedočenje Krista, sve do smrti. Onog, naime istog Krista kojemu je sv. Franjo Asiški svojim životom tako nalikovao, te svima nama i danas ostavio zorno svjedočanstvo kako je uvijek i za svaki naraštaj iznova Evanđelje ideal koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim i koje, ako ga se dosljedno živi, rađa plodovima poput onih Franjinih ili onih Stepinčevih. ❖

Fra JERKO LOVRIĆ, Reda Sv. Oca Franje, nekoć učitelj novaka i definator, a sada u ovoj Provinciji Presvetog Otkupitelja Provincijal i Sluga

*Preljubeznom u Isukrstu kršćaninu i Rimokatoliku Gospodinu i Bratu **IVANU MEŠTROVIĆU**, kiparu iz Drniškog Graca, Otavice: mir, zdravlje i svaki duhovni i tjelesni napredak!*

Razlozi redovničke harnosti iziskuju, da one bogoljubne kršćanine, koji su prema našem Serafskom Redu naklonjeni, pak tu naklonost su i vidljivim djelima pokazali i pokazuju i s naše strane duhovnim uzdrajem odvrćamo. (...) Trajni i mnogogodišnji vez Tvoga bratstva i prijateljstva s našom franjevačkom Provincijom asiškoga Siromaha našeg sv. Oca Franje ponukovalo nas je, da Ti ponudimo i naše formalno bratstvo s pravima i dužnostima, koje Ti ovdje ispisujemo. Tu bratsku ponudu Ti si spremno i ljubezno prihvatio.

Imaš pravo po stoljetnim Ustanovama našega Reda na bratski prijem, ljubav, pažnju i skrb u svim samostanima i župama naše Redodržave kao i svaki drugi sin, brat i član naše redovničke zajednice. Tvoje članstvo od Tebe traži ovu dužnost, da za svakog pokojnog člana naše Provincije dađeš izreći jednu sv. Misu za pokoj njegove duše. Ako ti pak to ne bude moguće, onda ćeš, po mogućnosti, sam pobožno prisustvovati sv. Misi namijenjujući je za istu svrhu. Budući nas svakoga čeka u ime Božje “sestrica” smrt, kada ta Božja odluka dođe i na Tebe, svi svećenici naše Provincije dužni su po Ustanovama našega Reda za vječni pokoj Tvoje duše reći po jednu sv. Misu; dok ta ista dužnost obvezuje Starješinstvo i sve njegove članove, da se u svojim sv. Misama, molitvama, pokorama spominju Tebe i Tvoga spasenja, dok ista Provincija bude u životu.

Molimo Boga, Majku Božju i sve Svece i Svetice Božje, osobito našega sv. Oca Franju, da Te živa obasipaju duhovnim i tjelesnim dobrima i da Te mrtva ujedine s njima zajedno u blaženoj vječnosti.

U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen.

O. Jerko Lovrić
provincijal i sluga

*Split, Samostan Gospe od Zdravlja
na dan Uznesenja Majke Božje na Nebo –
15. kolovoza 1959.*

Moj sveti Franjo

Pravoslavni svećenik o sv. Franji

Ljudska priroda nije stvorena savršena, već je stvorena da se usavršava. I to postupno. Nisu sveci rođeni kao takvi, nego su to postali prepoznavanjem svoje grješne prirode i njezinim preobražajem kroz pokajanje. A to je nešto što nam je svima dano kao mogućnost i nešto što zavisi isključivo od naše slobodne volje. Svako, dakle, može biti svetac, samo ukoliko to zaista želi. Svetost nije nasljedna, ona se stječe tijekom života i tu je potreban ogroman trud i odricanje. Vodilja, ujedno i krajnji cilj puta svetosti je upotpunjenje života u Kristu, tj. živjeti onako kako je živio On sâm.

**Protonamjesnik
Slavoljub Knežević, Split**

Kakav se vrijednosni sustav i kakav odnos prema novcu može formirati u glavi nekoga tko nikada nije zaradio nijednu kunu, a vozi automobil, nosi skupu odjeću i posjeduje mobilni telefon vrijedan nekoliko stotina eura? Sigurno ne onakav kakav nam je propagirao sveti Franjo.

Pisati o svetom Franji Asiškom znači krenuti u jedan pomalo neobičan paradoks. To je u isto vrijeme i lagan i težak posao. Lagan jer je ličnost svetog Franje veličanstvena i nevjerojatno inspirativna. Teškoću predstavlja suočavanje s pitanjima: što izdvojiti iz tolikog mnoštva dobara kojima nas je ovaj svetac obasuo, što posebno istaći i na što ukazati čitateljima. Nemoguće je i biti u potpunosti originalan i napisati nešto što o njemu nije napisano u proteklih osam vjekova, koliko nas dijeli od njegovog ovozemaljskog bivstvovanja i koliko dugo se o njemu piše i govori. Srećom, djela i učenje svetaca su univerzalni i primjenjivi u svakom vremenu i na svakom geografskom prostoru, a ljudsko društvo i pojave u njemu nisu nešto statično, pa ih je zbog toga potrebno uvijek iznova preispitivati i proučavati, a Božje pouke i poruke na nov način prenositi i interpretirati.

Sljedbenik evanđeoskog siromaštva

Na samom početku životopisa svetog Franje nailazimo na

podatak da je bio sin bogatoga oca, da je mladost proveo u materijalnom blagostanju, ali da se bogatstva odrekao i život proveo u siromaštvu. Jedno od prvih pravila koje je donio za zajednicu koju je osnovao glasi: *obdržavati sveto Evanđelje Gospodina našega Isusa Krista živeći u poslušnosti, bez vlasništva i u čistoći.*

Odluka svetog Franje da se odrekne bogatstva je u njegovoj okolini, među poznanicima i prijateljima, izazvala podsmijeh. Otac ga je čak silom pokušao vezati za imanje. Okolina je osiromašenje smatrala korakom unazad, za razliku od svetog Franje

*B. Bulić, Posljednja večera
(Franjevački samostan u
Karinu)*

koji je to smatrao korakom unaprijed.

Bi li u današnjem vremenu okolina reagirala drugačije? Sigurno ne! Suvremeno društvo je potrošačko društvo. Nama se čini da je to breme našeg vremena. Mislimo da samo danas ljudi od prirode uzimaju više nego što im je potrebno za život, da se samo danas vode ratovi zbog ekonomskih interesa i prirodnih resursa, a da su se u prošlosti vodili „pravedni“ ratovi zbog ideala. Skloni smo da često s nostalgijom govorimo o prošlim vremenima, idealiziramo ih i vjerujemo da je u prošlosti dominantan bio drugačiji sustav vrijednosti i moralnih načela.

Na navedenom i svakako ne usamljenom primjeru u povijesti vidimo da je pohlepa suvremeno svojstvo ljudske prirode. Jedino po čemu se današnje vrijeme razlikuje od prošlih je napredak tehnologije, komunikacijskih i prijevoznih sredstava, zahvaljujući čemu neusporedivo uspješnije crpimo prirodne resurse, te lakše i uspješnije trgujemo nego u vrijeme svetog Franje. Zanimljiv je i odnos prema neumjerenom bogaćenju. Ono se, naime,

ne smatra, niti je ikada smatrano nečim nenormalnim. Ako neko ima, npr. pretjerani strah od bolesti, proglaše ga hipohondrom ili ako neumjereno uživa u seksu, proglaše ga nimfomanom. Ali je, po svemu sudeći, normalno imati šest spavaćih soba, iako je nemoguće spavati u svih šest istovremeno; imati četiri automobila, iako je nemoguće voziti sva četiri istovremeno; platiti prenoćište u nekom hotelu više tisuća eura i imati novca toliko da ga je nemoguće potrošiti ni za nekoliko života. Normalno je, čini se, i prosjaku umjesto milostinje, udijeliti pogrde, kako je lijenčina i ništa ne radi. A ponuditi mu posao – to već spada u domenu znanstvene fantastike!

Uobičajeno je i da roditelji adolescentima daruju skupe *iphone*, *ipod-e*, *tablet*-računala i druga najmodernija čuda tehnike, iako nisu obrtnici kojima je takvo nešto potrebno, a neposredno po dobivanju vozačke dozvole – i automobile. Kakav vrijednosni sustav i kakav odnos prema novcu se može formirati u glavi nekoga tko nikada nije zaradio nijednu kunu, a vozi automobil, nosi skupu odjeću i po-

sjeđuje mobilni telefon vrijedan nekoliko stotina eura? Sigurno ne onakav kakav nam je propagirao sveti Franjo.

Primjer dostižne svetosti

Konstatirajući postojeće stanje ne možemo a da se ne zapitamo: što je to što nas nagoni na skupljanje materijalnih dobara i protiv čega se to sveti Franjo borio čitavog života, pa čak i nakon njega, tražeći od svoje braće zavjet siromaštva?

Po prirodnoj konstituciji ljudsko tijelo je tijelo skupljača plodova iz prirode. Pri stvaranju Bog nas nije obdario velikim zubima, oštrim kandžama, niti mogućnošću da trčimo dovoljno brzo da bismo bili predatori. Ono što nas nagoni da skupljamo i skladištimo materijalno je naša ljudska priroda i instinkt za održanjem života. Pa što je tu onda nenormalno, zapitat će se netko!?

Živeći ovozemaljski život zaboravljamo da Bog stvarajući čovjeka nije imao namjeru da stvori ni lovca, ni sakupljača, nego biće koje će se razlikovati od životinja, koje će svoju prirodu preobraziti tako da sliči na bo-

žansku. Pretežak zadatak, čini nam se. Je li to „nemoguća misija“? Broj svetaca koje proslavljamo tijekom crkvene godine govori da nije. Nažalost, o svcima božjim vladaju brojne predrasude. Mislimo da su to ljudi kojima je porok i sve ljudsko bilo apsolutno strano, da su to čudaci i osobenjaci, znatno drugačiji od „običnog“ svijeta. Njihov način života se čini dosadnim i nije naročito popularan. Ako bi neko pitao roditelje što bi voljeli da im djeca budu kad odrastu, čuli bi se različiti, uglavnom stereotipni odgovori: uspješni i poznati znanstvenici, državnici, športaši, umjetnici, ekonomisti, inženjeri, novinari i slično. Nitko ili gotovo nitko ne bi poželio da mu dijete postane svetac. Ili ako bismo u ljetnim mjesecima prošetali po prepunim terasama restorana i kafića i pitali njihove goste želi li neko postati svetac, vjerojatno bismo naišli na podsmjeh i prezir, isti onakav s kakvim se suočavao i sveti Franjo u svojoj okolini. Ako bi neko i poželio da se nađe među svetima, smatrao bi sebe i suviše grješnim da bi se našao u takvom društvu.

Međutim, pogledamo li pažljivije životopise svetaca, vidjet ćemo da među njima nisu samo isposnici i strogi redovnici i redovnice, koji su živote proveli izvan svijeta i vremena. Ima tu vladara, vojnika, radnika, seljaka, pa čak i razbojnika i prostitutki! Sasvim „običan svijet“. Ni bolji, ni gori od bilo koga od nas. Otkuda oni u crkvenom kalendaru i kako su tako grješni tu dospjeli? Pogriješkom crkvenih vlasti? Možda političkim utjecajem koji su imali na crkvene ve-

likodostojnike za vrijeme života?

Crkva nikoga ne proglašava svetim dok se ne utvrde stvarne činjenice svetog života kojeg potvrđuju čudesa koja trebaju biti stvarna i dokazana. Ta čudesa čini Bog na njihov zagovor kako bi nam ukazao na njihovu svetost i kako bi nam pokazao tko su nam pravi uzori. Politički utjecaj na Njega još nitko nije ostvario, niti će, a Njegova nepogrješivost je jedan od postulata naše vjere.

Zašto Bog aureolom svetosti nagrađuje i one koji, poput svetog Franje, ne žive puritanskim moralom čitavog života? Ljudska priroda nije stvorena savršena, već je stvorena da se usavršava. I to postupno. Nisu sveci rođeni kao takvi, nego su to postali prepoznavanjem svoje grješne prirode i njezinim preobražajem kroz pokajanje. A to je nešto što nam je svima dano kao mogućnost i nešto što zavisi isključivo od naše slobodne volje. Svako, dakle, može biti svetac, samo ukoliko to zaista želi. Svetost nije nasljedna, ona se stječe tje-

kom života i tu je potreban ogroman trud i odricanje. Vodilja, ujedno i krajnji cilj puta svetosti je upotpunjenje života u Kristu, tj. živjeti onako kako je živio On sâm. Spoznaja božanske istine stječe se na putu usavršavanja, na putu posvećenja, gdje kroz napredovanje zadobivamo carstvo Božje te tako postajemo braća Kristova i sinovi Božji a sve po i u blagodatni Svetoga Duha.

Životom sv. Franje i njemu sličnih svetaca definitivno se lakše moglo doći do nivoa svetosti još ovdje na zemlji. No, ne smijemo zanemariti da je u svijetu i mnogo onih, čiji se život ne razlikuje od života većine nas, ali oni svojim kristoljubnim, čovjekoljubnim i bogoljubnim sagledavanjem i razumijevanjem svijeta i života u njemu mogu zadobiti velike blagodatne darove. Naše spasenje i naša propast ostvaruje se još ovdje na zemlji kroz odnos s našim bližnjim, a naš bližnji je naš tjelesni brat kroz Adama i vječni subrat kroz Gospoda Isusa Krista. ✚

Korake nam upravljaj putovima mira i dobra, Kriste!

Gospinim perivojem

Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja

Od prvobitnih dalmatinskih žala i krša Zagore, pronesoše ovi fratri Blagovijest, franjevački habit i dalmatinski temperament diljem Europe, pa i svijeta. Danas djelujemo u osam država svijeta (Hrvatska, Italija, Slovenija, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanada, SAD i Izrael). Braća ove provincije žive u 15 samostana (Imotski, Karin, Knin, Makarska, München, Omiš, Sinj, Split – Dobri i Trstenik, Sumartin, Šibenik, Visovac, Zagreb, Zaostrog i Živogošće).

Već 277 godina preko 2.500 franjevca ove provincije dijele s pobožnim i hrabrim narodom od Zrmanje do Neretve ljubav prema Bogu i rodnoj grudi. Požrtvovnost redovnika i neustrašivo svjedočenje privlačili su narod k njihovim franjevcima – prepoznali su u njima svoje učitelje, liječnike, ljekare, vođe i zastupnike, a iznad svega pobožne sinove sv. Franje i Kristove svećenike. Željni spokoja duše, pa i tijela, mladi su odijevali franjevački habit i nastavljali stoljetnu tradiciju franjevačke nazočnosti u Hrvatskoj. Rasla je mlada Provincija i bujala, no bivao je fratar pritisnut i od turskog drakuna, i od mletačkog lava, kao i austrijskog orla. Odgodio je naš dalmatinski krš i temperament snažnog i ustrajnog, rekao bih i prkosnog, fratra, koji se spretno odupirao svim povijesnim navalama, mudro postupao u sadašnjosti i vedro gledao u budućnost.

Duhovno zalaganje

Živeći u poslušnosti, bez vlasništva i u čistoći, franjevci su svojom jednostavnošću i bliskošću stoljećima donosili duh vjere i zrno mudrosti našem seljaku i radniku, našoj majci i

odgojiteljici. Uvijek su bili svjesni duhovne ostavštine svojeg utemeljitelja, koji je inzistirao na tome da su on i njegova braća *minores*, i da nikako ne smiju težiti za tim da se svrstaju u red vladajućih. Franjini sinovi shvatili su i čuvali kroz stoljeća temeljni stav da je njihova dužnost stajati s jednostavnim pukom, ustrajati i družiti se s onima koji su ugroženi i izgurani na rub.

Bili su poznati i priznati pučki propovjednici. Propovijedali su hrvatskim jezikom, franjevački nenametljivo i jednostavno, puninom srca i životnog iskustva. Od prvobitnih dalmatinskih žala i krša Zagore, pronesoše ovi fratri Blagovijest, franjevački habit i dalmatinski temperament diljem Europe, pa i svijeta. Danas djelujemo u osam država svijeta (Hrvatska, Italija, Slovenija, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Kanada, SAD i Izrael). Braća ove provincije žive u 15 samostana (Imotski, Karin, Knin, Makarska, München, Omiš, Sinj, Split – Dobri i Trstenik, Sumartin, Šibenik, Visovac, Zagreb, Zaostrog i Živogošće).

Samostan je mjesto gdje se rađa zajednica po evanđeoskom modelu; gdje se ljudi naziva-

Fra Šimun Markulin, Split
- student teologije

Dr. fra Karlo Balić
(1899.-1977.)

ju braćom i gdje se slave otajstva vjere, jednom riječju: izvorište duhovnog života svih članova Provincije. Takva zajednica stoljećima njeguje pučke pobožnosti, znanstvenu i kulturnu djelatnost te karitativno djelovanje. Članovi Franjevačkog reda od najstarijih vremena osobito su negovali pobožnost prema Djevici Mariji, bezgrješno začetoj. Posvećene su joj mnoge crkve i samostani. Znakovito je da su fratri pri podjeli od Provincije Bosne Srebrene (1735.) predložili dva naziva za svoju novu provinciju: *Provincija Neoskrvrnenog Začeca Bl. Dj. Marije* (punih 119 godina prije proglašenja dogme) i *Provincija sv. Kaja*, pape i mučenika – rodom iz rimske provincije Dalmacije. Prevladao je drugi prijedlog, kako se Provincija zvala do 1743. god., kada je promijenila ime u *Presvetog Otkupitelja*, koji je bio na križu stare bosanske provincije. Danas ova Provincija drži poznata prošteništa (Gospa Sinjska, Gospa od Zdravlja u Splitu na Dobromu, Gospa od Anđela u Imotskom, Gospa Visovačka i Gospa Lurdska u Zagrebu). Osobita privrženost Otkupiteljevoj Majci inspirirala je i naslov ovog rada.

Povijesne prilike i potrebe usmjerile su franjevce na našem prostoru prema župnoj službi, pa se stoljećima fratar odgajao za župnika, što je naša posebnost. U domovini pastoralno djelujemo na 92 župe u 6 nad/biskupija, u kojima franjevci vrše službe župnika i župnih vikara. Osim u domovinskoj Crkvi, pastoralno djelujemo i u drugim zemljama, osobito u SR Njemačkoj – gdje se naš hrvatski „čovik“ otisnu na „privre-

meni rad“. Za svojim vjernicima su pošli i franjevci, kako bi se brinuli za njihov duhovni život, očuvanje kulturne baštine i narodne svijesti. Osnivali su u suradnji s mjesnim biskupima katoličke misije, kojih danas imamo 26, a u kojima djeluje 40-ak braće. Neizmjerne milosti iskusiła je ova Provincija tijekom svoje povijesti, a ponajviše u redovnicima uzorna i sveta života. Nepregledni su koji su svojim pobožnim i jednostavnim životom služili Bogu i bratu čovjeku. Provincija se s pravom ponosi na sv. Nikolu Tavelića

(†1391.), pročelnika hrvatskih svetaca. Trenutno se vodi postupak za proglašenje blaženim slugu Božjega fra Ante Antića (†1965.), odgojitelja bogoslova u Makarskoj i Zagrebu, ustrajnog i traženog ispovjednika. Mnogi su i živote svoje položili za *krst časni i slobodu zlatnu*. U Drugom svjetskom ratu i poraću komunisti i nacisti likvidirali su 44 fratra iz naše Provincije, 48 ih je bilo utamničeno, a mnogi su izbjegli u inozemstvo. Žrtva fra Rafe Kalinića (†1943.) i danas je nadahnuće za rad mnogih frata-ra i svećenika.

Ikona Gospe Visovačke (XVIII. st., Visovac)

Kulturni i javni rad

Provincija je od svoga nastanka bila predana poučavanju i obrazovanju. Iz samostanskih škola 1838. god. rodilo se franjevačko učilište, koje se 1854. god. sjedinilo u Sinju i steklo pravo javnosti kao prva gimnazija u Dalmaciji u kojoj je nastavni jezik bio hrvatski. Sjemenište i gimnazija su osnovne odgojno-obrazovne ustanove. Filozofsko-teološka učilišta u Šibeniku i Makarskoj imala su važnu ulogu u formiranju mladih franjevac, a Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj udružila se 1997. god. s Teologijom u Splitu, i nastaje Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, na kojem danas predaje 15 fratar.¹

Franjevci su se bavili i pisanjem, prvotno iz praktičnih (vjeropouka, *dotrina*), a potom i znanstvenih potreba. Tmina vjerskog praznovjerja nadvila se nad Dalmacijom, stoga je trebalo protumačiti narodnoj duši istine vjere jednostavnim i familijarnim jezikom i stilom. Izvrsna podloga praznovjerju bila je nepismenost, odnosno neznanje. Književni rad hrvatskih franjevac na jeziku kojim je govorio puk, za koji su oni živjeli i za koji su se osjećali odgovornima, imao je odlučujuće značenje za hrvatsku kulturu.

Pisan junačkim desetercem, *Cvit razlika mirisa duhovnog* (Mleci, 1726.) fra Tome Babića (†1750.) postao je narodna baština. Fra Filip Grabovac (†1749.), borac za pravdu i

Povijesne prilike i potrebe usmjerile su franjevce na našem prostoru prema župnoj službi, pa se stoljećima fratar odgajao za župnika, što je naša posebnost. U domovini pastoralno djelujemo na 92 župe u 6 nad/biskupija, u kojima franjevci vrše službe župnika i župnih vikara. Osim u domovinskoj Crkvi, pastoralno djelujemo i u drugim zemljama, osobito u SR Njemačkoj – gdje se naš hrvatski „čovik“ otisnu na „privremeni rad“.

narodni prosvjetitelj, ostavio nam je poučno djelo *Cvit razgovora* (Mleci, 1747.). Fra Andrija Kačić Miošić – Starac Milovan (†1760.) u svojem *Razgovoru ugodnom* (Mleci, 1756.) slavio je junačku prošlost i prosvjetiteljski poučavao, a *Pismarica* – kako ju narod i danas zove – pridonijela je formiranju hrvatskog jezika. Kačić je kao nitko drugi probudio narodni ponos i na njemu su izrasle rodoljubne pjesme Petra Preradovića i Ivana Mažuranića. Kačićeva je knjiga postala udžbenik i patriotizma i jezika i povijesti u svim slojevima hrvatskog naroda. Sav hrvatski narod pjeva i danas božićnu pjesmu *Veseli se, Majko Božja* iz pera fra Petra Kneževića (†1768.), kao i njegov korizmjeni *Gospin plač* (Mleci, 1753.).

Raznim prigodnim izdanjima, župnim listovima, revijama, knjigama, monografijama i zbornicima franjevci ove provincije marljivo su posredovali stečena iskustva i znanja, osobito s teološko-filozofskog područja. Fra Karlo Balić (†1977.), stručnjak za skotizam i mariologiju, bio je osnivač današnje *Papinske međunarodne marijanske akademije* (1959.), sa sjedištem u Rimu; kao i *Međunarodne skotističke komisije*. Sudjelovao je i u radu Drugog vatikanskog sabora.

Mnogi su se franjevci bavili arheologijom (fra Lujo Marun), paleontologijom (fra Jozo Olujić) ili su, pak, skupljali narodno kulturno blago. Plod njihova predanog rada su arheološke, numizmatičke i etnografske zbirke. U Makarskoj je fra Jure Radić (†1990.) utemeljio malakološki muzej. Mnogo je učinjeno na glazbenom području (fra Ivan Glibotić i fra Anđelko Milanović), ali i znanstvenom polju općenito (fra Ivan Marković, fra Stanko Petrov, fra Josip Soldo). Od samih početaka u samostanima su nastajale priručne knjižnice, koje su se danas razvile u bogate i značajne biblioteke (Sinj, Makarska i Visovac). U novije vrijeme franjevačka briga za sve stvoreno svoj institucionalizirani oblik ima u *Franjevačkom institutu za kulturu mira* (Split).

Biti fratar ove provincije znači biti baštinik bogate i slavne povijesti, baštinik stoljetnog nastojanja oko dobra svakoga čovjeka i stvorenja, baštinik privrženosti dalmatinskom kamenu i jadranskim žalima, baštinik čvrste i pouzdane vjere u Boga. Baština je to koja obvezuje. S tom mišlju gledamo prema budućnosti, puni želje da k svakom čovjeku pristupamo tako da u nama mogne vidjeti Isusa Krista i da mi u njemu gledamo Isusa Krista. ❖

¹ Stanje u odgojnim zavodima (ožujak 2012.): 11 sjemeništaraca (Sinj), 6 postulanata (Imotski), 8 novaka (Visovac), 12 bogoslova (Split, Zagreb), 3 kandidata za braću i 1 postdiplomac.

Glazbom su slavili Gospodina

Iz bogate glazbene povijesti

Boraveći kao studenti u Italiji ili u Budimu (Ugarska), franjevci opservanti nisu doduše stjecali stručno glazbeno znanje, nego su stjecali vještinu sviranja na orguljama, poboljšali pjevačku tehniku i osposobili se za vođenje manjih vokalnih sastava. Kao „moderatores chori“ brinuli su se za što bolje pjevanje u crkvama i samostanima.

Fra Frano Bosnić, Splt
- student teologije

*Bogoslovi, novaci, postulanti i
sjemeništarci ispred rodne kuće
o. fra Ante Antića
(Prvić Šepurine, 26. 11. 2011.)*

Sveti Franjo je volio pjevati. Znao je da pjevanje krijepi i odgaja duh pa je želio da i njegova braća pjevaju. Zato je u Pravilu postavio kratko i sadržajno načelo: „Klerici neka obavljaju časoslov prema uredbi Rimske crkve“, a Rimska je crkva časoslov obavljala pjevanjem. Franjo je brzo shvatio: što je duhovni život među braćom zdraviji i bolji, bit će i liturgija i liturgijska glazba zdravija i bolja. Može se reći da se od samog početka vodstvo Reda brinulo o liturgijskom pjevanju i da bogoslužje posvuda bude pobožno i dostojanstveno. Stoga se mnogim općim i posebnim odredbama naređivalo gajenje crkvenog pjevanja. Koliko su franjevci vodili brigu o

liturgijskom pjevanju možemo zaključiti preko odredbi dvojice papa: Grgur IX. (1227.–1241.) je povjerio franjevačkom redu da popravi i uredi rimski časoslov, a Nikola III. (1277.–1280.) dokinuo je u Rimu sve antifonare, graduale i misale te naredio da se zamijene liturgijskim knjigama što ih upotrebljavaju franjevci.¹

I car ih je slušao

Za naše krajeve za ovu temu važne su *Sambuške konstitucije* iz godine 1663. One su određivale da se u samostanima s najmanje šest glazbeno osposobljenih članova mora pjevati *Treći čas*, *Večernja* i misa svim nedjeljama i zapovjednim blagdanima. Prvenstveno se tražilo čuvanje gregorijanskog pjevanja a izbjegavanje polifone glazbe. To je razlog što među profesionalnim glazbenicima sa završenom nekom glazbenom školom nema franjevaca-opservanata (opslužitelja), za razliku od konventualaca koji su gajili polifonu i baroknu glazbu.

Boraveći kao studenti u Italiji ili u Budimu (Ugarska), franjevci opservanti nisu doduše stjecali stručno glazbeno znanje, nego

¹ Usp.: Anđelko MILANOVIĆ, *Doprinos franjevaca crkvenoj glazbenoj umjetnosti u Hrvatskoj*, u: KAČIĆ, Zbornik Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, IX (1977.), Split, 1977.

su stjecali vještinu sviranja na orguljama, poboljšali pjevačku tehniku i osposobili se za vođenje manjih vokalnih sastava. Kao „moderatores chori“ brinuli su se za što bolje pjevanje u crkvama i samostanima. Među prvim, nama poznat kao glazbenik, u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja bio je Andrija Ećimović iz Imotskog. U rukopisnoj knjizi iz Gyorgiosa upisano je u godini 1708. o njemu, kao provincijalu, da je kao „cantor optimus“ pjevao preko Velikog tjedna *lekcije* (čitanja) u Beču, i to tako milo i zvučno da su svi bili iznenađeni, a car ga je pozvao k sebi i pohvalio. On je pjevao sva tri dana na udivljenje sviju te mu je sâm car zahvalio.

Ećimovićev slučaj nije bio iznimka. Također ima zapisano i za Antu Bandića (†1740.) iz Potravlja, koji je bio rektor bogoslovije u Udinama, Šibeniku i naposljetku na općem učilištu u Budimu. Poznao je glazbu, a ugodnim glasom oduševljavao je princa Eugena Savojskog te s njim bio i kod cara u Beču. Nakon njega spominje se Paškal Jukić (†1806.) iz Živogošća, koji je bio profesor i orguljaš u Makarskoj. Njegove *Pisme* koje se pjevaju o božićnim svetkovinama tiskao je Stjepan Zlatović 1859. godine. I danas se pjevaju njegove pjesme *Ovoga vrimena* i *Spavaj, spavaj Ditiću*. Također ćemo spomenuti Ivana Barbića (†1924.) iz Sinja. Dio bogoslovije studirao je u Pesci (Toskana) i tu se usavršavao u glazbi. Godine 1880. vraća se natrag i u sinjskom sjemeništu poučava sjemeništare u pjevanju i sviranju. Oko 1900. god. prelazi u svjetovne svećenike te djeluje u Đakovačkoj biskupiji. Poslije

Prvog svjetskog rata vratio se u rodni kraj. Iznenada umire 24. veljače 1924. god. u Livnu. Svakako, Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja sa sjedištem u Splitu (Dobri) poznata je našoj muzikološkoj znanosti najviše preko dvojice svojih članova, a to su: Petar Knežević (†1768.) i Petar Nakić (†1769.?).

Pjevao je sestrici smrti ususret

Fra Petar Knežević rodio se 1701. godine u selu Kapitolu u blizini Knina. U franjevački red stupao 1720. godine na Visovcu. Teologiju je učio u Šibeniku, no pretpostavlja se da je nastavio studij u inozemstvu, u Italiji, gdje je vjerojatno učio i glazbu. Knežević je mnogo napisao, a najviše u stihu. Njegova glavna djela su: *Muka Gospodina našeg Isukrsta i plač Matere Isusove* (Mleci, 1753.) Ovo djelo je poznati je među narodom kao *Gospin plač*, a popularno je i dan-danas. Do sada je doživjelo preko 100 izdanja. Knežević je na kraju stavio i napjeve za pojedine uloge, koje je najvjerojatnije sâm sastavio. Zatim: *Životi četiriju svetaca čudotvoritelja Frančesškao od Ašiša, Antuna od Padve, Didaka i Paškala* (Mleci, 1759.). U djelu *Duhovna pivka* (Mleci, 1759.) kroz stihove je izložio kršćanski nauk koji je propovijedao o. Jeronim Filipović, a kojemu je i posvetio ovo djelo. Zbirka pjesama *Pisme duhovne razlike* (Mleci, 1765.) različitog je sadržaja: većim dijelom u čast Majke Božje i svetaca, a zbirka donosi i nekoliko prijevoda iz časoslova: *Zdravo, Zvizdo mora; Kog zemlja, zvizde, more; O jeziče prislavno-ga; Ako želiš vidit čudo* i dr. *Osmi redovnička zabave duhovne*

(Mleci, 1765.) je priručnik za duhovne vježbe i ubraja se među prve takve priručnike u našoj literaturi. U knjizi *Pištrole i evanđelja priko svega godišta na novi način istomačena* (Mleci, 1775.) nalaze se poslanice i evanđelja što se pjevaju u nedjelje i blagdane s pjesmama i molitvama na kraju.

Mnoga su djela ostala u rukopisu. Tu spadaju tri zbirke religioznih pjesama od kojih se jedna čuva u arhivu visovačkog samostana, a dvije u arhivu sinjskog samostana. Najpoznatije djelo u rukopisu fra Petra Kneževića su *dva kantuala* koja se čuvaju u arhivu sinjskog samostana. U kantualu „A“ nalazi se 21 jednoglasna misa, a u kantualu „B“, koji je posvećen Gospi Sinjskoj, nalaze se dvoglasne mise te jednoglasne i dvoglasne marijanske antifone koje se pripisuju Kneževiću. Samo se jedna misa pripisuje Kneževiću i to *Missa u Harvatski Jezik* koja se nalazi na kraju kantuala „B“. Hrvatski muzikolog, melograf, glazbeni pisac i skladatelj Franjo Kuhač prvi je Kneževića predstavio javnosti, a posebno kada je 1881. god. njegovu misu „u harvatski jezik“ obradio za 4-glasni mješoviti zbor i izdao pod naslovom *Hrvatska misa u čast sv. Ćirila i Metoda od o. Petra Kneževića*, koja se pjevala u Rimu 5. srpnja 1881. god. povodom proglašenja svetima slavenskih apostola Ćirila i Metoda. Najpoznatija i najpjevanija njegova pjesma je *Veseli se Majko Božja*, božićna popijevka, koja se redovito pjeva u svim župama u Hrvatskoj.

Fra Petar Knežević umro je u Sinju 18. lipnja 1768., a o tome nalazimo zapis kod fra Ivana

Markovića, koji njegovu smrt ovako opisuje: *Redovnici su po običaju pošli u kor. Fra Petar je zaželio da kod njega ostane samostanski starješina o. Franjo Buljan. Gvardijan se nećkao da ostane preko kora tvrdeći da on nije tako slabo. Ali na ponovnu želju bolesnika, koji je bez sumnje predosjećao da se približava konac, ostane. Svršivši oficij, redovnici po običaju pođu pred čudotvornu sliku Majke Božje pjevati litanije. Bolesnik zaželi da vrata sobe budu otvorena, kako bi mogao pratiti pjevanje. Dok su se pjevali pojedini zazivi bolesnik je pobožno odgovarao: Moli za nas! Kad su poslije dva pjevača pjevala 'Sva si lijepa', Knežević je s drugima ganut pjevao. Ponovivši zaziv 'O Marijo', bolesnik je blaženo preminuo da u nebu nastavi pjevati hvale Isusu i Mariji.*²

Majstor za kraljicu glazbala

Fra Petar Nakić utemeljitelj je mletačko-dalmatinske graditeljske škole orgulja. Rodio se u selu Buliću (godina rođenja nepoznata), kršten je 21. veljače 1694. god. u crkvi Svete Marije u Velimu, sjedištu župe kojoj je tada pripadalo Nakićevo rodno mjesto, a danas ta crkva pripada Stankovcima. Otac – želeći mu osigurati potrebnu naobrazbu – šalje ga u samostan. Petar ulazi u franjevački red u samostanu Svetog Lovre u Šibeniku 4. studenog 1712. god. i uzima redovničko ime Pavao. Novicijat završava 1713. god. i polaže privremene zavjete. Studij filozofije (stupanj današnje gimnazije) završava u Šibeniku, a zatim polazi na studij teologije u Veneciju. Iako je bio poslan na

studij teologije, prema predaji, saznajemo da je većinu svojeg vremena provodio u orguljarskoj radionici Giovannija Battista Piaggija (Piazza). Zbog toga što kao redovnik ne bi mogao posjedovati radionicu ni potrebne alate (zavjet siromaštva, tj. život bez vlasništva), on 1729. god. u Veneciji na sudskom procesu dokazuje kako je pod očevom prisilom ušao u Red te je dobio dispensu (razrješenje) od redovničkih zavjeta te postaje svjetovnim svećenikom i iste godine piše skradinskom biskupu Nikoli Tomaševiću pismo da mu dozvoli svećeničko djelovanje. Do ove, za njega važne 1729. god., Nakić je napravio sigurno osam glazbala. Za Nakića nam je nepoznat i datum smrti. Prema pismu koje je pronađeno u arhivu franjevačkog samostana u Makarskoj, pouzdano se zna da je 20. veljače 1769. bio živ.

Mnogobrojnost i graditeljske osobitosti Nakićeva opusa ubrzo ga, još za života, proslaviše. Ugled i značaj, zahvaljujući učenicima koji su nastavili njegov rad potrajao je još dva stoljeća nakon njegove smrti. Stoga nije ni čudno da su se u Hrvatskoj i Italiji mnogi povjesničari, orguljari i organolozi bavili njegovim životom i radom. Od Hrvata spominju se: Ivan Kukuljević Sakcinski, Anđelko Klobučar, fra Josip Soldo, don Frane Bulić, Ennio Stipčević, Ladislav Šaban, Božidar Grga, te jedini restaurator Nakićevih orgulja u Hrvatskoj Ivan Fauelend–Heferer.³ Graditeljski opus Petra Nakića broji 350–370 orgulja. U kon-

tekstu govora o Petru Nakiću kao franjevcu i orguljaru istaknuo bih orgulje koje je on radio za samostane ove Provincije: Zaostrog (1738.), Makarska (1743.), Živogošće (ne zna se godina). Ove orgulje nažalost više ne postoje. Jedine sačuvane orgulje Nakićeve radionice u našoj Provinciji nalaze se na otočiću Visovcu u koru crkve Gospe od Milosti. Izgrađene su 1771. god., restaurirane su 1977. god., a vjerojatni je graditelj Francesco Dacci (Nakićev učenik i prvi nasljednik). Najpoznatije Nakićeve orgulje u Hrvatskoj su one u Šibeniku u crkvi Sv. Frane iz 1762. god. One su premještene u drugu kapelu i restaurirane 1971. god. Restauraciju je također izvela tvrtka Heferer.

U našoj su Provinciji i nakon Nakića i sve do današnjih dana poglavari znali da treba imati nekoliko ljudi koji će moći glazbeno animirati liturgiju i voditi pjevanje u većim župama i svetištima. U posljednje vrijeme poznat je fra Ivan Glibotić, koji je bio profesor glazbe u Franjevačkoj gimnaziji u Sinju i na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj, autor mnogih članaka o glazbi, skladao je mise, pjesme i litanije. Njegova pjesmarica *Pjevajmo braćo kršćani* (Makarska, 1967.) i danas se koristi. Zatim fra Anđelko Milanović, koji je također predavao glazbu u Makarskoj, Sinju, Splitu i Zagrebu. Vodio je *Institut za crkvenu glazbu* u Zagrebu i skladao motete, mise i druge crkvene skladbe. Od živućih spomenimo fra Milu Čirka, fra Juru Župića i fra Stjepana Grgata. ❖

² Ivan MARKOVIĆ, *Sinj i njegovo slavlje*, Zagreb, 1898. str. 57–58.

³ Cjelovit popis literature o Petru Nakiću vidi u: Emin ARMANO, *Don Petar Nakić (Pietro Nacchini): utemeljitelj mletačko-dalmatinske graditeljske škole orgulja*, Bulić, 1998.

Gospodin mi je dao braću

Na službu Bogu, Crkvi i domovini

Bogatstvo i raznolikost službi koje fratri dalmatinske provincije vrše u domovini i svijetu približit ćemo vam, dragi čitatelji, preko konkretnih osoba. Ovaj prikaz obuhvaća 17 ljudi koji će kratko predstaviti sebe i službu koju vrše. Naravno, postoje još mnoge službe koje naši fratri vrše služeći Bogu i čovjeku po primjeru i nauku Serafskog Oca no, njihov prikaz ostavljamo za drugo vrijeme i mjesto. Vjerujemo da ćete preko ovih osoba barem djelomično osjetiti život i rad Provincije.

Fra Dujo Jukić, Split
- postdiplomac na KBF-u

Fra Domagoj Volarević, student liturgike (Rim)

Rođen sam 1980. god. u Metkoviću. Nakon stu-

dija, još jedan studij! Da bi se nastavila djelatnost Provincije na znanstvenom, ali i odgojnom polju, potrebno je još ponešto dodati znanjima s teologije, produbiti pojedino polje (ne samo) teologije, a zatim to koristiti i u početnoj i u trajnoj formaciji. Konkretno u Rimu, živimo u Međunarodnom franjevačkom studentskom bratstvu (Fraternità internazionale Venerabile Gabrielle Allegra) koje se nalazi u sklopu Anto-

nianuma (franjevačkog učilišta u Rimu). Uobičajeni studentski radni dan, usudio bih se reći, da zapravo i ne postoji! Radi raznolikosti studija svatko prilagođuje svoje vrijeme prema svojim obvezama i zahtjevima svoga studija. To je zato što svi studenti koji tu žive ne studiraju samo na Antonianumu (konkretno potpisnik ovih redaka studira na Pontificio Ateneno S. Anselmo. I na Antonianumu, kao i u svakom franjevačkom

bratstvu i kući (a nas je pod istim krovom stotinjak!) postoji dnevni red i zajednički čini, tj. zajednička molitva i sveta misa, doručak, ručak, večera, rekreacija... Sve to pomaže ostati u duhu i ritmu franjevaštva i bratstva, ali i ljudskosti. A sva znanja primljena i naučena, ako Bog da, sutra će koristiti ne samo nama, nego i cijeloj Provinciji u brizi i nastojanju za naviještanje evanđelja. ✙

Fra Ivan Đuzel, novak (Visovac)

Imam 22 godine i dolazim iz Imotskog. Trenutno sam u novicijatu u samostanu Gospe od Milosti na otoku Visovcu. Nakon završene postulature u Imotskom, moja želja da služim Bogu po primjeru sv. Franje je postala snažnija i zrelija. Život služenja drugima i upoznavanje osobe sv.

Franje i njegova života je ona bit oko koje se vrti život u novicijatu. Ove godine nas osmorica živimo u zajedništvu kao jedna obitelj. Naš odgovoritelj fra Jure Šimunović nam drži „školu“ na kojoj učimo o povijesti Reda i Provincije. No, važnije od svega je da se mi naučimo provoditi u djelo ono što

čitamo i teorijski učimo. Među nama vlada bratska atmosfera. Tu smo jedan za drugoga, dijelimo tuge i u većoj mjeri radosti. Što više reći doli da nam je svima želja predati se Raspetoj Ljubavi i reći Bogu „sav Tvoj“ kao što je to učinio naš otac sv. Franjo! ✙

Fra Frano Botica,
sakristan
(Makarska)

Rođen sam 1951. god. u Sinju. Živim u makarskom samostanu Uznesenja Bl. Djevice Marije. Brat sam redovnik i vršim službu sakristana (službeno). Također se bavim šiva-

njem habita i misnog ruha te u posljednje vrijeme i pčelarstvom. Sve navedeno možete naručiti kod mene! Osim toga, radim i u našem samostanskom vrtu. Prigodom 800. obljetnice Franjevačkog reda, vlastitim zalaganjem izgradio sam u Rudi kapelicu Sv. Franje s perivojem; u kojem se nalazi stalni postav božićnih jaslca i 12 ilustracija iz života sv. Franje. Uz to, velika mi je želja podignuti kapelicu Gospe Sinjske povodom 300. obljetnice čudesne obrane Sinja, no još se nisam odlučio za lokaciju. Sve to činim Bogu na slavu i na ponos cijelog Franjevačkog reda. ✚

Fra Ivan Udovičić,
odgojitelj
sjemeništaraca
(Sinj)

Rođen sam 1960. u Studencima. Svećenik sam od 1987. Kao mladomisnik vršio sam službu pomoćnika odgojitelja godinu dana, a od 1993. sve do danas odgojitelj

sam sjemeništaraca. Zajedno sa svojim neposrednim suradnicima u odgojiteljskoj službi (fra Nedjeljko Jukić i fra Stipe Šušnjara), vodim brigu o mladićima koji izraze volju da postanu franjevci i svećenici te dođu u sjemenište. Oni pohađaju Franjevačku klasičnu gimnaziju u Sinju i borave u sjemeništu. U sjemeništu je organiziran svakodnevni život kandidata, o čemu se brinu odgojitelji, što uključuje osobito molitvu i učenje, a uz to naravno i provođenje slobodnog vremena uz različite hobije (sport, glazba). Odgojitelji pomažu kandidatima i u donošenju odluke o nastavku franjevačke i svećeničke formacije. ✚

Fra Nedjeljko
Jukić, profesor
biologije (Sinj)

Nakon studija teologije i svećeničkog ređenja (1982.) odlukom Provincije studirao sam i

spremao se za profesora (učitelja) biologije na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju. Počeo sam predavati 1988. godine kad su učenici gimnazije bili samo sjemeništarci, a gimnazija nije imala pravo javnosti. Nakon političkih i društvenih promjena u Hrvatskoj i stjecanja prava javnosti Gimnazije u nju su se počeli upisivati i drugi učenici, mladići i djevojke koji se spremaju za različita zvanja. U međuvremenu se broj učenika ustalio

na oko 200 u školskoj godini, a sjemeništarci čine tek malen dio. Često sam mogao zamijetiti čuđenje u ljudi kad im kažem da, kao svećenik i redovnik, predajem biologiju. Biologija uvelike oblikuje opći svjetonazor mladih naraštaja, a u budućnosti će to biti još i više. Važno je spomenuti da baš iz područja biologije pridolaze neka znanstvena pitanja koja su granična s teološkim raspravama i izričajima, a onda i s vjerničkim ponašanjem i praksom, pri-

mjerice ona koja govore o postanku života na Zemlji, evoluciji života, ekološkoj problematiki i spolnosti. Uz to baš iz redova znanstvenika biologa i promicatelja bioloških otkrića dolaze neki vodeći suvremeni protagonisti tzv. „novog ateizma“. Nastojim paziti da kod učenika ne potičem ni duh nepovjerenja ni duh bezgranična povjerenja prema znanosti i drugim područjima ljudskog djelovanja, nego duh zdrave kritičke prosudbe. ✚

Fra Željko Tolić,
provincijalni
ministar (Split)

Provincijal sam od 2003. godine i 67. po redu od osnutka Provincije, ko-

ja je osnovana 1735. Naša Provincija danas ima 244 brata s doživotnim zavjetima, od kojih su 233 svećenici. U njezinu je krilu 15 samostana: 14 u domovini i 1 u inozemstvu (Njemačka); vodi 92 župe u 6 nad/biskupija u Domovini, te 20-ak misija i župa u inozemstvu. Prisutni smo u 18 nad/biskupija u Domovini i svijetu. Osim na pastoralnom polju, Provincija se također ističe i na kulturnom području. Tijekom povijesti Provincija je, s ponosom to ističem, imala i danas

ima svoje odgojne zavode (Sjemenište, Postulaturu, Novicijat i Klerikat) i obrazovne ustanove (Klasičnu gimnaziju, a 1997. godine, zajedno sa Splitsko-makarskom nadbiskupijom, osnovala je Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu).

Provincijali su, parafrazirajući riječi koje je Poslanica Hebrejima upotrebljava kad opisuje ulogu velikog svećenika (usp. Heb 5,1), braća koja su uzeta između braće kako bi bili na službu i u službi svoje braće. Onaj

koji je pozvan predvoditi braću, ne smije zaboraviti da i on ne prestaje biti brat i da je, u određenom smislu, zbog svojega izabranja i poslanja, pozvan biti još više brat, jer je odgovoran za duše braće.

Biti u službi braće znači biti bližnji i u svakom trenutku pokazati braći svoju blizinu. Biti u službi braće znači biti milosrdan s bratom koji griješi i biti pravedan kad ne griješi. Biti provincijal ukratko znači: biti otac i biti majka, istodobno. ❖

Darijo Sinković,
sjemeništarač
(Sinj)

Rođen sam 1993. god. u Makarskoj. Trenutno sam u Franjevačkom sjemeništu u Sinju i pohađam četvrti razred Franjevačke kla-

sične gimnazije. Život u sjemeništu sastoji se od molitve i rada. Molitva je sastavni dio u kojem se odgajamo duhovno, a naš se rad sastoji od škole i učenja. Također imamo i sportsko-rekreacijske aktivnosti, kao što su: nogomet, stolni tenis, trčanje, planinarenje itd. Slobodno vrijeme poslijepodne koristimo za šetnju i zajedničko druženje. Još jedna od temeljnih stvari u sjemeništu je pjevanje, kojim oplemenjujemo liturgiju. Jednom mjesечно idemo vlastitim domovima na slobodni vikend. ❖

Željko Štrbac,
postulant
(Imotski)

Imam 32 godine i dolazim iz Zagreba. Trenutno sam u postulaturi u Imotskom. Postulatura je priprava za život u samostanu,

upoznavanje života u zajedništvu s braćom franjevcima i priprema za novicijat. U postulaturi smo šestorica i tu smo već nekoliko mjeseci. Brzo smo se priviknuli na zajedništvo, često razgovaramo u slobodno vrijeme i dobro je što se otvaramo jedni drugima. Imamo međusobne sastanke, kada upozoravamo jedni druge na ono što ne valja, što treba mijenjati, a hvala Bogu ima puno radosti i smijeha. I na kraju: što više umirem svojoj volji, imam više vremena za druge, za zajedništvo i na korist svima. ❖

Fra Josip Bebić,
ravnatelj Ureda
za hrv. inozemnu
pastvu (Zagreb)

Rođen sam u Metkoviću 1948. Za svećenika sam zaređen 29. lipnja 1974. u Imotskom. Nakon mlade mise bio sam župnik u Ogorju i Ramljanima do 1977. Odatle odlazim u Njemačku, gdje ostajem pune 33 godine. Godine 1997. izabran sam za člana provincijske uprave, definitora, a u lipnju 2003. HBK mi povjerava službu delegata za hrvatsko dušobrižništvo u Njemačkoj.

Dana 10. rujna 2010. preuzimam službu ravnatelja Ureda za hrvatsku inozemnu pastvu u Zagrebu. Bog me pozvao u redovnički stalež i svećenički red preko tadašnjeg metkovskog župnika fra Ivana Abrusa. Budući da su u Metkoviću djelovali uglavnom franjevci, ja sam poželio u svom životu činiti baš to što oni čine, ljudima navješćivati Radosnu vijest. Bogu sam i dan-danas neizmjereno zahvalan na tome što me izabrao. Svoj svećenički moto pronašao sam u pjesmi hrvatskoga svećenika/pjesnika Izidora Poljaka: „Kud god koracam, hoću da bacam snopove zlatne svjetlosti!“. Cijelim svojim bićem osjećam da Božja ruka i providnost upravljaju mnogočime, osobito mojim životom. ❖

Fra Dušan
Džimbeg, župnik
(Sumartin, o. Brač)

Rođen sam 1953. godine u Otoku kod Sinja. Za svećenika sam zaređen 1979. godine. Sada sam treću godinu župnik i gvardijan u Sumartinu na otoku Braču. To je ujedno jedina župa na otoku u Provinciji Presvetog Otkupitelja. Župa Sv. Martina biskupa u Sumartinu broji nešto

manje od 400 katolika trajno nastanjenih u mjestu. Ljeti je taj broj udvostručen ili utrostručen. I ljetno i zimsko vrijeme imaju svoje ljepote i čari. Živjeti u Sumartinu znači prihvatiti određene specifičnosti u odnosu na život na kopnu. Ne može se u svako vrijeme otići s otoka niti se može vratiti na otok kada poželiš. Živjeti u Sumartinu znači prihvatiti izazov koji čovjeka više približava Bogu i ljudima. To ujedno znači i prihvatiti određenu izolaciju koja ne mora biti negativna nego pozitivna, jer omogućava župniku više vremena posvetiti svom pastoralnom radu i izgrađivanju čovjeka kao duhovnog bića koje je usmjereno prema Bogu i vječnosti! ❖

Fra Josip Cvitković,
misionar
(Nazaret)

Rodio sam se u Sinju 1965. god. Misionar sam u Svetoj Zemlji od 1. kolovoza 2011., a 29. rujna

na 2011. god. određeno je da se pridružim samostanskoj franjevačkoj obitelji u Nazaretu, mjestu gdje je Božja Rijec postala tijelom. Katolička je Crkva povjerila nama franjevcima misiju čuvanja svetih mjesta našega otkupljenja. Skrbimo se za kršćanske zajednice na Bliskome istoku, kako sveta mjesta ne bi bila samo muzeji, nego i mjesta na kojima se Crkva spominje ovozemaljskog života našega Otkupitelja. Vodimo pastoralnu

brigu o različitim župama latinskog obreda, domaćujemo hodočasnike koji dolaze iz cijeloga svijeta, animiramo liturgiju, održavamo svetišta kako bi bila funkcionalna. Također, brojne su odgojne i socijalne aktivnosti franjevacu Kustodije Svete zemlje: upravljamo školama, pomažemo siromašnim kršćanskim obiteljima koje žive u izuzetno teškim uvjetima da izdrže unatoč nesigurnosti i konfliktima. ❖

Fra Šimun Čugura,
ispovjednik (Omiš)

Rođen sam 1936. u Janskom kraj Sinja. Službu ispovjednika, uz druge dužnosti, obavljam već 16 godina.

Ukratko iznosim svoja razmišljanja i stavove, kako vršiti tu odgovornu službu. 1. Vrlo bitno je prije čina ispovijedanja, barem ukratko, zazvati pomoć Duha Svetoga. 2. Iako se u ispovijedi događa suočenje: Svemogući Bog – grješan čovjek, potrebno je to preoblikovati u susret: Milosrdni Otac – dijete Božje. 3. Vrlo važna poruka ispovjednicima jest: Bog je onaj koji oprašta. 4. Ispovijed je veliki Božji dar i znak njegove ljubavi kojim pokorniku treba po-

nuditi. 5. Teški grijeh je vrlo opasan i nepotreban teret kojega se treba što prije (pod hitno!) riješiti, a ne čekati da ugrožava naš duhovni život. 6. Veliki grijeh je velika nezahvalnost prema Bogu, izdaja njegove ljubavi i rušenje plana Božjega o spasenju svakoga čovjeka. 7. Ne može se jednako uspješno moliti Boga, kada smo bez grijeha, ili s teškim grijehom na duši. Da nam se oprostí teški grijeh nije dovoljno obično pokajanje. Oprašta se samo sakramen-

tom ispovijedi. 8. Nema tako velikoga grijeha kojega Bog ne može oprostiti. 9. Za obavljanje ovog sakramenta potrebno se oboruzati strpljivošću.

Od ispovjednika se traži da se daruje tom duhovnom poslu. Da se suživi s problemima pokornika, darujući mu svoje vrijeme, vjeru, nadu i ljubav. Ne zaboravimo onu izreku poniklu u duhovnim krugovima: „Ars artium, salus animarum” – Spasenje duša je umjetnost nad umjetnostima! ✚

Fra Ante Vučković,
dekan KBF-a (Split)

Rođen sam 1958. u Sinju. Studirao sam teologiju u Makarskoj i Zagrebu, a potom filozofiju u Münchenu i Rimu. Trenutno sam dekan Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Ovu službu naizmjenično, u trajanju po dvije godine, obnašaju nastavnici Splitsko-ma-

karske nadbiskupije i nastavnici Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja. Dekan je odgovoran za normalno funkcioniranje fakulteta. Ravna radom fakultetskih tijela i, uz pomoć prodekana kao najbližih suradnika, brine za redovito izvođenje i kvalitetu programa. Na fakultetu se izvode tri različita programa i dvije posljediplomske specijalizacije. Dekan predstavlja fakultet i vodi brigu da život i rad budu u skladu sa zakonima Republike Hrvatske i sa zakonima Katoličke crkve. Član sam senata Sveučilišta. Svrha fakulteta je obrazovanje budućih svećenika i laika teologa. ✚

Fra Petar Klarić,
gvardijan (Knin)

Rođen sam 1960. u Stankovcima. Službu gvardijana u Kninu obnašam od 2000., a župnika od 2006. godine. Gvardijan znači predstojnik, starješina u samostanima Franjevačkog reda. Gvardijan upravlja samostanom zajedno sa samostanskom upravom koju, uz njega, čine: vikar sa-

mostana (zamjenik gvardijana) i diškreti (savjetnici). On saziiva i vodi samostanske kapitule s braćom koji žive u samostanu (u Kninu) i u samostanskom okružju (Vrpolju, Kijevu i Udbini). S braćom nastoji što intenzivnije živjeti duhovni život i da se odvija prema franjevačkom zakonodavstvu. Osim duhovno-karitativnog života, kninski gvardijan ima veliku ulogu na kulturnom, znanstvenom, društvenom i svekolikom drugom životu koje je za opće dobro samostana i Župe Sv. Ante, grada Knina i cijele hrvatske nacije u domovini i svijetu. ✚

**Fra Damir Ćiro
Čikara, župni vikar**
(Šibenik)

Svečane zavjete sam položio 10. rujna 2006. u Vinjanima. Živim u Ši-

beniku u samostanu Sv. Ante Padovanskog, gdje obavljam službu župnog vikara u istoimenoj župi. Prethodno sam obavljao službu župnog vikara u župi Gospe od Ružarija u Drnišu. Biti svećenik znači služiti, a pastoralno djelovanje je povlašteni prostor u kojem se služenje ostvaruje. Iako sam kao župni vikar po kanonskom pravu dodijeljen župniku, a ne župi, može djelovanje je u stalnom susretu sa župom i župljanima. Kao sve-

ćeniku, prva zadaća mi je sakramentalno posvećivanje onih kojima sam upućen. Zatim je tu katehetsko djelovanje. Te dvije norme se moraju ispuniti, no žalosno bi bilo samo na njima ostati. Čovjek je u svojoj biti biće susreta i odnosa. Tako i svećenik. Župnik ili vikar, svejedno, je osoba koja je izložena čestim susretima: župljani, ljudi u duhovnoj ili materijalnoj potrebi, mladi i stari, škola, ljudi iz kulture i javnog života... ❖

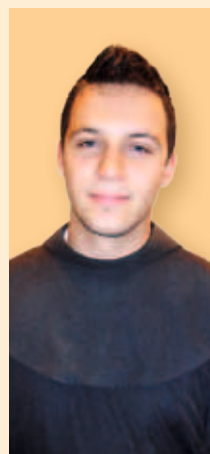

Fra Josip Repeša,
dušobrižnik
(Wuppertal,
Njemačka)

Voditelj sam misije u Wuppertalu. Nakon školovanja i studija na našim učilištima u Provinciji svoje prve svećeničke korake sam učio u Kninu, Drnišu i Banjevcima. Potom mi se

dogodilo nešto što sam najmanje očekivao i priželjkivao, a to je odlazak u Njemačku među iseljene Hrvate u Kölnu, Bad Cannstattu i sada u Wuppertalu. Što nas ovdje očekuje? Svijet, ugled, probitak, bogatstvo? Prije svega, očekuje nas veliko polje koje treba mukotrpno kopa-

ti, pažljivo njegovati i ljubavlju natapati. Po red obilja materijalnoga ovaj je narod u inozemstvu „gladan“ duhovnoga i žedan „vode“ iz domovine. Naše misije su im utočište, mjesto okupljanja, duhovne obnove i kulturno-jezičnog odgoja. U našim dušobrižnicima i suradnicima prepoznaju svoju braću, povjeravaju nam djecu za vjerski odgoj i osobno traže trenutke sakramentalne blizine s Gospodinom. U misijama molimo za potrebe našeg naroda, zajednice i nerijetko sudjelujemo u humanitarnim akcijama prko kojih pomažemo one kojima je to potrebno. ❖

**Fra Ante
Batinović,**
bogoslov
(Split)

Rođen sam u Metkoviću 1991. god. Život bogoslova gradi se na 2 temelja: molitvi i studiju. Oni se međusobno prožimlju i tvore plodan redovnički život. Naš dnevni red je prilagođen studentskim obvezama. Član sam karitativne sekcije, koja mi omogućava učinkovitije ostvarenje kršćanskih ideala. Uz zajedničke molitvene trenutke, iznimno važno mjesto ima osobna molitva, koja produbljuje odnos sa živim Gospodinom i uvijek iznova daje smisao redovničkom poslanju. ❖

Sa svetim Franjom u život

Dvadeset godina FRAME u Hrvatskoj

U moru mladih duša koje su osjetile dašak življenja u Franjevačkoj mladeži kao bratstvu, svi smo vjerojatno na nekakav način bili pozvani od Duha Svetoga da budemo dio velike franjevačke obitelji, neovisno o tomu hoćemo li se tu zadržati duže ili kraće, te kakav će biti naš put poslije Frame. Franjevačka mladež će uvijek biti dio našeg života samim činom što smo prošli kroz nju. No, ostaje samo pitanje koliko ćemo tom sjećanju dati na važnosti ili ćemo ga jednostavno pustiti u zaborav.

Nama koji aktivno sudjelujemo u životu i radu Crkve i koji pratimo rad franjevaca i franjevki, a jednako tako i laika u društvu i okruženju u kojem živimo, sasvim je jasno što označava kratica „Frama“. Onima koji u to nisu upućeni, ukratko ću nastojati prikazati sa svog gledišta ono što Frama nosi sa sobom i koje vidike predstavlja. Krenimo onda od samog početka, s obzirom da se i sâm list kojeg držimo u ruci tako zove.

Biti framaš

U početku bijaše riječ, stoga ću i ja krenuti od samog definiranja Franjevačke mladeži. *Franjevačka mladež (Frama) je bratstvo mladih katolika koji se osjećaju pozvanima od Duha Svetoga da žive Evanđelje u bratstvu, u svjetlu poruke sv. Franje Asiškog, u krugu Franjevačkog svjetovnog reda (FSR) i njegove duhovnosti, otkrivajući i produbljujući vlastiti poziv, sudjelovanjem u različitim crkvenim i društvenim inicijativama i aktivnostima.* Iz same definicije Frame može se izvući zaključak što se očekuje od framaša iz Hrvatske ili bilo koje države i mjesta na svijetu. Vidljivo je da framaš ne može biti svatko i da framaš ne može biti izdvojen iz

vlastitog okruženja. Sasvim je jasno da, kao i za sve važne odluke koje donosimo u životu, moramo biti pozvani na djelovanje. Budući da i sama obilazim mjesna bratstva od Dubrovnika do Sinja, ponekad kad se ukaže prilika i sjevernije, naišla sam na razna shvaćanja i poimanja o Frami, različite metode rada i konačno na različite ljude, različitih godina u Frami.

Franjevačka mladež je u potpunosti usmjerena prema vlastitim uredbama koje joj omogućuju život i rast. Definirana je dobno i hijerarhijski. Po dobi to su mladi ljudi od petnaest do trideset godina. Želeći da se ti mladi ljudi kada napune tridesetu ne osjete napuštenima, Statut im je ponudio rješenje priključivanja Franjevačkom svjetovnom redu, jer norme i život Frame i FSR-a nemaju druge osim dobne razlike. Iz Statuta Franjevačke mladeži jasno je da je Frama samo pomladak Franjevačkog svjetovnog reda, koji po naravi imaju iste ciljeve i pripadaju istoj vjerskoj zajednici.

Da to lakše shvatimo i prihvatimo poslužiti ću se primjerom iz svakidašnjeg društvenog života. Naime, svi znamo da skoro sve parlamentarne i neparlamentar-

Ana Mikulić, Prolozac
- predsjednica
Splitsko-dubrovačkog
područnog bratstva Frame

Sv. Franjo je bio zanesenjak, entuzijast i upravo njegovo „DA“ Bogu zaslužno je da smo mi sada tu, da pripadamo njegovoj zajednici. Sv. Franjo je zaista bio poseban i uvijek će biti. Zahvaljujući njemu mi smo danas u Franjevačkoj mladeži, drugi u FSR-u, a mnogi u njegovom redu, koji danas ima svoja tri ogranka.

ne stranke imaju svoje statute, svoju hijerarhiju i ljudi su različiti i po dobi i po spolu. Oni koji su bliže osamnaestoj čine mladež dotične stranke, dok ostali čine stariju dobnu skupinu. Sasvim je razumljivo da ćemo nakon tridesete ostati u toj stranci, ukoliko dijelimo istu ideologiju. Sad sam nekako došla do zaključka da možda stranka nije bila dobar primjer zbog zadnje rečenice u ovom raščlanjivanju. Naime, za svjetovne franjevence prelazak iz Frame u FSR je nekako realan i očekivan. No, sa strankama se ipak nikad ne zna... Također, spomenula sam hijerarhijsku tablicu koja framaše raščlanjuje na one koji pripadaju određenom nacionalnom bratstvu, potom one koji pripadaju određenom području koje djeluje u tom nacionalnom bratstvu i konačno na one koji djeluju na mjesnoj razini. Upravo ta mjesna razina čini jezgru i temelj je sagledavanja i dobivanja objektivne slike Franjevačke mladeži.

Nakon niza framaških susreta i iscrpnih, ali poučnih radova po grupama, došla sam do zaključka da su mladi ljudi u Framu došli zbog prijatelja, prijateljice, zaljubljenosti ili ih je pak netko nagovorio da dođu eto tek tako, da vide kako je tu. Ipak, uvijek ima izuzetaka. U moru mladih duša koje su osjetile dašak življenja u Franjevačkoj mladeži kao bratstvu, svi smo vjerojatno na nekakav način bili pozvani od Duha Svetoga da budemo dio velike franjevačke obitelji, neovisno o tomu hoćemo li se tu zadržati duže ili kraće, te kakav će biti naš put poslije Frame. Franjevačka mladež će uvijek biti dio našeg života samim činom što smo prošli kroz nju. No, ostaje samo

pitanje koliko ćemo tom sjećanju dati na važnosti ili ćemo ga jednostavno pustiti u zaborav.

Od Dubrovnika do Splita

Splitsko-dubrovačko područno bratstvo okuplja četrnaest mjesnih bratstava, dva mjesna bratstva u nastanku i jedno bratstvo u obnovi. Kada sam postala područna predsjednica (2008. god.) i pregledala te vidjela rad drugih mjesnih bratstava izvan mog Prološca i Imotske krajine, postala sam svjesna velike važnosti koju Franjevačka mladež unosi u društvo. Od 2008. godine pa do sada broj mjesnih bratstava je povećan za 7, što onih koji su se obnovili, što onih koji su nastali, potom oni koji nastaju i obnavljaju se (Zmijavci, Sv. Obitelj, Gospa od Pojišana, Bajagić, Otok dalmatinski, Lovreć, Vrgorac, Brist-Podaca). Sigurna sam da će se broj mjesnih bratstava i nadalje povećavati, ne toliko zbog posebnog rada područnog vijeća, koji opet nije zanemariv, ili zbog nekih snažnih strateških ciljeva, već zbog snažne skupine mladih framaša koji svjedoče svoju vjeru i pripadnost sv. Franji.

Mi smo ti koji radimo i djelujemo u vlastitom okruženju, biblijskim rječnikom govoreći – u svom vinogradu. Mi znamo da primjer jednog čovjeka utječe na drugoga pa će nešto poduzeti iako to nije ni mislio. Tako je i s Framom. Naš primjer potiče i druge pa tako nastaju nova bratstva: jedno 1995., drugo 2004., treće 2008. god. itd. Za sve u životu treba vremena da sazrije i širi se.

Pripadnost sv. Franji se očituje snažnom vjerom u Isusa Krista, u Evanđelje kao i u bitne

ostavštine sv. Franje – humanost i ekološku osviještenost. Često se ispod dobrih djela nekih ljudi kriju njihove osobne ambicije i ciljevi za osobni prosperitet. Često ljudi i ne shvaćaju da takve stvari potiču na grijeh, jer se ne griješi samo činom, već i predumišljajem. Tada se dovodi u pitanje poštenje i integritet. Mladi ljudi se pak drugačije shvaćaju kao pokretači bitnih akcija, možda zbog načina na koji svoju poruku prenose. Mladi su ta skupina ljudi u čije se poštenje i dobre namjere ne sumnja upravo zbog njihovih godina i pripadnosti nekom od pokreta Crkve.

Poslanje Frame

Da naše područje živi aktivno i dinamično može potvrditi i statistika dolazaka na područne susrete koji su ujedno pokazatelji rada mjesnih bratstava. Redovito na sve susrete dođe preko 80% mjesnih bratstava, a ona koja nisu prisutna redovito su uvijek ista mjesna bratstva. Znak da Frama ne staje samo na susretu i rutinski obavi svoj „posao“ govore i činjenice pripadnosti rada u društvu i Crkvi. Da Frama nije izolator, poput aluminijske folije, u prilog govori i niz akcija koje mladi provode u svojim sredinama, a s ciljem da pomognu drugima. Od vođenja radijskih emisija za osviještenost ljudi i aktualnim potrebama bližnjih u vlastitoj sredini do prikupljanja odjeće i organiziranja karitativne lutrije za Caritas. To činimo iz godine u godinu od Metkovića do Imotskog, preko Sinja do Splita. Nekima nije teško peći kolače i pripremati raznu hranu, izrađivati pojedine predmete te ih prodavati na inovativnim mjestima a sve u dobrotvorne svrhe

prigodom pojedinih kršćanskih blagdana ili drugih bilo civilnih bilo religioznih prigoda. Ne, framaši nisu nevidljivi. Ni framaši iz Splitsko-dubrovačkog područnog bratstva ni ostala braća iz cijele domovine.

Prema statističkim podatcima ove godine Franjevačka mladež u Hrvatskoj broji 1634 člana, uključujući one koji su dali obećanja, koji su tek primljeni ili su naši simpatizeri. Kada se uzme u obzir da je prva Frama u Hrvatskoj osnovana 14. prosinca 1992. na Kaptolu u Zagrebu i da Franjevačka mladež na teritoriju Hrvatske postoji 20 godina onda je jasno koliko je generacija i generacija prošlo kroz nju. Sv. Franjo, čudo iz Asiza, nimalo tipičan za svoje doba, nadahnjivao je i nadahnjuje još uvijek istim, ako ne i većim žarom, nego ikad prije. I to je vesela i radosna vijest za sve one koji aktivno djeluju u pastoralu. Nekad ljudi framaše doživljavaju čudno, smatraju ih nekakvim zanesenjacima, klincima koji ne znaju što je život. No nekad isti ti klinci znaju biti puno aktivniji i nadobudniji članovi žive Kristove Crkve nego oni koji

ih kritiziraju. Smatram da je ulaganje u mlade najbolja investicija hijerarhije Crkve, jer oni su udovi Crkve koji svojim djelovanjem mogu biti jak oslonac postojanosti i opstojnosti Katoličke Crkve u Hrvatskoj. Isto tako mladi, koliko kod bili nezreli, kako ih se zna shvaćati, mogu puno naučiti mudre i zrele. Ljudi su se naučili na normalan tijek, isplaniraju cijeli dan, čak i godine unaprijed i sve ono što nije tradicionalno i tipično osuđuju i skloni su to izbjegavati. No kad vratimo sliku unatrag i vidimo kakav je bio sv. Franjo vidjet ćemo da to nije baš tako. Ni on nije bio tipičan lik svoga razdoblja. Nije činio sve po pravilima. Sv. Franjo je bio zanesenjak, entuzijast i upravo njegovo „DA“ Bogu zaslužno je da smo mi sada tu, da pripadamo njegovoj zajednici. Sv. Franjo je zaista bio poseban i uvijek će biti. Zahvaljujući njemu mi smo danas u Franjevačkoj mladeži, drugi u FSR-u, a mnogi u njegovom redu, koji danas ima svoja tri ogranka.

Što donosi budućnost?

Ovo svoje izlaganje završila bih s podatcima o Frami iz kojih

ćete moći i sami izvući određene zaključke o nama i o našem djelovanju. Franjevačka mladež Splitsko-dubrovačkog područja okupila je na ovim prostorima različita mjesna bratstva i vrlo različite ljude. Nakon regionalizacije 2006. god. i ne baš pretjeranog oduševljenja kojeg nekima ne manjka ni danas, svi zajedno činimo jedno od dinamičnijih i ljepših područnih bratstava u Hrvatskoj, a možemo se pohvaliti ne malim brojem kvalitetnih mladih ljudi koji iz dana u dan i iz godine u godinu čine druge ljude veselim i zadovoljnim, bilo da sudjeluju na sv. misama i svojom pojavom i animiranjem uljepšavaju misna slavlja bilo da svojom angažiranošću u društvu pomažu bližnjima da imaju toplu odjeću i hranu na stolu. Mnogi framaši i nakon stečenog životnog zanimanja pomažu drugima i ostaju aktivni u Crkvi. Neki su se vjenčali međusobno što će im, nadam se, omogućiti da stečeno iskustvo žive zajednički i obogaćuju i sebe i druge. Neki će, vjerojatno, to učiniti za par godina, a neki očekuju dijete koje će, vjerujem, ubrzo postati ne samo novi član Crkve nego s vremenom i framaš Splitsko-dubrovačkog područnog bratstva. Neki se bivši framaši nalaze na Visovcu, neki na bogoslovnom fakultetu u Splitu, a neke su danas časne sestre. Za sve dobro, svim tim snažnim mladim ljudima koji vode i koji su dio Frame kao i njihovim duhovnim asistentima koji neprestano i neumoljivo rade s njima i za njih veliko hvala u ime područnog vijeća. Da južnije nije tužnije, već sunčanije i veselije, sve čitatelje pozdravljam, mir i dobro! ❖

Generalni ministar sa sestrama klarisama (Split, 21. 9. 2011.)

Kolege i svjedoci

Studenti franjevci

Gina Šparada, Rim
- studentica psihologije

Studentska očekivanja od studenata franjevac povezana su s njihovim načinom traženja Boga. S njihovom slikom o Bogu i o njegovim svjedocima. Sama činjenica da netko reagira, na pozitivan ili negativan način, na ponašanje franjevca, otkriva njegovo traženje Boga.

Prosinac, 2006. godina, sveučilišna gradska menza. Nakon kratke šetnje od fakulteta do menze, vraćajući se s popodnevno izbornog predmeta, još jednom prebirem u mislima po današnjim teološkim „novostima“ koje su nam prenesene na predavanjima, po poticajima da mladi teolozi ambiciozno krenu u prenošenje vjere ostalim studentima. Uskoro mi se za stolom pridružuju dvojica studenata ekonomije. Saznavši da studiram teologiju, razgovor ubrzo ide tim smjerom.

Knjiga i sendvič

Nakon malene rasprave koja je prethodila među njima, preporuča mi prvi student iskustvo koje su imali prije nekoliko minuta promatrajući jednog mladog franjevca koji je išao ulicom ispred njih. Osobni doživljaj događaja uvelike im se razlikovao, ali uspjela sam razabrati neke činjenice. Franjevac je nosio u jednoj ruci knjigu s predavanja, a u drugoj sendvič i žurio pre-

ma gradu. Pokušao je odmotati sendvič, ali mu je izletjela knjiga na pod, a s njom i nekoliko neprimjerenih riječi. Studenti su nastavili put kad im pristupi neki čovjek tražeći hranu. Nisu ga još uspjeli ni zaobići u želji da nastave put, a već ih je bio sustigao franjevac dajući čovjeku svoj sendvič.

Ovaj događaj posebno mi je ostao u sjećanju jer njihov doživljaj odraz je nebrojeno mnogo drugih primjedbi, očekivanja i stavova naspram redovnika, Crkve i Boga koje sam imala prilike čuti u studentskim krugovima. Pomalo mijenja sliku studentima teologije i vjernicima o načinu mogućeg utjecaja na studentski duhovni život.

Prepričavajući sâm događaj, jedan od dvojice prisutnih studenata stavio je naglasak samo na negativnu stvarnost, na nestrpljenje i neprimjereno izražavanje, govoreći o manjku duhovnosti današnjih fratara, o neodgovornosti prema vjernicima koji ih financijski podržavaju i vjeruju im, iščitavajući sve to iz ovog sitnog isječka nečijeg života. Imao je sliku pravog franjevca i u nju se trebao svaki uklapati.

Drugi student stavio je naglasak na pozitivni postupak franjevca, na hranjenje siromaha, i nadovezavši se na to iznio svoj stav o vjerničkoj dužnosti brnjenja Crkve i njezinih članova uvijek, što bi se opravdavalo iz činjenice svetosti Crkve. Nije samo branio Crkvu (i sve što se s njom dovodi u dodir) iz vanjski nametnute dužnosti, nego je to

Poteškoća je što mladi ljudi nemaju dovoljno snage za revoluciju u svom životu, to znači da su nesigurni u sebi, nisu u stanju prihvatiti novo. Sâm franjevački habit njima ukazuje na novo, radikalno. Studenti reagiraju na njega, cijela epizoda u blizini menze vjerojatno ne bi imala toliku težinu da je to bilo djelo nekog drugog studenta.

bio uistinu i njegov unutarnji stav. Stav povezan s doživljajem Crkve kao idealizirane stvarnosti, shvaćajući njezinu svetost kao nepogrješivost. A da bi se opravdali pojedinačni slučajevi, neovisno koliko ozbiljni ili neozbiljni, koji ne ulaze u takvu sliku, bilo je potrebno uvijek prijeti preko njih, ne vidjeti ih.

Negativizam i idealizacija

U cijeloj priči, što najviše zapanjuje, vidjelo se da postupci franjevca nisu imali gotovo nikakvu težinu, njegovi postupci bili su uklopljeni u već postojeće načine mišljenja koje su ljudi imali. To je dovelo u pitanje napore oko svjedočenja vjere, barem oko njihovih rezultata. Ipak, imajući u vidu činjenicu da su i ovakvi ustaljeni načini mišljenja posljedica niza iskustava, moglo se zaključiti da su teško, ali ipak promjenjivi. I činjenicu da franjevački habit izaziva u studentima uvijek susret s nečim radikalnim, imajući u vidu ono što za njih predstavlja franjevaštvo. Susret s nečim novim, nepoznatim, što izaziva povratak u sigurno, u objašnjenje svega svojim kategorijama, kako bi se dobilo dojam da imaju situaciju pod kontrolom. To su iskustva jako česta među mladima, i u reakcijama ove dvojice studenata možemo iščitati načine reagiranja koje svi ponekad upotrebljavamo.

Prvi student, sa svojim negativističkim stajalištima, ne razlikuje se puno od većine kolega studenata, ne želi dopustiti da ga novo promijeni, ne voli novo, draža mu je sigurnost. I neki

drugi studenti kritiziraju Crkvu i franjevce i daju snažni poticaj za mišljenje svojom glavom, a ne „crkvenom“, tako da je veliki pritisak na pojedincima u studentskoj populaciji da grade svoju originalnost kritizirajući Crkvu, odnosno, kopirajući druge. Taj nagon da se automatski gleda ono negativno u drugome guši vjeru u dobrotu. Vjeru koja nas čini otpornijima na frustracije kada se stvari ne uspiju popraviti, te ostavlja mogućnost da postoje drugi čimbenici koji utječu na tijek događaja.

S druge strane, ni idealizacija nije najsretnije rješenje, uzevši u obzir negiranje dijela stvarnosti, i kasnije veliku mogućnost obezvrjeđenja idealiziranog nakon razočaranja. S jedne strane ne možemo živjeti bez ideala koji bi nas vukli naprijed, ali treba

biti oprezan u kojem ih smjeru razvijamo. Često se među vjernicima iza idealiziranja osoba krije i idealiziranje Boga kao onoga koji rješava sve probleme, zaboravljajući da je Bog svijet ostavio i nama da ga vodimo. Time se bježi i u religiju pasivnosti koja skida osobnu odgovornost za vlastiti život, a kako ju se mora na nekoga prebaciti, to su službenici Crkve, ili Crkva kao apstraktna institucija.

Tu dolazi do izražaja i perfekcionizam kršćanskog života koji je izrazio prvi student kao uvjet za franjevce. Problem je što postavljeni uvjet perfekcionizma ne dovodi do savršenstva, nego ubija život. I ovdje pokazuje zatvorenost za drugoga.

Otvoriti se novomu

Dakle, kao poteškoća mnogih u prihvaćanju franjevačkog

Fra Duje sa šticićima doma "Maestral"

svjedočenja našla se nemogućnost odgovarajućeg susreta s novim. A da bi se čovjek susreo s Kristom, potrebno se otvoriti nečem drugačijem od sebe. I prihvatiti novi životni projekt kojeg Krist sobom unosi u naš život. I sama pojava franjevac, nekada i neovisno o njihovom ponašanju, svjedoči o tome. Franjevaštvo svjedoči njihovo odricanje od uobičajenog načina života da bi se pokazalo da je Kristova ljubav dovoljna. To je opet pitanje našeg osobnog identiteta i unutarnje sigurnosti. Što imamo jači identitet to smo više u stanju prihvatiti i uopće vidjeti različito od sebe.

Poteškoća je što mladi ljudi nemaju dovoljno snage za revoluciju u svom životu, to znači da su nesigurni u sebi, nisu u stanju prihvatiti novo. Sâm franjevački habit njima ukazuje na novo, radikalno. Studenti reagiraju na njega, cijela epizoda u blizini menze vjerojatno ne bi imala toliku težinu da je to bilo djelo nekog drugog studenta. Ali pitanje načina reagiranja upućuje nas na postojanje sposobnosti otvaranja novome, ili na strah od istog. Kako smo već rekli, pretjerano idealiziranje također nije spremnost prihvatiti novo. Sa savršenim se nismo u stanju identificirati u jednom dijelu, i to često pojačava našu nesposobnost prihvaćanja vlastite vrijednosti i dobrote. Prihvaćanje vlastite vrijednosti koja nije u suprotnosti s poniznošću na koju je sv. Franjo pozivao, već koja daje mogućnost ispravnog odnosa s drugim ljudima, bez

kontroliranja drugih ili stavljanja sebe u potčinjeni položaj. A prepoznavanje ili branjenje od susreta ovisi i o našoj sposobnosti da odrastemo, jer život se ne može zaustaviti, prolazi poput vjetra. Ali mi se za to prvo moramo odlučiti. Za takvu odluku postoje mnoge otežavajuće okolnosti u kojima studenti žive. Od, kako smo vidjeli, osobnih, pa do društvenog ambijenta u kojem društvo često krivi vladu, Crkva demone, a pojedinci vladu i Crkvu, sve s ciljem da se ne bi morali obračunati sami sa sobom.

Svjedoci u habitu

Moji sugovornici i ja uspjeli smo ipak doći do zaključka o vlastitoj odgovornosti, o tome da uvelike o nama ovise plodovi nečijeg svjedočenja, o našoj gladi za Bogom.

Mi ne poznajemo stvarnost, nego našu ideju o stvarnosti, zato je bilo važno da shvatimo da naš zadatak nije da druge uvjerimo u naše stajalište, nego da uđemo u tuđe gledište i prihvatimo osobu u onom što govori i tako potaknemo osobu da postane svjesna svog iskustva, i proširi svoju percepciju. Važno je vidjeti i kakvu sliku o franjevcima studenti imaju. Jer ta slika tumači i neka ponašanja studenata franjevac, govori o tome kakva je matrica u koju bi trebali ući da bi bili prihvaćeni. To je povezano i s drugačijim ponašanjem u habitu nego bez njega. Bilo da se radi o jačem svjedočenju vjere, bilo da se radi o blokadi uzrokovanoj strahom od neuspjeha. Kako smo već vi-

djeli, studentska očekivanja od studenata franjevac povezana su s njihovim načinom traženja Boga. S njihovom slikom o Bogu i o njegovim svjedocima. Sama činjenica da netko reagira, na pozitivan ili negativan način, na ponašanje franjevac, otkriva njegovo traženje Boga. To je pozitivno, ali nekada se može pretvoriti u dvosjekli mač. Prije ćemo susresti Boga ako mu idemo ususret. Ali, ako ga tražimo na pogriješnom putu, doći će do mimoilaženja. I tu dobivamo pomoć svjedoka koji nam ukazuju na ispravan put. Ali trebamo se prvo mi promijeniti da nas naše interpretacije nečijeg ponašanja ne bi odvukle dalje od Boga i da ne bi smjestili Boga u svoje kalupe, u malene posudice koje smo mu pripremili.

Zato mogu reći da mi je iskustvo studiranja s franjevcima omogućilo novi pogled na svjedoke i uklonilo krive slike o njima. Svjedok je dobar ukoliko dobro svjedoči za objektivnu stvarnost za koju treba svjedočiti i tu njegova osobnost ne bi trebala biti odlučujući element. Ne odlučuje svjedok je li stvarnost prisutna ili nije, je li istinita ili nije. Ali oni kao svjedoci u životnom svjedočenju moraju uložiti svoju osobnost da bi ljudi povjerovali onome na što oni upućuju. Kako kaže Chiara Lubich, između nas ostaju Božje milosti i naši križevi, ono što Bog nama daje i ono što mi dajemo Bogu. Ali ono što iz toga izvire, posljedica takvog života, ostaje uvijek obveza otkrivati. ❖

Misionar u zemlji dijamantata

Svjedočanstvo iz centralne Afrike

Stigavši u Afriku imao sam veliki zanos i bio sam spreman prihvatiti sve uvjete života, ma kakvi god oni bili. Moram priznati: uvjeti su bili puno bolji nego što sam očekivao. Došao sam među svoje fratre koji su imali iskustvo življenja u Africi, a to mi je davalo veliku sigurnost. U početku mi je sve bilo zanimljivo i drugačije nego u Europi.

Fra Stojan Damjanović,
Visovac
- samostanski vikar

Uvijek su aktualne i zanimljive teme o Africi i svim događanjima na tom kontinentu, gdje sam bio 13 godina misionar. Iskustvo kroz tolike godine provedene u misijama moglo bi nekom, osobito mladima, biti poticaj za misionarsko djelovanje na duže ili kraće vrijeme.

Slapovi Zrinskih u Kongu

Prvo ću predstaviti Afriku i zemlju u kojoj sam proveo misijske dane. Afrika je po veličini drugi kontinent na svijetu. Ima oko 30 milijuna km², tri puta je veća od Europe. Ta velika površina ima mnogo vode, a stanovništvo Afrike ima ozbiljnih problema s vodom za piće. Spomenut ću neka velika jezera i rijeke: Viktorijino jezero (veće je od naše Hrvatske), jezera Tanganyka, Malawi i Čad. Zatim rijeke: Nil (dug 6.690 km) i Zair (4.630 km). Većina afričkog stanovništva ima klimu s dva godišnja doba, ili bolje rečeno s dvije sezone: sušnom i kišnom. Tijekom cijele godine, i u kišnoj i u sušnoj sezoni, jako je vruće. Dakle, nema leda i zime, što bi uništilo bakterije. Zato su vode onečišćene i nije ih pametno piti. Takvu vodu prije pića treba prokuhati i propustiti kroz filter. Misionari i o tome moraju voditi računa

– ukazivati na važnost prokuhavanja vode prije pića. Ako to nije dovoljno, domaćici u obitelji se kaže da se treba ispovjediti ako daje vodu djeci koju nije prokuhala. Iskustvo je pokazalo koliko neprokuhana voda može biti opasna po zdravlje.

Država Kongo (prije Zair) nalazi se u centralnoj ili ekvatorskoj Africi. Kongo je ogromna zemlja, površine 2.345,409 km². Ima oko 60 milijuna stanovnika. To su većinom Bantu-crnci. Bantu plemena pripadaju centralnoj Africi, ima nešto i sudanskih crnaca, Nilota i Pigmejaca. Glavni grad Konga je Kinshasa s oko 6 milijuna stanovnika. Zanimljivo je primijetiti da se u Kongu u zadnji 30 godina stanovništvo udvostručilo. Ljudi se bave većinom poljoprivredom i stočarstvom kao i u drugim djelovima Afrike. Zemlja je izuzetno bogata prirodnim bogatstvima od kojih stanovnici nemaju nikakve koristi, nego samo probleme, zbog čega se tamo i događaju ratovi.

Povijest kršćana u Kongu je dosta neobična. U XIV. st. formirana je zemlja Kongo. Domaće poglavice *mwami* (kralj) 1491. god. primaju krštenje. Prvi misionari koji su došli u područje Konga bili su franjevci kapucini,

Mislim da je najbolje što smo mogli napraviti kao misionari to što smo odgojili i pripremili domaće mladiće za fratre i svećenike, koji će sve započeto nastaviti i napravljeno održavati. Da nismo imali svojih nasljednika u misiji nakon povratka u domovinu, sve bi se to srušilo i išlo unatrag; kako duhovno tako i materijalno.

koji su krstili plemenske poglavice *mwami*. To je bio početak trgovine i razmjene robe Europe i Konga. Prvi poglavica koji se krstio zvao se Nizinga Mvemba – *mwami*. Bio je iz plemena Ba-kongo, a na krštenju je dobio ime Alfonso I. Bio je uvjereni kršćanin i borio se protiv trgovine robljem. Zbog takvih njegovih uvjerenja i zasluga papa Lav X. posvećuje u Rimu njegova sina Kinu Mvemba (kršteno ime Henrik) za biskupa u Africi. On je bio prvi biskup crnac u Africi.

Obećavajući početak u Africi nije se mogao razvijati normalno zbog tropskih zaraznih bolesti, među kojima je najveći problem donosila malarija. Naime, mnogi su umirali od malarije, što je iziskivalo veliki oprez. Neki misionari, koji su se odvažili ići s trgovcima, nisu se nikad vratili u Europu. Poseban je problem kada se ostane duže u takvim tropskim područjima. Čovjek se iscrpi, a tada malarija napada. Kad se od nje prividno izliječis i opo-

raviš, ona samo čeka da se premoriš i oslabiš, pa evo je ponovo. Svi smo mi misionari u Africi imali malariju: netko više, netko manje puta. Ja sam je imao 15 puta. Sreća što danas ima raznih lijekova, pa kada se koriste pravovremeno u pravilu nema posljedica. Malarija je bila jedan od razloga da duže vrijeme u Kongu nije bilo misionara, pa su domaći kršćani ostali u manjini i sačuvali svoju vjeru.

U XIX. stoljeću počinje kolonizacija Konga. U tom vremenu mnogi istraživači istražuju područje današnjeg Konga. Privlačilo ih je putovanje uz najveću rijeku Kongu. U tim skupinama istraživača bio je i jedan Hrvat, Dragutin Lerman (1863.–1918.) iz Požege. On je bio i vođa ekspedicija i otkrio je velike slapove na rijeci Kuili, i nazvao ih „Slapovi Zrinskih“. Tako su se zvali sve do 1974. god., kada je predsjednik Mubutu izvršio tzv. *zairizaciju* u zemlji i ukinuo sva bjelačka imena. Lerman nam je još poznat

po *Pismima iz Afrike*. Kada su na Berlinskom kongresu europske zemlje dijelile Afriku, današnji Kongo je pripao belgijskom kralju Leopoldu II. On je Kongo proglasio državom i bio njezin poglavar. Već 1960. god. Kongo postaje samostalna država, oslobođena kolonijalne uprave. God. 1965. mladi general Mubutu, zavjerom i uz podršku zapadnih sila, državnim udarom preuzima vlast i staje na čelo republike i vlade. Državu je podijelio u 8 regija, a glavni grad Kinshasu proglašava zasebnom regijom. Nadalje, svaku regiju podijelio je na 24 manje regije i 133 zone. Današnje Kongo ima 9 crkvenih pokrajina – metropolija. Od 60 milijuna stanovnika Konga preko 50% je katolika. Na čelu nadbiskupije Bukavu, u kojoj sam proveo 13 god. misionarskog rada, danas je Franjo Ksaveru Marayiji. Dobro smo se poznavali i prije imenovanja za nadbiskupa.

Život na 2.000 m

Stigavši u Afriku imao sam veliki zanos i bio sam spreman prihvatiti sve uvjete života, ma kakvi god oni bili. Moram priznati: uvjeti su bili puno bolji nego što sam očekivao. Došao sam među svoje fratre koji su imali iskustvo življenja u Africi, a to mi je davalo veliku sigurnost. U početku mi je sve bilo zanimljivo i drugačije nego u Europi. Sve te razlike su mi više činile zadovoljstvo i bile zanimljive, nego što su mi pravile poteškoće. Naša misija Luhwinja smještena je na nadmorskoj visini od točno 2.000 m, a mi smo bili u dolini. Brda oko nas su se dizala i do 3.000 m. Klima je bila, zahvaljujući upravo većoj nadmorskoj visini, ugodna, tj. ni previše vruće ni previše hlad-

Fra Stojan i fra Ilija s mladim Kongoancima

no. Pošto smo bili blizu ekvatorske crte, dan je trajao 12 sati, a noć 12 sati. Imali smo samo dvije sezone: kišnu i sušnu. Kišna sezona trajala je 8-9 mjeseci, a sušna 3-4 mjeseca. Tijekom svih 12 mjeseci za dnevnog svjetla bila nam je dovoljna košulja kratkih rukava, a po noći smo svako trebali džempere. Za vrijeme sušne sezone sva trava se osuši i sve miruje, a na zemlji se ne može ništa raditi, sve dok ne počne padati kiša. Sve se budi kada počne kišna sezona: sve počinje bujati, brda se pokriju zelenom travom kao da ih je netko pokrio zelenim tepihom. Obzirom da se stanovništvo većinom bavi poljoprivredom i stočarstvom, započinju radovi u polju, a stoka (blago) uživa na brdima; pasući mladu, zelenu travu.

Po dolasku (1986. god.), u misiji Luhwinji zatekao sam naše misionare fra Antu Vukušića, fra Dragu Gverića i Amerikanca fra Marca Neumanna, koji je bio brat laik i liječnik. Od sestara bile su tu s. Blaženka Barun, s. Erika Dadić, s. Romana Baković, s. Mirabilis Višić, s. Večenega Dvvranić i s. Mirjam Penić. U našoj drugoj misiji Nyjatende, bili su fra Božo Ćurčija i fra Ilija Barišić. Bio sam ugodno iznenađen i zadivljen kako oni svi rade sa zanosom i radošću. Posla je bilo za sve i previše. Samo naša misija Luhwinja, s velikim centrima Burhinyi i Kazibom, ima površinu od 3.600 km². To je ogroman prostor, kojeg je trebalo pokrivati s malim brojem misionara i misionarki. Do sada su se od misije Luhwinje odvojili Burhinyi i Kaziba, i postale zasebne župe. Radi usporedbe, sada svaka župa ima po trojicu franjevac-svećenika. Svi su oni domaći sinovi, koje

smo mi odgojili prije napuštanja misija i povratka u naše provincije.

Odmah sam vidio da je misija dobro organizirana i da svatko zna što će i kako raditi. Puno se toga gradilo, jer je misija bila relativno mlada, pa je puno toga nedostajalo. Gradili su se škole, dispanzeri, manje crkve po udaljenim selima i velika crkvu u centru župe. Misija je imala 50 manjih centara, bazičnih zajednica rasprostranjenih po cijeloj misiji. Svaka ta zajednica je imala svoje odgovorne, sve je to trebalo koordinirati i obilaziti. U misiji je bilo preko 100 vjeroučitelja dobrovoljaca, jer bez njih se ne bi moglo držati ovako veliku misiju. Na području cijele misije bilo je preko 100 tisuća stanovnika, od čega preko 20 tisuća katolika. Vjeroučitelji su držali pouke tijekom 4 godine prije krštenja. Sve se provjeravalo i organiziralo s domaćim ljudima u misiji. Možda će se netko upitati zašto odrasloj osobi treba održati 4 godine pouke prije krštenja. Znamo da oni nemaju kršćanske kulture i da žive u sredini koja ima poganske običaje i tradiciju koja se suprotstavlja kršćanstvu. Nije im se lako svega toga brzo osloboditi, zato je potrebno duže vrijeme da se postupno oslobode loših navika i običaja, a da s vremenom uvažavaju i prihvate kršćanske istine i moral.

Rad u kući odgoja

U našoj misiji Luhwinja proveo sam godinu dana, zatim sam premješten u Nyatende, novootvoreni samostan i u kuću odgoja budućih fratara. Ovaj samostan i kuća odgoja su 12 km udaljeni od grada Bukavu. Tu sam proveo 9 god. Misija Nyjatende teritori-

jalno je mnogo manja od Luhwinje, ali broj katolika je dvostruko veći. Blizu je grada, pa je gušća naseljenost a i veći je postotak kršćana u odnosu na Luhwinju. U misiji Nyjatende župnik je bio fra Božo, a u samostanu smo bili fra Ilija i ja s domaćim fratrom Josefom Kalanbajom. Nas trojica smo počeli odgajati domaće mladiće, pripremajući ih kroz kandidaturu i postulaturu za novicijat. Kroz tih 9 god. vršio sam dužnosti vikara, ekonoma i gvardijana. Mislim da je najbolje što smo mogli napraviti kao misionari to što smo odgojili i pripremili domaće mladiće za fratre i svećenike, koji će sve započeto nastaviti i napravljeno održavati. Da nismo imali svojih nasljednika u misiji nakon povratka u domovinu, sve bi se to srušilo i išlo unatrag; kako duhovno tako i materijalno.

Danas su od tih dviju misija nastale već 4 župe te samostan i kuća odgoja. Na tih 5 mjesta djeluje 16 franjevac-svećenika. Mi, hrvatski misionari, u pokrajini Kivu formirali smo 36 mladih redovnika. Jedan od njih je u Turskoj, jedan u Jeruzalemu, dvojica u centralnoj Africi, neki studiraju u Rimu za profesore, neki u Koloveziju već predaju na teologiji, a drugi su po župama diljem Konga. Ove činjenice govore kako je naša Provincija ispravno postupila kada je donijela odluku da svoje fratre pošalje u misije u Afriku. Ako se još u obzir uzmu tisuće pripremljenih i krštenih te mnogi izgrađeni objekti za potrebe župe i lokalnog stanovništva, opravdanost boravka u misijama postaje uvjerljivija. ❖

Razgovor s fra Pierbattistom Pizzaballom, kustodom Svete Zemlje

Fra Pierbattista Pizzaballa,
Jeruzalem
- kustod Svete Zemlje

Počeci: *Mi, franjevci, nazočni smo u Svetoj Zemlji stoljećima – još od vremena sv. Franje Asiškog, koji je i sâm posjetio sveta mjesta. Sveta Stolica povjerila je upravo nama, manjoj braći, čuvanje svetih mjesta. Možete li nas upoznati s poslanjem franjevacu u Svetoj Zemlji, ali i šire – na Bliskom Istoku?*

Sveta Stolica povjerila je upravo nama, manjoj braći, brigu za sveta mjesta. To je, dakle, zajednička obveza, koju svaki mladić kojega je Gospodin pozvao da ga slijedi putem kojeg je utabanao sv. Franjo, mora osjećati kao sastavni dio svojeg vlastitog poziva. Prihvatiti biti sljedbenik Isusa, poput Franje, kroz življenje njegovog Evanđelja, *sine glossa*, dovodi do osjećaja odgovornosti za brigu o mjestima gdje je odzvanjala radosna vijest. Kustodija Svete zemlje je po svojoj naravi međunarodna provincija Reda Manje braće, rođena takva

voljom serafskog Oca. Misija franjevacu u Svetoj Zemlji je poslušnost poslanju Crkve: čuvanje, u njezino ime, svetih mjesta našega otkupljenja. Naša je zadaća čuvati sveta mjesta, baš poput sv. Franje, čovjeka dijaloga i mira, zaljubljenog u siromaštvo, koji je znao biti bližnji čovjeku koji trpi. Čuvati (*custodire*) znači oživljavati, činiti živim, dostupnim i gostoljubivim sveto Mjesto. Znači omogućiti prostor molitve, brinuti se za kutke gdje se može uroniti u šutnju koja pomaže misliti na Boga ljubeći ga, dok hodočasnici i turisti prolaze. Znači, nadalje, podupirati mjesne kršćane i pomoći im da ostanu vjerni vlastitim korijenima, vlastitoj zemlji. Posao je to koji ne poznaje stanke, osim u trenucima kad se zaoštiri nasilje zbog političke situacije koja priječi hodočašća, i onda naš napor ne biva umanjen, nego postaje drugačiji... To je ponizan posao, satkan od mnogo strpljivosti, neprestane budnosti, raspoloživosti, učenja. Svakako, jer čuvati znači također studirati, iskopavati, vršiti sav onaj arheološki rad koji Mjestu daje povijesnu istinitost i preobražava se u dragocjene podatke, koji pomažu gledati iznad preostalog kamenja stvarnost koja je ovdje obitavala prije dvije tisuće godina. Čuvati znači znati slušati mjesne kršćane, razumjeti njihove poteškoće i pomoći im da ostanu vjerni svojoj zemlji,

Liturgijsko slavlje u Jeruzalemu

učiniti ih ponosnima što su ovdje svjedoci vjere svojih praroditelja, podupirući ih i pomažući im da nastave živjeti ovdje svoju vjeru. Pavao VI. u svojoj apostolskoj pobudnici *Nobis in animo* (1974.) piše: *Nisu bez božanskog nacrtu povijesne okolnosti XIII. stoljeća dovele u Svetu Zemlju Red Manje braće. Sinovi sv. Franje su od onda ostali neprekidno u Isusovoj domovini, služeći mjesnoj Crkvi i čuvajući, obnavljajući i štiteći sveta kršćanska mjesta.* Zatim i Ivan Pavao II. te Benedikt XVI., koji je ovu misiju našeg Reda ponovno istaknuo biranim i ljubaznim riječima. Papa je ponovno pozvao na dužnost i čast koje sa sobom nosi ovo poslanje povjereno nama, vama mladi franjevci hrvatskih provincija.

Počeci: *Obnašate službu kustoda Kustodije Svete Zemlje. Koje su Vaše temeljne dužnosti i uloge?*

Kustodija Svete Zemlje ima 290 frataru, različitih nacionalnosti, koji djeluju u Izraelu, Palestini, Jordanu, Libanonu i Siriji, ali i na Cipru i u Grčkoj. Uz brigu za sveta mjesta i prihvaćanje hodočasnika, oduvijek pomažu u pastoralu mjesnim katolicima, osobito Palestincima, za koje je stvorena i održava se razvijena mreža socijalne, obrazovne i smještajne pomoći. Osim toga tu je otprilike 30000 kršćana koji su povremeno prisutni u tom području zbog posla, i malene zajednice katolika hebrejskog jezika. Sve ovo u zemlji sukoba, okupacije, nasilja, ogledalo jednog svijeta koji ne zna i ne želi ili ne može živjeti u miru. Zadaća kustoda Svete Zemlje je tražiti odgovore na zahtjeve koje ova situacija predstavlja. Bez sumnje, zadaća koja najviše obvezuje je tumačiti i razumjeti očekivanja frataru. Kustod mora, dakle, nastojati oko formacije frataru,

podijeliti s njima njihove poteškoće, ohrabriti ih. Osim toga tu su želje i projekti koji se tiču posadašnjega, obnove, radikalnih promjena; oni su nužni i potiču na davanje odgovora pred zahtjevima vremena.

Počeci: *Kakvo je stanje na području ekumenizma i međureligijskog dijaloga, osobito u Jeruzalemu? Budućnost palestinske države i odnosi s Izraelom?*

Problem dijaloga nije jednostavan ni lagan. U Svetoj Zemlji ekumenizam je kruh svagdašnji, u doslovnom smislu to je stvarnost bez koje se ne živi. Mi češće upotrebljavamo riječ „kršćani“ negoli „katolici“, jer bez dobrih prijateljskih odnosa, suradnje i uzajamne pomoći s ostalim kršćanskim zajednicama svi mi kršćani zajedno ne bismo uspjeli preživjeti. Veliki teološki razlozi ne sprječavaju svakodnevni konkretni ekumenski odnos. Mi smo manjina, zaista mala (2%) i djelujemo u mnogim različitim Crkvama (Jeruzalem je grad u kojem svoja sjedišta imaju 13 biskupija, svaka s vlastitim biskupom). Ova rascjepkanost stvara nadstrukturu odnosa, oslabljuje snage, raspršuje projekte. Rijetke su zadaće koje se vrše zajedno, a pri suradnji gotovo nikad nema jednodušnosti. Bliski istok i posebno Sveta Zemlja su mjesta na kojima se odgaja za svakodnevni suživot. Međureligijski dijalog ima svoje posebnosti: s muslimanima nas veže osam stoljeća povijesti i povijesnih poteškoća. Ova tolerancija je ipak lomljiva i čini se da je fundamentalizam razbija svakim incidentom. Kustodija, koja je ovdje osnovala prve školske ustanove za lokalno stanovništvo, ne prihvaća u vlastite škole samo kršćane svakog obreda i naziva, nego i muslimane. Manjina u kojoj se trenutno

nalazimo, čini da neke naše škole pohađaju više muslimani, nego li kršćani. Razgovarati s jednim Hebrejom znači znati objasniti vlastitu kršćansku vjeru njemu nepoznatim polazištima. Nema mo zajedničke koncepte. Moramo cijeniti ovaj dijalog kako bismo mogli ući u svijet hebrejskog mišljenja. Moramo biti iskreni i priznati da se još uvijek malo poznamo. Otkriva se jasna potreba za jačanjem povjerenja, za oslobođenjem od predrasuda, koje neizbježno vode ne do dijaloga, nego do polemike.

Više od šezdeset godina konfliktnog stanja izgradio je negativnost u čovjeku koji se boji. Palestinci imaju strah od Izraelaca, Izraelci se boje Palestinaca i izmišljaju uvijek nove načine odvajanja koji onda stvaraju frustraciju i nasilje. Trgovanje mirom, proces pomirenja, razgovor o miru, kako god to nazvali, izraz su također ne htijenja mira. Mir se mora željeti, mora se prihvatiti, treba biti spreman prihvatiti rezultate mira.

Svaka stvar u ovoj zemlji uvjetovana je izraelsko-palestinskim sukobom. Situacija ima nužnu potrebu časnog i konkretnog traženja puta mira. Ima potrebu prihvaćanja žrtvovanja, napora, očišćenja sjećanja, što mir i zahtijeva. To je dug put.

Počeci: *Sv. Franjo je 1212. god., na putu prema Svetoj Zemlji, dospio u Hrvatsku. Možemo reći da je upravo on prvi fratar koji je povezo Hrvatsku i Svetu Zemlju, i od tada su naše veze uistinu jake: sjetimo se fra Nikole Tavelića, Vašeg predšasnika fra Bonifacija Stjepovića, ili pak fra Jeronima Golubovića. Možete li nešto reći o doprinosu hrvatskih franjevaca?*

Nikola Tavelić se rodio oko 1340. godine u Šibeniku. Po-

slan je u misije u Bosnu, gdje se zalagao za obraćenje bogumila (patarena), zajedno s Deodatom iz Ruticinija. God. 1384. dolaze obojica u Palestinu i ovdje nalaze druga dva brata, Petra iz Narbone i Stefana iz Cunea, i zajedno se posvetišu propovijedanju Evanđelja muslimanima s velikom gorljivošću. U studenom 1391. pripremili su jedan govor u kojem je bio opovrgnut islam i izložena kršćanska vjera. Dana 11. studenoga 1391., s velikom hrabrošću, predstave se kadiji i pročitaju svoj govor. Pozvani su da to opovrgnu što odlučno odbijaju pa ih zatvore i daju mučiti tri dana. Zatim su ih doveli na trg i ponovno ih pozvali na opoziv svojih riječi. Njihovo odbijanje potvrdilo je osudu i odmah bijahu ubijeni. Kult sv. Nikole Tavelića i drugova mučenika posvjedočen je od XV. st. Kanonizirao ih je Pavao VI. 1970. god.

Nakon 150 godina susrećemo drugog velikog vašeg sunarodnjaka: **fra Bonifacije Stjepović**, u Kustodiji poznatiji po imenu Bonifacije iz Dubrovnika. Djeluje u vremenu kada Palestina trpi tursku invaziju (1517.). Teolog, pravnik, biskup, apostolski legat i vizitator, čovjek kulture i vlasti, pisac, fra Bonifacije je ostao poznat u povijesti Kustodije po mnogim, važnim djelima, među kojima je i restauracija kapele s Kristovim Grobom. Zaslužan je što franjevci nisu izgnani iz svojih samostana nakon što su izbačeni 1551. god. iz *Cenacola*, mjesta koje čuva uspomenu Posljednje večere; zatim za dobivanje od gruzijskih monaha samostana Svetog Spasitelja, koji je do danas centralno sjedište Kustodije Svete Zemlje; zbog svog djela *Liber de perenni cultu* (*Knjiga o vječnom štovanju*) koja je od temeljne vežnosti zbog

svog palestinološkog, tumačiteljskog i liturgijskog sadržaja. Bio je jedan od velikih Kustoda Svete Zemlje, koju je vodio u dva perioda: 1551.–60. i 1562.–64. U korespondenciji s Papom i katoličkim kraljevima za vrijeme restauracije i rekonstrukcije Kapele koja sadrži prazan Grob, ostavio nam je obilno i zanimljivo sjećanje kako na tadašnje povijesno razdoblje u kojem se nalazila Palestina, tako i na liturgiju i na sve što se tada događalo u bazilici Svetog Groba.

Na dan pronalaska kamenog postolja na kojem je bilo položeno tijelo Gospodinovo piše ocu isusovcu Cresteruinu: *Za vladavine pape Pavla IV. i cara Karla V., godine Kristove 1555., 27. kolovoza u 4 sata naše su oči ugledale Gospodinov grob, naravno, izduben u stijeni. U grobu se razabiru dva anđela, od kojih jedan nosi natpis: „Uskrsnuo je, nije ovdje“; drugi pokazuje grob, a natpis kazuje: „Ovo je mjesto gdje je bio pokopan“. U doticaju sa zrakom dva lika anđela su skoro potpuno nestali.*

Sjećamo se i **fra Jeronima Golubovića** (1865.–1941.) koji je gotovo naš suvremenik, veliki povjesničar Kustodije, kao i povijesti Franjevačkog reda u Svetoj Zemlji. Njegovo je djelo *Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell'Oriente francescano* (*Bio-bibliografska biblioteka Svete Zemlje i franjevačkog Istoka*). S potpunim se pravom fra Jeronima smatra ocem moderne palestinologije. Rođen je u Istanbulu u dalmatinskoj obitelji 1865. god., kao mladić s majkom dolazi u Jeruzalem. Ulazi u sjemenište u Ain Karem, a zaređen je za svećenika 1888. god. Prva njegova služba bila je uređenje samostanske biblioteke. God. 1896. povjeren mu je zadatak da napravi povijesni presjek sedam stoljeća franje-

vačke nazočnosti u Svetoj Zemlji. Fra Jeronim je 1898. god. tiskao djelo koje će biti kostur budućih povijesnih istraživanja: *Serie cronologica dei Reverendissimi Superiori di Terra Santa* (*Kronološki niz mnogopoštovanih poglavara Svete Zemlje*). Poslije toga je pozvan u samostan u Istanbul, svoj rodni grad, gdje je zahvaljujući svom poznavanju turskog jezika mogao istraživati biblioteke i arhive glavnog grada otomanskog carstva. God. 1904 imenovan je članom Koledža franjevačkih studija – *Quaracchi*, nedaleko od Firenze, gdje je ostao do kraja svog života, izdavajući volumene iz *Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa* koji su izlazili gotovo redovitim ritmom.

Kustodija se također osjeća dužnom iskazati priznanje **fra Jeronimu Mihaiću**, Dalmatincu, koji je rođen 1873. na otoku Braču, a umro u Amanu 1960. On je prvi fratar pokopan na brdu Nebo, a u listopadu 2008. blizu njega je sahranjen veliki arheolog fra Michele Piccirillo. Povezuje ih ljubav prema svetoj planini; što im je učinilo Mojsijev lik bližim i čiji su pogled prema Obecanoj zemlji tko zna koliko puta doživjeli.

Doprinos ovih hrvatskih franjevača Svetoj Zemlji je baština svetosti, posvećenosti, vjere i studija; sve ovo ih uzdiže iznad svakog nacionalnog okvira i granica religiozne pripadnosti. Hrvatski franjevci zaslužuju ponos, oni su korisni i potrebni primjeri za kršćanstvo koje živi za Kraljevstvo Božje, svakom čovjeku koji djeluje za dobrobit čovječanstva.

Počeci: Časopis „Počeci“ uređuju mladi franjevci iz Splita, studenti teologije. Naš Red također ima nekoliko učilišta i u Svetoj Zemlji. Možete li nas upoznati s radom

tih učilišta? Kakva su iskustva sa studentima-franjevcima iz cijeloga svijeta?

Franjevački biblijski studij (skraćeno SBF, od lat. *Studium Biblicum Franciscanum*) je znanstvena institucija za istraživanje i akademsko poučavanje Svetog pisma i biblijske arheologije. Bez sumnje je najpoznatiji od svih franjevačkih studija. Osnovan je 1901., djeluje neprekidno od 1924. i ima sjedište u samostanu Bičevanja Gospodinova, na početku ulice *Via Dolorosa*. Dio je *Papinskog sveučilišta Antonianum* u Rimu, a 2001. je postao *Fakultet biblijskih znanosti i arheologije*. Ovdje stotinjak studenata porijeklom iz različitih krajeva mogu dobiti magisterij ili doktorat u biblijskim znanostima i arheologiji. Na SBF vaš sunarodnjak fra Tomislav Vuk je vice-dekan. Tu je također i fra Mario, koji priprema magisterij. SFB-u je pridružen *Muzej* osnovan 1902., gdje su izloženi najznačajniji pronalasci arheoloških iskapanja, koje je vodio *Studij*. SBF-u pridružen je kao prvi ciklus teologije *Studium Theologicum Jerosolymitanum* (STJ, *Teološki jeruzalemski studij*), sa sjedištem pri samostanu Svetog Spasitelja, uključujući dvogodište filozofije.

Kustodija Svete Zemlje utemeljila ga je 1866. kao veliko sjemenište za formaciju vlastitih kandidata za svećeništvo. Osim franjevačkih studenata, STJ prima također i kandidate iz drugih redova i laike. Od 1971. pripojen je *Papinskom sveučilištu Antonianum* i ima mogućnost potvrđivanja bakalaureatskog stupnja u svetoj teologiji. I STJ je međunarodnog karaktera, a ovdje je kao docent kanonskog prava fra Miron Sikirić, kao i fra Antonio i fra Sandro, dvojica hrvatskih bogoslova. Valja spomenuti također

Centro Francescano di Studi Orientali del Cairo (Musky) (Franjevački centar istočnih studija u Kairu), nastao 1954. s ciljem boljeg upoznavanja istočnog kršćanstva. Kako opisati život među svim ovim mladim fratrima koji pohađaju naše obrazovne ustanove i koji dolaze iz svih djelova svijeta? To je lijepa posebnost koja čini dio Kustodije. Međunarodni karakter je, ponavljam, jedno veliko bogatstvo.

Počeci: *Pred nama su mnoge mogućnosti djelovanja i rada, bilo u Hrvatskoj, bilo u svijetu – pa tako i u Svetoj Zemlji. Na kojim područjima osobito očekujete pomoć i suradnju, pa tako i fratara Provincije Presvetog Otkupitelja (Split)?*

U Hrvatskoj i BiH postoji 5 franjevačkih provincija, s ukupno 1000 fratara (ofm). U Kustodiji je trenutno jedan fratar iz vaše provincije, petorica iz Provincije Sv. Ćirila i Metoda iz Zagreba, jedan iz provincije Bosne Srebrene, jedan iz Provincije Uznesenja BDM (Hercegovina). Misionarsko poslanje svake provincije Reda Manje braće podrazumijeva jednog fratra u Svetoj Zemlji. Prostor za pomoć i suradnju svake provincije prema Kustodiji je velik; ne samo da je velik, nego i raznovrstan. U Bazilici Navještenja u Nazaretu dvojica su vaših fratara sunarodnjaka: sakristan i ispovjednik. Dvije su to veoma važne službe za prihvata hodočasnika. Kustodiji je povjeren 65 svetih mjesta, od kojih su 62 na području koje se općenito zove Sveta Zemlja, a 25 glavnih samostana također su župe koje je latinski patrijarh povjerio fratrima. Škole Svete Zemlje, 14 ustanova, pohađa više od 10000 polaznika, počevši od prvih razreda sve do mature. Izdajemo *Časopis Svete Zemlje* na 7 različitih jezika. Široko polje druš-

tvenog angažmana kreće se od poticanja inozemnog stipendiranja polaznika različitih škola do stipendiranja polaznika sveučilišnih studija. Uključuje također osiguravanje kuća za stanovanje siromašnim kršćanima kako ne bi iseljavali. Trebamo fratre, jer nas je malo. Nema nas dovoljno za veliki posao kojeg zahtjeva ova zemlja. Jedno jako široko područje koje se mora moći susresti s fratrima hrabre, konkretne i velikodušne vjere; s fratrima zaljubljenima u vlastito zvanje.

Počeci: *I na kraju: Vaša poruka našim čitateljima.*

Hodočastite u Svetu Zemlju. Svakako, postoji i hodočašće u Rim, Petrovom sjedištu, no hodočašće u Svetu Zemlju na istom je nivou. Evo moje poruke za vas: fratri i čitatelji ovog časopisa, srdačno i iskreno vas pozivam da hodočastite u Svetu Zemlju. Predajem vam ulomak iz Pisma o hodočašću pape Ivana Pavla II., jer sadrži također i riječi zahvalnosti za naše služenje u Svetoj Zemlji, koje će – nadam se – u vama roditi željom da nas izblizega upoznate.

To je svjedočanstvo koje me uvodi u jedan dugi niz osoba, koje već 2 000 god. traže Božje stope u onoj zemlji, koja se s pravom naziva sveta, kao hodati po stijenama, po brdima, po vodama, koje su bile sastavni dio zemaljskog života Božjeg Sina. Iz prošlosti je poznat Egerijin putopis. Koliki su hodočasnici i sveci nasljeđovali njezin primjer tijekom stoljeća. Providnost je htjela da uz braću istočnih crkava za kršćanstvo Istoka budu iznad svega sinovi sv. Franje iz Asiza, sveca siromaštva, blagosti i mira; da protumačite na pravi evanđeoski način opravdanu želju kršćana za čuvanje mjesta koja čine naše duhovno korijenje. ✦

Preveo: fra Jure Hrgović

Bože moj!

Izrastao na mirisnu jugu Lijepe naše opasao se franjevačkim habitom i pošao na hodočašće koje traje i danas. Ne težeći materijalnom uznio se u transcendentalnom, ogledao u znanstvenom i umjetničkom, ali ponajviše u karizmi i odanosti Kristu, sakralnoj dubini i tajni istinske Ljubavi. Ta karizma čini ga institucijom i fenomenom koji će trajati dugo poslije njegova boravka na zemlji. Njegova je već legendarna skromnost prerasla do snage koju sam više puta doživjela kao uznositu poniznost, ili poniznu uznositost.

Nevenka Nekić, Zagreb
- književnica i potpredsjednica
Hrvatske Paneuropske unije

Ulazio je u naše živote nasmijan i ozbiljan u isti mah, kao one davne sedamdeset i druge, kad se održavao seminar za roditelje. Stupio je pred razred roditelja s pitanjem: Imate li kod kuće Bibliju? Svi smo digli ruke. Onda: Je li čista i uredna? Polovica je digla ruke, a mi smo posramljeni pognuli glave. On se nasmijao i obasjao nas riječima: Biblija mora biti malo masna, pošarana, s „ušima“, jer to znači da se puno čitala...

Netko je snimio dokumentarni film o našem skromnom i možda najpoznatijem franjevačkom bratu Bonaventuri Dudi. Ide on tako praćen filmskom kamerom kroz prostor i vrijeme, otežalim korakom ponire sve do dana najranijih sjećanja, djetinjstva na jugu ove Lijepe naše, kraj kamenih kuća i zidića, kraj smokava i čempresa. Penje se na potamnjele balustrade i doziva imena živih i mrtvih, drži se za topli kamen, a s lica mu ne silazi čudesni osmijeh. Taj osmijeh je sažetak divljenja i poniznosti, radosti životu u Bogu koji mu ga je darovao.

Manji brat

Dok tako klizi pod nebom jуга, ponegdje zastane, pogleda oko sebe i uzdahne jedva čujno: *Bože moj! Bože moj! Isuse Bože moj!* Ove dvije-tri riječi izgovara mnogo puta, gotovo istim tonalitetom, jednostavnim naglaskom na onome **O** u riječi Bože, oblome **O**, koje je čudo koliko i zahvalnost, svjetlost poradi sadržaja riječi Bog, ali i tajna veličanstvena poniranja u metafizičke prostore jedva dostupne čovjeku. U tome izricanju riječi zgrumenio se Duh Gospodinov koji prati fra Bonaventuru na ovozemaljskom putovanju kao i ovom filmskom, a to je samo malo ponavljanje velikoga života ispunjenoga ljubavlju

i Ljubavlju. Ljubav prema Bogu poprimila je u fra Bonaventuri-nom slučaju gotovo sva obilježja koja čovjek, jednokratna na zemaljskom putu, može ostvariti. Kao manji brat prihvatio je redovničke zavjete, objedinio um i srce, zahvatio u područja teologije, pjesništva, domoljublja, filozofije, povijesti, jezikoslovlja, glazbe, pronosio Radosnu vijest, ne samo svojim pastoralnim radom, nego i svojim životom.

O svom samostanu i prostoru sadašnjega života piše: „Stanujem u Zagrebu, na Kaptolu. Tu, na križanju prema Novoj vesi, stoji drevna kapelica posvećena desnom razbojniku koga stara predaja zove Dizma. Kad god prolazim mimo, pomolim se s njim Isusu: ‘Gospodine, sjeti me se u svom raj!’ Ako ti otvoriš, nitko ne će zatvoriti. Isuse, dobroto beskrajna!“. Nestaje polako u izmaglici jutra u svom starom franjevačkom habitu, a bijeli pojas ljulja se na tamnoj podlozi i izaziva sjećanja na aveniji sudbine o kojoj on govori kao o izboru koji je ipak bio zadan, providen, koji se odupirao svim zaprekama. Mislim, koliki li su razbojnici prošli kraj ove kapelice na putu prema strašnom zatvoru na Novoj vesi, u strahotnim četrdesetim godinama, a nisu znali tko ih gleda iz dubine dvije tisuće godina, nisu znali da njihova

imena nikada ne će biti zabilježena na ovom komadiću povijesne Hrvatske, da će ih zbrisati vjetar u ništavilu kamo takvi nestaju. Prošle su ovuda i njihove žrtve koje nisu umrle u milosti i dostojanstvu, jer se većini ni za grob ne zna. A oni koji to učiniše – šute.

Znam da fra Bonaventura razmišlja o tome dok prolazi ovim romantičnim starim Zagrebom, jer on je svoju skrb za domovinu jasno iskazao moleći se za nju *Kralju strašne veličine* i tražujući za pomirenjem, oprostom i dužnim poštovanjem prema žrtvama. Pisao je o tome i u knjizi *Rukovet domovinskih tema* pokazujući razumijevanje za gnjev jednoga Tina Ujevića koji traži pravdu i nama i našim neprijateljima. Pisao je da moli i za „njih“, traži neka se nađu u Kristu, neka se sve ovo stradanje i nadanje pretvori na čast Bogu. Tragao je za Matošem, Dulčićem stradalnikom, za Stepincem koji ostaje kao trajni memento snage i dostojanstva Crkve u Hrvata, zapisao i pjesmu *Moja ratna misa* koja moli za oslobođenje od zloga i svakoga zla. Spominjao je cijelu svoju domovinu i svaki dom, molio se *da Krist siđe u ovu našu nevolju*. Taj vez koji spaja zemlju rođenja i nebo nad njom, samo je jedna tajna od mnogih koje je gonetao fra Bonaventura. Bila je to uvijek ontološka potraga za njim samim kao čovjekom-zrnom, što je uzraslo dobrotom ljudi u čudesnu i uznositu svjetlost, postalo alegorija iz biblijskoga teksta koji govori o darovima što si dobio da ih umnožiš a ne zakopaš u zemlju. Ni jedan dar nije fra Bonaventura zakopao.

Smisao života nadilazi sâm život i čovjek mora naći nešto radi čega se isplati živjeti. Ima li većeg razloga od Boga koji daru-

je život?! Topos njegova rođenja, ranih dana pamćenja i nadanja, ozračje blistave svježije arije Krasa i likovi njegovih što počivaju odavna u zemlji, a duše u nebu, nadahnjuju fra Bonaventuru da se prolazeći u sjenama starih groblja divi tolikoj dobroti, govoreći: *Bože moj...* Tu živi u četvrtoj dimenziji i gleda iz rakursa manjega brata nostalgично i zahvalno na prohujale godine ovozemaljskoga života. I pita se neizravno: što li je tražio na ovom putovanju? Neka ga školuju, eto, neka ga školuju! To je bila davna želja, a što ima ljepše od želje u životu? I bi mu ispunjeno. Za srce nije morao brinuti, a um se morao razvijati.

Hodočašće za smislom života i Ljubavi

O, kolika je golemost planine znanja koju će usvojiti! Sve je to na tom

putu čekalo: znanosti i njihov univerzalni fenomen, tvrdi realizam nauke i nadrealni svijet glazbe i književnosti, labirinti drevnih jezika, od kojih su neki već davno mrtvi, istine i laži gospode povijesti, njenu ALETHEIU, mit-ske dubine religije, sadašnjost ondašnjosti, krvavi koloplet dva rata, obrana pojma OIKOS, koji nije samo kuća, nego sveukupnost ljudskih odnosa koji su se nataložili kroz generacije, pa utvrđivanje čvrste vjere i nade koju polaže u Isusa Krista, koji ga stalno vodi za ruku.

Njegova kuća na Kaptolu nije raskošna kurija. Ona je svjetluca i pjesnički nadahnuta samo u crkvi gdje blistaju Dulčićevi vitraji. Divna samoća njegove sobe krcata je knjigama, mirisima starih i novih papirnatih stranica, ponekom slikom i zavjetnim darovima skromnih materijalnih vrijednosti.

U tom skladnom okviru duha i duše nastala su njegova djela: knjige, kompozicije, prijevod Biblije o kojem govori kao o čudu što se baš njemu našlo na putu. Kroz neka zlatna vrata ušla je u njegov malen i tajanstven život zadaća: biti sudionikom prijevoda i uređenja Biblije!

**Generalni ministar
Reda fra José
Rodríguez Carballo
čita Početke**

Ponekad je fra Bonaventura napisao neku kratku bilješku te poslao i meni, ako je pročitao kakvo moje djelo. Imao je vremena i snage za komuniciranje čak i s manje poznatim osobama. Ulažio je u naše živote nasmijan i ozbiljan u isti mah, kao one davne sedamdeset i druge, kad se održavao seminar za roditelje. Stupio je pred razred roditelja s pitanjem: *Imate li kod kuće Bibliju?* Svi smo digli ruke. Onda: *Je li čista i uredna?* Polovica je digla ruke, a mi smo posramljeni pognuli glave. On se nasmijao i obasjao nas riječima: *Biblija mora biti malo masna, pošarana, s „ušima“, jer to znači da se puno čitala...*

Posebna je bila njegova majeutika, svako objašnjenje bilo je jednostavno i istinito, vjera koja se prelijevala u nas bila je duboka i on je sudjelovao u našem stvaranju rastvarajući samoga sebe. Ne samo riječima, nego snagom svoga života, stajališta koje je potkrijepio skromnošću i istinitošću. Radi njegove vjere mi smo mu uvijek vjerovali. Upravo o tome treba govoriti. O zavjetima koje je dosljedno slijedio. Skromnost se uvijek očitovala u dostatnosti minimalnoga. Nikada nije želio skupe automobile, kićenu odjeću, raskošni jelovnik. Uzor mu je bio Siromašak. Kamena je stijena na kojoj počiva grad na gori, Asiz. U njemu stoluje duša Franjina, poduprt je njegovim zakrpanim i pohabanim habitom, uskom i hladnom sobicom, skromnom Porcijunkulom na čijem su kamenom podu klečala Franjina koljena i konačno se na tom kamenu pružilo i tijelo malenoga brata. Tamo je i njegov grob, skroman, bez uresa, a nad njim dvije bazilike. Sagrađene su poslije Franjina doba, uljepšane rukama i

maštom najvećih majstora kista, kojima se divi svaki hodočasnik. Hodočašće je potraga za srcem zemlje i neba, za smislom života i Ljubavi. Takvo je hodočašće život fra Bonaventure Duda.

Uznosita poniznost ili ponizna uznositost

Izrastao na mirisnu jugu Lijepe naše opasao se franjevačkim habitom i pošao na hodočašće koje traje i danas. Ne težeći materijalnom uznio se u transcendentnom, ogledao u znanstvenom i umjetničkom, ali ponajviše u karizmi i odanosti Kristu, sakralnoj dubini i tajni istinske Ljubavi. Ta karizma čini ga institucijom i fenomenom koji će trajati dugo poslije njegova boravka na zemlji. Njegova je već legendarna skromnost prerasla do snage koju sam više puta doživjela kao uznositu poniznost, ili poniznu uznositost.

Napisah dosta davno da u povijesti postoje dva poljupca: onaj Judin i onaj Franjin. Franjo je poljubio gubavca-supatnika i time ponovno objasnio vječnu zagonetku boli i žrtve. Slijediti Franju, ponekad u osami, kao što je on sam odlazio u Fonte Colombo (Golubičin izvor), donosi duhovno bogatstvo, solilokvij s Gospodinom, apsolutom Dobra; osama je zahtjevna i otvara vlastitost, razgoličuje nas same pred sobom. Postavlja pitanja i to ona na koja čovjek nema odgovora, osim ako se ne utječe Bogu. Treba se boriti onih koji imaju odgovore na sva pitanja.

O, Tajno sveta, rekao bi fra Bonaventura, ti jedini znaš gdje ja stanujem. Tu, usred Zagreba, na mom Kaptolu, podno zvonika drevne Katedrale, u mirisnoj sobi punoj tišine, bez buke i ludila

svijeta, okružen mladošću fratarskih habita, još uvijek zadivljen ljepotama svijeta, suncem i pticama u našem malom vrtu.

Prošla su vremena crvene zvijezde, njezinih strahova, sivosti i bezboštva koje je ubijalo ljude da bi konačno ubilo komunizam. Nastupilo je novo doba neodgovorne i liberalne slobode s natpisom: čini što želiš! To je opijum, to izobilje na vašarima brbljavaca, agenata i reklamera, rasprodaja časti i ponosa, dostojanstva, doba onih koji nečasnost stavljaju na pijedestal, a bezbožnost kao uzor. Čovjek se gubi u apsurdu straha od smrti, grize jabuku znanosti kao spas, cilj je produžiti život pod svaku cijenu ili ga okončati eutanazijom, histerično i bezumno. Nudi se formula da više nema krivice, nema dobra i zla, to ostaje na udobnim stolicama novih gurua-psihijatar, pa onda nema ni odgovornosti! Zna fra Bonaventura Duda za ovu dijabloznu, ali nastavlja tihi rad i odupire se ovom nasilju slijedeći Isusa, njegovu Istinu, unoseći mir i dobro kamo god prolazi.

Njegov sitni i sve sporiji hod jedan je vid molitve: FONS PI-ETATIS, vrelo milosrđa, molim te za milosnu smrt, za otvaranje dveri Raja, a ako nema mjesta za mene, čekat ću strpljivo, jer znam da je od samoga Raja veće Tvoje milosrđe.

Gledam ga kako ulazi na vrata samostana, zamiče u prostor i vrijeme, malko pogrbljen kao da nosi sav teret svijeta na smeđem habitu i pridržava ga bijelim konopom. Zvone zvona na Katedrali gdje počiva Alojzije kojem se fra Bonaventura mnogo puta poklonio. Tako zamišljam teme-lje svijeta. Njih dvojica pod svodovima Doma hrvatske duše. ❖

Fratarske zgode i nezgode

Fra Ante Batinović, Split
- student teologije

Kada se susretnemo sa starijom braćom u samostanima, rado podijele s nama uspomene i zanimljive događaje iz bogatoga životnog iskustva. Za ovaj prilog zamolili smo njih sedmoricu da podijele s našim čitateljstvom svoje „zgode i nezgode“, kako bismo još jednom oživjeli duh prošlosti i istrgli njihova sjećanja iz zaborava vremena. A ovo su ta braća: fra Bernard Dukić (r. 1934.), fra Gabrijel Jurišić (r. 1934.), fra Božo Lovrić (r. 1935.), fra Karlo Bašić (r. 1936.), fra Bernardin Vučić (r. 1937.), fra Milan Ujević (r. 1937.) i fra Stjepan Matić (r. 1941.).

Počeci misije u Berlinu

Za Božić 1968. god. trebalo je održati misu u Berlinu. Nikog nije bilo gore od svećenika, a slučajno je došao u Frankfurt fra Šimun Šipić, dok je fra Ćiro Markoč već gore živio. Rekao sam im: *Idem ja u Berlin, pa ću okupiti narod da imaju za božićne blagdane misu.*

Subota je već pred Božić. Avionom sam otišao iz Frankfurta u Berlin. Došao sam u Berlin i bez najave pošao u ordinarijat, ali sam se nadao da ću nekoga pronaći. Došao sam na ordinarijat i tražio referenta za strance. No, njega nije bilo, kao ni svećenikâ, jer su otišli na župe. Ostaje mi još samo ponedjeljak. Imao sam 20 adresa, i odlučio sam da

ću umnožiti pismo-letak u ordinarijatu i to okružno pismo podijeliti po firmama ljudima da znaju gdje će biti sv. mise. No, kako ću umnožiti? Na ordinarijatu sam susreo jednu ženu, koja je ispočetka bila veoma suzdržana. Pitao sam je: *Bi li Vi meni mogli pomoći?* Ispričao sam joj da sam svećenik-franjevac, i da sam došao iz Frankfurta da držim u Berlinu sv. misu za Božić i za božićne blagdane našim Hrvatima, kojih je bilo 5-6 tisuća. Kad sam joj objasnio da ću slaviti misu za naše radnike, prilično se oraspoložila i tada je cijelu subotu do podne radila sa mnom. Umnožili smo pismo.

Kad smo umnožili pismo, pitala me kako ću to sada podijeliti. Rekao sam da ću uzeti taxi i osobno dijeliti pismo. Zovnula je taxi. Imao sam jednu adresu gdje je bilo 400 naših žena i djevojakâ, to je firma *Telefunken*. Odlučio sam prvo otići tu. Bila je subota poslijepodne. Ispred zgrade sam susreo jednu ženu. Saznao sam da je Hrvatica. Pitao sam je od kuda je. Rečenica po rečenica i saznadoh da je s Trilja, iz moje župe!

Ova žena me odvela u zgradu, gdje je inače bio strogo zabranjen ulaz nezaposlenima. Kada sam stigao, rekao sam da sam svećenik. Odmah su me počastili kavom i kolačima. Ubrzo je došao šef *Telefunkena* te me s ozbiljnim

izrazom lica pita: *Kako ste smjeli ući ovdje? Ovdje ne smije nitko ući bez moje dozvole!* Ispričao sam se, na što se on ublažio. – *Došao sam ovdje, rekoh, da obavijestim ove gospođe i djevojke da će biti misa za Božić i božićne blagdane.* Smirio se i popričali smo. Dopustio mi je da podijelim letak. Tu sam podijelio sigurno 200 pisama. Otišao sam dalje, u druge firme. Obišao sam još 6-7 mjesta po Berlinu, i obavijestio naš narod kada će biti misa. Vijest da je fratar u Berlinu brzo se proširila.

Odlučio sam noćiti u našem samostanu. Ujutro sam izašao na hodnik. Bila je tišina. Počeo sam pjevati na hodniku na sav glas *Radujte se narodi*. Držao sam mise na Božić na kojima je bilo mnogo naroda.

Odmah sam pisao fra Dominiku Šušnjari da mora hitno poslati svećenika u Berlin. Nije bilo nikoga. Fra Anđelko Validžić je studirao u Rimu Sveto pismo. Fra Dominik je napisao pismo i zamolio da fra Anđelko dođe u Berlin. Nakon 2 mjeseca on je i došao u Berlin. To je bilo 1969. god.

(Fra B. Dukić)

Božići mladomisnički

Slavio sam mladu misu 19. srpnja 1959. godine. Približavao se Božić, moj prvi, mladomisnički. O. Provincijal me je poslao u župu Pasičinu, koja nije imala

svoga svećenika. Stoga me je na Badnji dan ujutro fra Bernado Tičić (†1996.), župnik Graca, povezo s ljudima iz Pasičine koji su došli kupiti ribe. Uputili smo se preko biokovskoga kamenjara i poslije 3-4 sata napornoga hoda i ugodnog razgovora stigli u kuću Joke Marevića „Smrtića“ (†1992.). Bio je to materijalno siromašan, ali duhom bogat i pošten čovjek, uzoran vjernik, za koga bi starozavjetni proroci rekli da je „pravednik“.

Navečer se brojna obitelj okupila oko komina, na kojemu se rasplamsala živa vatra, a Joka je kao stari patrijarh predvodio molitve za žive i mrtve, a onda smo svi zajedno blagovali „posnu“ večeru, tj. ribu koju su to jutro ulovili u Gracu.

Zvona crkve Sv. Jure gotovo cijelu Badnju noć veselo su naviještala slavlje Kristova rođenja i pozivala na Polnoćku vjernike od Trnove i Polutina do Spilica i Gnječa. Ljudi su dolazili noseći baklje i svjetiljke. Crkva je bila puna vjernika, osvijetljena voštanicama, ozarenim licima i sjajnim očima i mladih i starijih. Sv. misa je slavljen na starohrvatskom (slavenskom) jeziku iz Vajsova Misala. Kad sam zapjevao *Slava va višnjih Bogu*, svi su oduševljeno prihvatili *I na zemlji mir ljudima dobre volje*. Poslije sv. mise svi su čestitali, grlili se i ljubili, pjevali, častili se suhim smokvama i rakijom te dugo ostali u razgovoru ugodnomu...

Dnevnu sv. misu u 10 sati slavio sam također na starohrvatskom jeziku u staroj župskoj crkvi Svih Svetih na Bristi. Na Staru godinu pozvao me na večeru Ivan Kušurin „Buvac“ (†2002.). Blagovali smo i raz-

govarali u njegovoj „kužini“ pri maloj uljanici. Oko 10 sati sam im zahvalio i rekao da idem na spavanje, jer me sutra čeka poslije sv. mise u Pasičini put (pješke) do crkve na Bristi... On me je ozbiljno upozorio: „Fratre, ostani s nama do ponoći. Onda ćemo te mi otpratiti. Znaš li što je lani bilo?“ Odgovorio sam da znam, ali da ipak idem. Oni su me ustavljali, no ipak sam otišao. Nije mi bilo svejedno. Legao sama, pomolio se i čekao... Noć je prošla mirno.

A zašto su me ustavljali? Prošle godine, na Staru godinu, baš u ponoć, neki su mještani kamenjem napali napuštenu kuću u kojoj je bio mladomisnik fra Jeronim Jurić (†2008.), koji je za božićne blagdane došao iz Makarske. Kasnije se doznalo da su napadači bili ucijenjeni: ako potjeraju fratra iz Pasičine, dobit će zaposlenje u Pločama. Zbog toga me Ivan dobronamjerno nagovarao da ostanem i da će me poslije pola noći otpratiti... Imena ne ćemo spominjati, jer stara mudrost tvrdi: „Nomina sunt odiosa – Ne valja spominjati imena“.

Na Bogojavljenje (koje narod nazivlje „Vodokršće“) bilo je vrlo svečano. Toga sam dana krstio 11 (jedanaestero) djece. Kasnije sam optužen i dospio na sud da sam tobože krstio jedno dijete bez znanja roditelja. Tako su komunisti „budno pazili“ da sve bude „po zakonu“!

Sljedeće sam godine (1960.) u istim crkvama slavio Božić s istim vjernicima. Sve je bilo bolje pripremljeno, kao i jedno iznenađenje. Moj rođak Zvonko Jurišić svake je godine (dok još nije bilo električne rasvjete) u svojoj obitelji izrađivao „jaslice“ i pomoću

više baterija upalio bi nekoliko žaruljica. Zamolio sam ga da mi „sve to“ ustupi za crkvu u Pasičini, što je on prihvatio vrlo rado. Kad sam na Ponoćki zapjevao: *Slava va višnjih Bogu*, na oltaru sam pritisnuo puce, a dolje „na jasicama“ upalilo se nekoliko žaruljica: u špilji, pred pastirima, na boru... Kako nitko ništa nije znao ni očekivao, kad su u onoj polutami, bljesnule žaruljice, svi su u crkvi ostali iznenađeni i oduševljeni. A kako se baš u to vrijeme radilo na elektrifikaciji sela, u Pasičini su govorili da je u njihovu selu već „zasjala struja“.

Eto, to su samo neka sjećanja na moja dva mladomisnička Božića.

(Fra G. Jurišić)

Vrag je izišao i sâm

U Franjevačkoj provinciji Prešvetog Otkupitelja franjevci su većinom svećenici. Od svih svećenika najveći je broj njih zastupljen u župnom pastoralu. U pastoralne dužnosti spada i božićni blagoslov kuća. U blagoslovu kuća odnosno obitelji prigoda je da se svećenik neposredno susretne sa svojim župljanima. Pri tom doživi i lijepih trenutaka i ugodnih susreta, ali bude i onih manje lijepih pa i neugodnih.

U jednoj prigodi franjevcu se dogodio slučaj koji je dobro zapamtio i pamti ga i sada. I po svojoj prilici ne će ga lako zaboraviti. Jedna postarija žena u gradu sa župnikom se dogovorila u koji dan i u koji sat će on doći blagosloviti njezin stan. U ugovoreno vrijeme svećenik je došao, pozvonio na vratima ne sluteći ništa loše nego dobro. Međutim, mjesto žene koja je ugovorila blago-

slov stana, vrata je otvorio postariji gospodin muž starice i čuo od svećenika da je po dogovoru došao blagosloviti stan. Gospodin je malco povisio ton i rekao da njemu nije potreban nikakav blagoslov. Čula je to i gospođa, doletila na vrata, uplete se u razgovor i reče svećeniku da uđe u stan, u koji ga je ona pozvala, a mužu koji ne želi blagoslov, rekla je ne baš umiljatim glasom da izađe van iz stana. Muž stvarno poslušao i izađe van. Svećenik je obavio blagoslov po svom uobičajenom načinu. Gospođa se lijepo zahvalila na svećeničkoj molitvi i ohrabrila ga da se ne obazire na neugodnost koju je doživio pri ulasku u stan. Pri izlasku iz stana svećenik je silazio niz stepenice a neugodni gospodin se vraćao uz stepenice. Da to mimoilaženje ne prođe bez riječi potrudio se spomenuti gospodin i upita svećenika: „Jeste li istjerali vraga?“ Svećenik hitro snalazljiv odvrati: „Nisam, jer je izašao i sâm!“. Otišli su svatko svojim pravcem, ali mislim da su ovaj i ovakav susret dobro upamtili jedan i drugi.

U starini se dosta često, češće nego danas, ponavljala ona božićna misao: „Slava Bogu na visini, a na zemlji mir ljudima dobre volje“. Ona je na svoj način blagoslov. Bila i ostaje i ostat će. Blagoslovom se Bogu odaje hvala i slava. Blagoslovom se moli i zazivlje Boga da nam bude pomoć na životnom putu. Tako je to kod ljudi dobre volje, a kod ljudi zle volje...?

(Fra B. Lovrić)

„Mukte živiš“

Za „Početke“ ovih nekoliko redaka piše sada već zlatomisnik i donosi jednu zgodu iz svoga mlad-

domisničkog života prije pedesetak godina. „Niste vi izabrali mene, nego sam ja izabrao vas“... (v. Iv 15, 16). Ta dimenzija Božjeg poziva vrijedi za svako duhovno zvanje, nekada i danas. Čovjek će u svom životu biti zadovoljan i sretan ako na Božji poziv odgovori DA. Odgovori li NE, ne znam što bih rekao o njegovoj sreći.

Idemo na najavljenju zgodu. Prva službena dužnost bila mi je kapelan u gradu na Neretvi, u Metkoviću. Prije toga bio sam neslužbeno u Plini kao „excursor“. Zato malo prije rekoh: „prva službena dužnost!“ Oko Božića uobičajeni blagoslov kuća u župi. Posao se odvija redovito. Ako netko ne prima blagoslov, to ti reče uljudno, pa se tomu nema što prigovoriti. Ali jednom me u blizini župne crkve Sv. Ilije dočeka čovjek srednjih godina, dobro odjeven, možda još bolje situiran, svakako „politički podoban, još više samouvjeren“, i dobaci mi: „Mukte živiš“. To bi u ondašnjem političkom kontekstu značilo: „Ništa ne radiš, dobro jedeš i piješ, živiš na grbači radnog naroda!“ – Biti mlad i zdrav, a ništa ne raditi, uvijek sam smatrao sramotom. Svećenici su, iako po Ustavu jednakopravni građani!, u ono vrijeme bili izloženi raznim izazovima. Izazivaču nisam tada ništa odgovorio. Čekao sam nedjelju i s oltara se kratko osvrnuo na taj slučaj. U vezi s njime rekoh, eto dolje na srednjoj školi radi dvadesetak profesora i svakog mjeseca dobiju svoju zasluženu plaću. Njima nikada nitko nije dobio da „mukte žive“. A gotovo sve mlade koje oni poučavaju, ne mislim tu na osnovce, poučavamo i nas dvojica sve-

ćenika, ne primamo plaću, pa – „mukte živimo!“ To je bio moj odgovor koji je, možda, doznao i izazivač. Ne znam koju je stručnu spremu imao taj „gospodin“ koji to i nije bio. Ali da su neke glave zadvojene krivim ideologijama, toga je uvijek bilo i bit će. Čovjek kojega je Bog pozvao iz ništavila u ovaj život, pa ga opet zove i u duhovni stalež, može biti sretan što radi za Boga, a time i za čovjeka. Čovjek je naime Božja slika i prilika. To piše na prvim stranicama Biblije. Narod dobro zna procijeniti rad svojih svećenika, pa više vjeruje njima, nego onima koji na sva usta govore o pravdi, jednakosti i demokraciji, iza njih se kriju, a rade za se.

Životno geslo Franje iz Asiza bilo je: „Ne živjeti samo za se, nego i drugima koristiti“. I danas se možemo ogledati u to ogledalo. Treba svaki dan iznova započinjati jer prema riječima istoga Franje „do sada nismo ništa učinili“. To osobito vrijedi za rad na duhovnom planu. Kao franjevac i svećenik već pedesetak godina kako-tako radim za Boga i za čovjeka. Usput rečeno, poslije susreta s onim Metkovcem završio sam i državni fakultet, odradio 35 godina kao profesor na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju, u isto vrijeme radio i kao socijalni radnik, kratko vrijeme radio na „Školi stranih jezika“ u Sinju, a bavio se i prevodilačkim radom. Sve to za Boga i za čovjeka! Dakle: široko polje rada na više (g)radilišta. Ne znam što bi mi danas rekao onaj izazivač. To i nije važno. Daleko je važnije što će reći Bog koji me pozvao u ovaj život, a onda i u duhovni stalež. Bog zna i krivom olovkom pravo pisati. To me pomalo tješi...

I na kraju bih nadodao, kao poticaj mladima za duhovna zvanja, da se nisam nikada pokajao što sam Bogu rekao DA i izabrao duhovno zvanje. Jedino se kajem što nisam bolji!...

(Fra K. Bašić)

Što na uho čujete, propovijedajte na krovovima (Mt 10, 27b)

Od jeseni 1962. neprekidno djelujem u pastoralu. Već poodavno čekam „mirovinu“, ali je nikako dočekati. Svi me hrabre da tobože još mogu. A znam ja zašto: „Žetve je mnogo, a radnika malo“. (Mt 9,37) I što mi preostaje nego pokriti se ušima i šutjeti. Uz mlada župnika dovoljno imam vremena za pribiranje starih uspomena. Nađe se tu zanimljivih zgodica, koje su mlađim kolegama možda i nepojmljive. Samo ću dvije spomenuti.

Crkva mu je divno podnebesje, Oltar časni brdo i dolina¹

Župu Kljaci čine 4 sela: Kljaci, Čavoglave, Mirlović Polje i dio Umljanovića. Mirlović Polje leži sjeverozapadno od izvora Čikole, seže sve do podnožja Svilaje. U moje vrijeme (1982.-1988.) u Mirlović Polju bila su dva dijele katolika, a 1/3 pravoslavnih. U župi je tada bila jedna jedina crkva, ona u Kljacima (*danās i u Čavoglavama, np. ur.*). Od župne kuće u Kljacima do Drvenjaka u Mirlović Polju cestom je više od 8 km. I na Drvenjaku je bila četverogodišnja škola s 13 učenika 1985. god. Tražiti od djece da dolaze u Kljake na vjeronauk bilo bi suludo. Zato sam ja čekaao prolijetno vrijeme kako bismo mogli

na otvorenom držati vjeronauk. Zidići su nam bili sjedalice, a stabla pravila hladovinu. Našlo se među stanovništvom i onih „revnih“ koji su policiji dojavili da župnik iz Kljaka drži vjeronauk na ledini.

I eto ih! Dana 21. svibnja 1985. iza zida suprotne ograde iskočiše dvojica. Pomislih da su lovci. Kad tamo – „milicija“! Odmah mi održaše lekciju kako je protuzakonito održavati vjersku pouku izvan prostora za to određenog. Pravdam se ja, kako sam ja mislio da se to odnosi samo na zgrade, a ne i na ledinu. Jer, što koga briga o čemu ja s djecom razgovaram na ledini o Bogu, športu ili ljetnim praznicima. No uzalud moja „naivnost“!

Kad su otišli, rekoh ja djeci: *Vi se ne bojte! Oni mogu samo mene kazniti, a ne vas, pa ćemo mi i sljedeći put imati vjeronauk u našoj „crkvi“ kao i do sada.* I bi tako. Oni više nisu dolazili, ali su me uredno prijavili sucu za prekršaje. Dana 25. srpnja 1985. izrečena je sljedeća kazna: u roku od 15 dana ne platim li novčanu kaznu od 1850 dinara, ona će mi se zamijeniti kaznom zatvora u trajanju od 4 (četiri) dana. Kako sam imao problema sa želucem, izabrao sam novčanu kaznu.

Pazite da ne prezrete ni jednoga od ovih najmanjih (Mt 18,10)

Jedan kilometar, po prilici, od Drvenjaka, u pravcu Svilaje, lokalitet je Klačina. U njoj su samo dvije obitelji. – Jedna je od njih Mare čobanice i njezinog muža. Ona drži nešto „ovčina“. A ja došao kazati joj da ću sutra ispovijedati po kućama na Drvenjaku, u Klačini, u Docima i na Podima. *Pa kad ćeš doći?* – pita ona. *Ok*

10 sati! – velim ja. *A možeš li ranije,* veli ona. *Meni je to kasno.* – *A kako ću ja doći najprije k tebi, za jedno otići u Doce* (45 min hoda, nije bilo ceste) *i tek na povratku svratiti na Drvenjak, gdje ih je za ispovijed 12.* – *Oče moj, radi ti kako hoćeš, ali ja ne mogu „ovčine“ do te dobi držati u kući.*

Pitam je onda, gdje je ona u to doba s „ovčinama“. Reče mi da je baš uz put prema Docima. *Pa dobro,* velim ja. *Malo poslije 10 sati ja ću naići za Doce, a ti se drži puta. Lako ti me prepoznati: duga crna fratarska mantija. Nema tko biti, nego ja.* – *Dobro oče!*, sva sretna Mara. I tako bi se Mara šest godina zaredom, pred Božić i Uskrs, pobožno ispovjedila i pričestila: stojeći ili sjedeći na kamenu, na samom podnožju Svilaje, na potezu Klačina – Doci.

(Fra B. Vučić)

Bogu iza leđa

Zanimljiv događaj kojeg sam doživio u blagoslovu kuća u Promini. Kad sam jedne godine išao u Matase, skoro kod Knina, u blagoslov kuća, doživio sam i ovaj slučaj. Uputio sam se biciklom u Matase. Do njih ima 8 km. Nakon pola sata *namirio* sam se u šumi na jednu kuću i tu sam se svratio i upitao jesu li za blagoslov kuće. Slijedio je odgovor: *Ja sam „čista Srpkinja!“*

Pognute glave nastavio sam ići naprijed nekoliko kilometara, nigdje kuće, a pravac. Na jednom dijelu ceste zapazio sam 3 starije osobe, koje su išle u drva. Mahnuo sam im rukom da počekaju. Upitao sam ih gdje su im kuće i gdje ću blagoslivljati. Rekoše mi da ima do kuća oko 2 km! Zimsko doba i umoran, rekoh im: *Pa*

¹ Ivan Mažuranić: *Smrt Smail-age Čengića, Četa.*

gdje ste otišli tako daleko Bogu iza leđa?. Tada mi jedna od njih lijepo odgovori: E, oče! Vi ste, evo, prvi put došli ovamo i govorite kako smo tako daleko Bogu iza leđa. A vi svake nedilje nas korite što ne dođemo na misu u Lekar Gospi Čatrnjskoj. Dobro mi je rekla i dočekala me! Korimo ih bez razloga?!

Mrtvac na skalama

Kad sam bio u Promini, imao sam jedan sprovod na Miljevci-ma. Sprovod je bio od oca moje neviste Milke Duilo. Sprovod sam vodio iz Bogetića Miljevačkih do Svetog Pavla. Kako? Mrtvaca su zamotali u *lancun* ili deku te ga stavili na skale i vezali konopom da ne bi pao. Tada su ga četvorica uzela na ramena i *prikim* putem kroz ograde nosili prema crkvi. Više su trčali nego hodali, jer je teško i daleko nositi. Put je bio nikakav. Moglo bi se reći: s kamena na kamen smo koračali. Svega nas je bilo u sprovodu oko 20 osoba. Kad bi se umorili, malo bi stali i za pokojnika se pomolili. To su bila „počivališta“: malo bi *odušili* i odahnuli oni koji su pokojnika nosili.

Kako sam obavljao blagoslov kuća

Za Božić i sv. Martina susjed i komšija, župljanin Mate Ljutić rečeni Mateša imao je dva konja i kola. Upregnuo bi konje u kola i tako bi s kolima išli od kuće do kuće. Na kolima bi bila bačva od dva stolitra za vino, nekoliko *vrića* za žito i to za redovinu.

U habitu, sa štolom i kotom sjedio bih kod Mateše na dasci, i još bih nosio kadionik, svetu vodu i ostalo što pripada. Konji su o vratu imali i zvona! Sve bi odje-

kivalo, kad bi fratar dolazio u selo. Svaka kuća davala bi dvije ili tri litre vina, i *livali* u bačvu. Dru-gi bi donosili malo *šenice*, ječma, *kokuruza* u vreće. Tako cijeli dan. U župi bi toga dana imao misu drugi svećenik: kolega fra Frano Samodol ili fra Šimun Čugura.

U Rim radi vode

Kad sam bio u posjeti jednoga dana kod zadarskog nadbiskupa pok. Mate Garkovića, i kad sam mu rekao da mi je najteže biti bez vode nije mogao vjerovati, da živim u takvim uvjetima. Tre-sao se od smijeha na moju izjavu. Obećao mi je pomoć. Njegov pomoćnik biskup Marijan Oblak ide u Rim i zatražit će nešto novca meni za vodu. Tako i bi. Isposlovao mi je 500 američkih dolara za tu svrhu. Odmah sam odredio napraviti gusternu i to izvrših. Uz kuću napravih najjeftiniju gusternu (čatrnju). Kroz zid sproveo sam i u kuću, da imam vodu prirodnim padom.

(Fra M. Ujević)

Čini dobro, pa se ne kaj!

U mozaiku moga životnog iskustva ima puno toga smišnoga, zanimljivoga, ozbiljnoga i ponešto dobrog. Ovom prigodom izdvojio bih jedan neizbrisiv doživljaj koji se duboko urezao u život članova jedne obitelji, porijeklom iz Janjeva koja danas živi u zagrebačkoj Dubravi.

O čemu se zapravo radi? Bilo je to početkom 80-ih godina minulog stoljeća, tada sam bio župnikom u Župi Sv. Ante Padovanskoga u Primorskomu Docu. Upravo smo slavili blagdan Sveca svega svijeta. U procesiji je u ono doba bilo i konja (iz Čvrljeva),

koje su ljudi doveli na blagoslov. Isto tako bilo je i onih koji su prodavali krunice, molitvenike, križeve, sličice, medaljice...

Nakon misne proslave na otvorenom prilazim nekima od njih i pitam: odakle ste? A oni rekoše: iz Janjeva, ali sada živimo u Zagrebu. A bilo ih je petoro, svi iz jedne obitelji – Matić.

Izričito sam im tada rekao: nemojte ići odavde, imam za vas jedan dar. Čim sam uspio doći u župnu kuću, izdao sam topli nalog onima u kuhinji neka spremne pet ručaka (pomalo i obilatije) i jedan im je po kratkom postupku odvezao kod crkve. A oni su blagovali i po vozaču uputili izraze svoje duboke zahvalnosti. Ali nije s time gotovo. Prohujalo je 20-tak godina otkako ih nisam vidio, ni s njima se čuo.

Koliko me pamćenje služi (a služi me Bogu hvala dobro) bilo je to godine 2005. Jedne večeri zazvoni telefon u župnome stanu u Siveriću. Uzmem slušalicu – *Izvolite? – Jeste li Vi fra Stjepan Matić? – Jesam, odgovorim! – A Vi, tko ste Vi? – Mi smo Janjevci iz Zagreba, obitelj Matić. Ne možemo i nećemo nikada zaboraviti kada ste nas raskošno počastili ručkom u Primorskomu Docu. Propitali smo se za Vas gdje ste, u kojoj ste službi da Vam se i na ovakav način od srca zahvalimo. A o Vašem nesebičnom i hvalevrijednom potezu pričamo mnogim prijateljima.*

Ne smije se nikada zaboraviti niti smetnuti s uma, što sv. Matej u svom evanđelju piše: „... Zaista, kažem vam, koliko učiniste jednom od ove moje najmanje braće meni učiniste“ (Mt 25,40).

(Fra S. Matić) ✦

doc. dr. sc. Ina Reić
Ercegovic, Split
- Filozofski fakultet

doc. dr. sc. Goran
Kardum, Split
- Filozofski fakultet

Stavovi prema braku i motivacija za roditeljstvom kod studenata

Hrvatsko društvo karakteriziraju promjene koje su se odrazile na percepciju i praksu bračnih i obiteljskih odnosa u smislu napuštanja patrijarhalnog modela braka i obitelji (Nikodem, 2010.). Unatoč tim promjenama, rezultati brojnih istraživanja pokazuju kako hrvatski građani kao najvažniju vrijednost navode upravo obitelj (Raboteg-Šarić i sur., 2003.; Janković i sur., 2004.; Mrnjaus, 2008.). Ranija istraživanja na adolescentnoj populaciji pokazala su da pri rangiranju vrednota mladi najvažnijima smatraju zdravlje, prijateljstvo, brak i djecu, dok je među vrijednosnim orijentacijama najistaknutija ona samoaktualizirajuća koju čine vrijednosti poput ljubavi, obitelji i prijateljstva (Franc i sur., 2002.; Vlah i sur., 2011.). Cilj je ovog rada bio provjeriti kakvi su stavovi studenata prema braku i roditeljstvu te kakva je pritom uloga važnosti vjere u njihovom životu.

Metoda istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 318 studenata sa Sveučilišta u Splitu i to 38 (11,9%) studenata i 279 (87,7%) studentica, prosječne dobi od 20 godina. S obzirom na podrijetlo, 202 sudionika je iz gradske sredine, 67 iz manjeg mjesta, te 49 sa sela. S obzirom na cjelovitost obitelji, gotovo 90% ih je iz cjelovitih obitelji, a 10% iz jednoroditeljskih.

Upitnikom općih podataka prikupljeni su podaci o dobi, obitelji podrijetla, te važnosti vjere

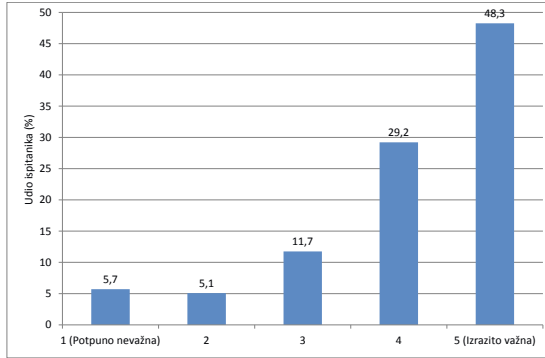
u životu sudionika. *Skalom stavova prema braku* (Kinnard i Gerrard, 1986.) ispitani su stavovi sudionika o važnosti braka te razvodu. Motivacija za roditeljstvom istražena je pomoću dva upitnika – *Upitnikom želje za roditeljstvom* (Rholes i sur., 1997.), te prilagođenom inačicom *Skale motivacije za roditeljstvom* (Bell i sur., 1985.). Dobivena struktura motivacije za roditeljstvom ukazuje na sljedeće kategorije motivacije:

1. narcistička motivacija – odnosi se na poimanje roditeljstva kao dokaza vlastite muževnosti ili ženstvenosti, što doprinosi osjećaju samozadovoljstva.
2. fatalistična motivacija – odnosi se na shvaćanje roditeljstva kao nečeg prirodnog i neizbježnog u životu pojedinca te kao smisla života
3. instrumentalna motivacija – ona je u ovom istraživanju višefaktorska, a odnosi se na roditeljstvo ili kao nastavak obiteljske loze, ili kao čimbenik stabilnosti i održavanja braka
4. amotivacija – roditeljstvo kao prepreka osiguravanju slobode pojedinca, zadovoljstvu partnerskim odnosom ili pak prepreka profesionalnom razvoju

Rezultati i rasprava

Na *Slici 1.* prikazana je subjektivna procjena sudionika o važnosti vjere u njihovom životu, iz čega je vidljivo da većina mladih vjeru drži vrlo važnom

u svom životu što je pak u skladu s činjenicom da obitelj i religioznost ostaju ključne odrednice hrvatskog identiteta, bez obzira na promjene koje su zahvatile naše društvo.

Slika 1. Procjene sudionika o važnosti vjere u njihovom životu

Iz prethodnog slikovnog prikaza vidljivo je kako je vjera kod približno 50% ispitanika *izrazito važna* a zajedno s onima kojima je vjera *važna* približava se udjelu od približno 80%. No, zanimljivo će biti razmotriti stavove prema braku i razvodu prema različitom stupnju važnosti vjere u vlastitom životu.

U sljedećoj tablici (*Tablica 1*) prikazani su odgovori ispitanika u kojima su procjenjivali stupanj suglasnosti s određenim tvrdnjama koje se odnose na suživot i mogući razvod braka.

Tablica 1. Odgovori ispitanika na upitniku *Skala stavova prema braku*. Ispitanici su trebali procijeniti koliko se slažu sa svakom tvrdnjom na ljestvici od 1 do 4 (1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – uglavnom se slažem i 4 – potpuno se slažem)

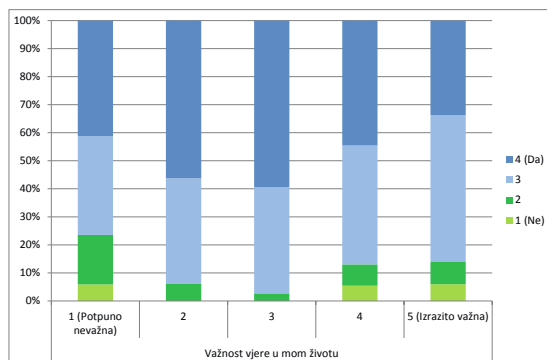
Pitanje	Odgovori					
		1 (Ne)	2	3	4 (Da)	Ukupno
Kada se ljudi žene, morali bi ostati zajedno bez obzira što se dogodilo.	N	149	82	67	17	315
	%	46,9%	25,8%	21,1%	5,3%	100%
Ako su ljudi u braku nesretni, dužni su zbog sebe rastati se i pokušati poboljšati svoj život.	N	15	24	147	130	316
	%	4,7%	7,5%	46,2%	40,9%	100%
Bračni zavjet do kraja života je svetinja i ne bi se trebao olako shvaćati.	N	22	48	91	153	314
	%	6,9%	15,1%	28,6%	48,1%	100%
Negativni efekti razvoda braka na djecu su silno pretjerani.	N	54	95	131	31	311
	%	17,0%	29,9%	41,2%	9,7%	100%
Dugoročno, veliki broj razvoda brakova će nauditi hrvatskom društvu u cjelini.	N	26	68	128	91	313
	%	8,2%	21,4%	40,3%	28,6%	100%
Mnogi ljudi koji su se razveli su preslabi i ne mogu se žrtvovati za dobro obitelji.	N	102	113	71	27	313
	%	32,1%	35,5%	22,3%	8,5%	100%
Ljudi ne bi trebali osjećati obavezu ostati u braku ako nisu zadovoljni.	N	18	48	127	118	311
	%	5,7%	15,1%	39,9%	37,1%	100%
Čak i ako su ljudi nezadovoljni u braku trebali bi ostati zajedno i pokušati poboljšati brak.	N	56	98	115	41	310
	%	17,6%	30,8%	36,2%	12,9%	100%
U današnje vrijeme bračni zavjet do kraja života je samo formalnost.	N	32	47	146	89	314
	%	10,1%	14,8%	45,9%	28,0%	100%
Većina djece rastavljenih roditelja ima negativne posljedice do kraja života.	N	41	137	106	30	314
	%	12,9%	43,1%	33,3%	9,4%	100%
Činjenica da većina ljudi ne osjeća da mora ostati u lošem braku će koristiti i društvu u cjelini.	N	30	100	144	34	308
	%	9,4%	31,4%	45,3%	10,7%	100%
Većina ljudi koja se rastavlja, pribjegava razvodu kao posljednjem rješenju nakon što su pokušali sve da riješe probleme u braku.	N	16	66	134	95	311
	%	5,0%	20,8%	42,1%	29,9%	100%

Iz prethode tablice jasno su vidljivi odnosi i grupiranje odgovora i približno jasan stav ispitanika prema braku i mogućem razvodu. Na pitanje *Ako su ljudi u braku nesretni, dužni su zbog sebe rasti se i pokušati poboljšati svoj život*, približno 87% ispitanika uglavnom se ili u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom. Također i s drugom tvrdnjom *Ljudi ne bi trebali osjećati obavezu ostati u braku ako nisu zadovoljni, velika većina (77%) se slaže uglavnom ili u potpunosti iz čega se vidi da je viđenje braka iz perspektive studenta nešto što je primarno iz pozicije vlastitog zadovoljstva i/ili sreće. Studenti izlazak iz braka ne percipiraju kao slabost i pomanjkanje žrtvovanja za dobro obitelji. Naime, 67% studenata se ne slaže u potpunosti ili se ne slaže s tvrdnjom *Mnogi ljudi koji su se razveli su preslabi i ne mogu se žrtvovati za dobro obitelji. No, s druge strane približno 77% studenata se uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom *Bračni zavjet do kraja života je svetinja i ne bi se trebao olako shvaćati. Ne govore li ovi rezultati o određenom nesuglasju gdje se studenti, moramo napomenuti da još u pravilu nemaju iskustvo braka, na jednoj razini načelno slažu kako je bračni zavjet do kraja života svetinja ali kada zamisle određene neprilike ili nesreću u braku, ipak se velika većina njih opredjeljuje za napuštanje i traženje boljeg života. Ovi rezultati dodatno se potkrepljuju stavovima studenata prema braku kao bračnom zavjetu do kraja života kao nečemu što je puka formalnost gdje se 74% studenata uglavnom ili u potpunosti slaže da je to upravo tako.***

Ipak, kada studenti zamisle situaciju iz pozicije nezadovoljstva i pokušaja spašavanja braka (*Čak i ako su ljudi nezadovoljni u braku trebali bi ostati zajedno i pokušati poboljšati brak*), rezultati su nešto drugačiji tj. studenti su u većoj mjeri neodređeni (30,8% uglavnom se ne slažem, 36,2% uglavnom se slažem) i nisu jasno izoštrenog stava kao u prethodnim tvrdnjama. Drugim riječima, tada su studenti skloniji u većoj mjeri „nešto napraviti“ u braku što je prema udjelima različito od onoga kada ih se pita o zadovoljstvu i/ili sreći.

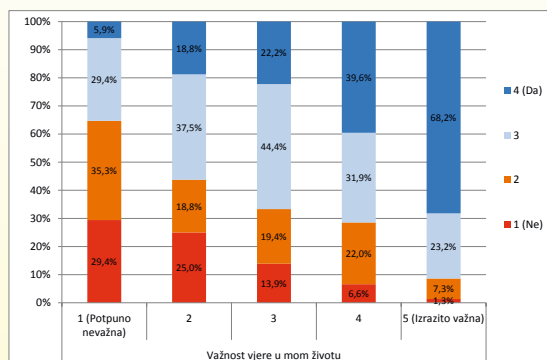
Kada su u pitanju djeca, tu su studenti također manje jasnog i izoštrenog stava što pokazuju rezultati na dvije tvrdnje gdje se s prvom *Negativni efekti razvoda braka na djecu su silno pretjerani*, 30% uglavnom ne slaže i 41% uglavnom slaže te s dru-

gom *Većina djece rastavljenih roditelja ima negativne posljedice do kraja života* 43% uglavnom se ne slaže i 33% se slaže.

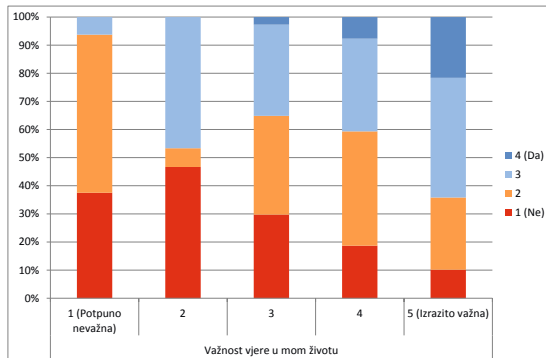
Slika 2. Odgovori studenata na tvrdnju *Ako su ljudi u braku nesretni, dužni su zbog sebe rasti se i pokušati poboljšati svoj život* prema stupnju važnosti vjere u vlastitom životu

Iz prethodnog slikovnog prikaza (Slika 2) vidljivo je da je vrlo visok stupanj suglasnosti gdje je više od 80% studenata suglasno ili u potpunosti suglasno s tvrdnjom *Ako su ljudi u braku nesretni, dužni su zbog sebe rasti se i pokušati poboljšati svoj život* što ukazuje na percepciju i različitost poimanja vjere i obitelji. Naime, vlastito vjerovanje se ne poistovjećuje s ustrajnošću u braku i obitelji. To nam potvrđuje i usporedba ovih rezultata s odgovorima na tvrdnju *Bračni zavjet do kraja života je svetinja i ne bi se trebao olako shvaćati* (Slika 3) gdje se jasno vidi linearan odnos tj. povećanje udjela percepcije bračnog zavjeta do kraja života kao svetinja s odgovorima o važnosti vjere u vlastitom životu.

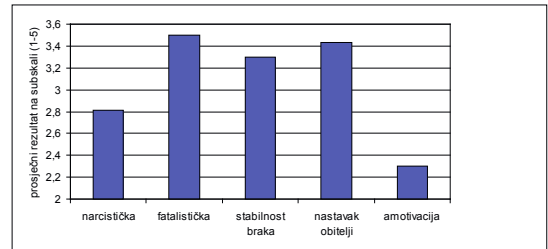
Slika 3. Odgovori studenata na tvrdnju *Bračni zavjet do kraja života je svetinja i ne bi se trebao olako shvaćati* prema stupnju važnosti vjere u vlastitom životu

No, kako bi potkrijepili navedene rezultate, zanimljivo je vidjeti kako je povezana percepcija važnosti vlastite vjere u životu i pokušaja poboljšavanja braka što je prikazano na sljedećem slikovnom prikazu (Slika 4) gdje je sada situacija drugačija nego prije kada je bila u pitanju vlastita sreća/zadovoljstvo. Naime, stupanj slaganja s tvrdnjom *Čak i ako su ljudi nezadovoljni u braku trebali bi ostati zajedno i pokušati poboljšati brak* povećava se s važnošću vjere u vlastitom životu.

Slika 4. Odgovori studenata na tvrdnju *Čak i ako su ljudi nezadovoljni u braku trebali bi ostati zajedno i pokušati poboljšati brak* prema stupnju važnosti vjere u vlastitom životu

S obzirom na roditeljstvo, studenti su iskazali visok stupanj želje za roditeljstvom u svom budućem životu, a njihovi su odgovori na upitniku motivacije za roditeljstvom pokazali da im je najbliža fatalistička i instrumentalna motivacija. Najniže su pak procijenili tvrdnje koje opisuju negativne učinke roditeljstva na osobnu slobodu, karijeru i sl. (Slika 5). Iz toga se može zaključiti da studenti koji su sudjelovali u ovom istraživanju u velikoj mjeri roditeljstvo vide kao smisao života te kao nešto prirodno i neizbježno u budućnosti, ili pak kao način održavanja stabilnosti obitelji i braka. Vrlo mali broj sudionika percipira negativne učinke roditeljstva na način da ga vide kao prepreku ostvarenju vlastitih ciljeva. Upravo suprotno, najveći rezultat studenti su ostvarili na tvrdnji *Mislim da djeca čine bračni par stabilnijim i odgovornijim, Bilo bi pogrešno da sklopim brak s namjerom da neću imati djecu, te Mislim da je sebično ne imati djecu*, što su ustvari primjeri tvrdnji koje čine fatalističku, odnosno instrumentalnu motivaciju.

Slika 5. Izraženost različitih vrsta motivacije

Zaključak

Na kraju se može reći da su rezultati ovog istraživanja ukazali na veliku važnost vjere u životu studenata, koja se pokazala značajnije povezana s motivacijom za roditeljstvom, nego sa stavovima studenata prema braku i razvodu braka. Naime, iz dobivenih rezultata proizlazi kako studenti percipiraju vjeru odvojenom od braka, budući da unatoč visoko procijenjenoj važnosti vjere, brak, kao i nužnost održavanja braka promatraju prvenstveno iz pozicije osobnog zadovoljstva. K tome, većina se sudionika slaže kako je bračni zavjet do kraja života samo formalnost. S druge strane, promatrajući motivaciju za roditeljstvom, uočava se da su upravo razlozi za roditeljstvo koji su bliski vjerskim pozicijama, oni najizraženiji i kod studenata koji su sudjelovali u ovom istraživanju. ❖

Literatura

- Franc, R.; Šakić, V. i Ivičić, I. (2002). Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima. *Društvena istraživanja*, 11 (2-3): 215-238.
- Janković, J., Berc, G. i Blažeka, S. (2004). Neke opće i obiteljske vrednote u selu i gradu. *Sociologija sela*, 42, 1-2, 91-111.
- Kinnaird, K. i Gerrard M. (1986). Attitudes about marriage, divorce, and premarital sexual activity as a function of parents' marital status. *Journal of Marriage and the Family*, 48: 757-765.
- Mrnjauš, K. (2008). *Pedagoška promišljanja o vrijednostima*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Nikodem, K. (2010). Religija i obitelj. Utjecaj kršćanskog identiteta na percepciju odnosa roditelja i djece. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 19 (2): 173-194.
- Raboteg-Šarić, Z.; Pečnik, N. i Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Rholes, W. S., Simpson, J. A., Blakely, B. S., Lanigan, L. i Allen, E. A. (1997). Adult attachment styles, the desire to have children and working models of parenthood. *Journal of Personality*, 65: 357-384.

HVALA

nije mi jasno, ali otvaram dušu
kako me možeš voljet ovakvog
nemarnog, ludog, tvrdoglavog, nepopravljivog

zaslužujem samoću ali ti me ne puštaš
čak me zoveš, čak me sanjaš
u mislima me proganjaš

budiš u meni ono najbolje
kad sam na dnu ti me dižeš
u nevolji kad sam, ti u pomoć stižeš

opraštaš sve moje propuste
imaš velikog strpljenja sa mnom
ne kažnjavaš me teškom kaznom

ti me držiš na životu
voliš me, makar sam budala
i zato ti hvala ❖

VRATA ČEŽNJE

moja zbilja poput sna
moji vrhovi poput dna
o poimanju dobra i zla
Majka nas je učila

vrata čežnje nemaju ključ
vrata raja otvaraju se žrtvujuć
ljubav uporno bdije nad nama
Majka nas čeka sama

vodit će me srce otvoreno
vodit će me nebo iščekivano
nikad neću umrijet sam
Majko ne daj da ruku ne dam

kroz život mi je proći
kroz smrt kojoj nestaje moći
pred naletom križa
Majka nikad bliža ❖

IDEALI

jutrom dan donosi prkos
tužna je vijest da otkriva galamu
vodi me ruka umorna od prijetnji
jer moji ideali padoše u tamu

i dok su mi drugi opravdanje
plivam protiv struje
glasom tihim dozivao bih ljubav
ali uzalud kad ona već tu je

daj pronađi razlog
zbog čega se trudiš
tvoje oči zaslužio nisam
zbog mojih ideala ima da poludiš

nema više nazad
ljubav je rekla svoje
a ti me i dalje voliš
premda zanemarim ideale svoje

pogledaj mi lice
reci mi što vidiš
šapni mi na uho najljepšu pjesmu
zbog svojih ideala ne treba da se stidiš

i digni pogled k zvijezdi
vidimo je istu
zaklopi oči raširi ruke
i moli za ljubav čistu ❖

*Zajedničko slavlje
blagdane
sv. Franje Asiškog
(Split, 4. 10. 2011.)*

TRAŽEĆI MIR

Pogledaj, okreni se, baci oko
zastani na tren i promisli duboko
postoji li mir koji srce traži
vidjet ćeš od samog začeca to ne važi

Dok mati me rađala jedne subotnje noći
u mukama, u neredu otvorio sam oči
na grudima majke reklo bi se nađoh ga
al to bijaše puka borba životna za malo soka
mliječnoga

Idila seoskog kraja čini se zgodnom
on obiluje prirodom, zrakom čistim, zemljom
plodnom
zaštita obitelji, prvi prijatelji, obzori novi
ali susjedski nemiri, titula se najboljeg lovi

Spoznavši grad proširih spoznaju nemira
vrevu, gužvu, srce skače van jer nema odabira
pomislih ako pronađem ljubav pravu to je to
no, žensko srce zavodljivo, neshvatljivo,
prevrtljivo

Ni pisanje stihova toliko
Ni modro nebo veliko
Ni ljetna iznenadna kiša
Ni miris majčinih kolača
Ipak ima nešto što hrabri, što jača

I evo napokon kraja boja
samo je u Bogu mir dušo moja ❖

(FFP)

MOJA DOMOVINA 2012.

Kažu da to nije ista zemlja

Odsjaj sunca na Jadranu jednako blista

Kažu da nije to ta zemlja

Velebit u visinama još buru grli

Kao da nešto fali u toj zemlji

Slavonijom žito ko nekad se žuti

I Sava teče i Drava i Neretva i Raša i onaj

Potok iza prodane babine kuće

Teška je. Od povijesti i krvi. Od ljudskoga jada.

Gle borova zelenih ko u djetinjstvu mome!

Čovjek je krivac Franjo. Boga zaboravit!!!

I zvukovi su tu... cvrčak, val... zvono... pas... jugo...
kiša

Leluja se i plače

Brata zaboravit. Sve što drugi ti dade

Boli ju i ćuti se prevarenom

Tako lijepa, plemenita, zbog nas jedna

Pričekaj Gospode da završi

Igra djece ispod mog prozora ❖

(FLP)

Korak do Europske unije

Put, izazovi i perspektive

Povratkom u civilizacijske okvire kojima pripada, ali i inercijom u diplomatskim kuloarima Bruxellesa i Strasbourga raste šansa da Hrvatska zbog strateškog položaja i iskustva života u zajednici naroda jugoistočne Europe, a sada na njezinim granicama, preuzme vodeću ulogu koju još uvijek drži Srbija. U tom kontekstu treba promatrati i nervozu u pojedinim državama Europske unije, zbog urušavanja koncepta i u sustava moći koji su imali, u prvom redu u Ujedinjenom Kraljevstvu. Zbog toga su i stavljeni razni balvani i ponižavan cijeli narod u traženju svog dostojanstva i bolje pozicioniranosti. Hoće li i hrvatski političari u ovom bitnom času prepoznati šanse koje im nudi članstvo u EU?

Fra Zvonko Tolić, prof., Stuttgart
- dušobrižnik

Hrvatska u EU ulazi u vrijeme njezina ozbiljna financijskog i političkog poremećaja i teško je točno predvidjeti što će biti za godinu i pol u europskoj perspektivi.

Velike i utjecajne države kao primarni cilj vide parcijalno a ne opće dobro, s dosta suprotstavljenih stajališta.

Potpisivanjem pristupnih pregovora u Bruxellesu 9. prosinca 2011. godine završio je dugotrajni, iscrpljujući i frustrirajući proces pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji. Time je okončano 20-godišnje razdoblje mučnih pregovora u kojima je s jedne strane Hrvatska pokazala svoju želju za pristupanjem toj moćnoj političko-ekonomskoj asocijaciji, a s druge strane ta je asocijacija, zbog snažnog utjecaja moćnih država, stalno Hrvatskoj stavljala mnoge prepreke i nove uvjete. Hrvatska će Europskoj uniji pristupiti kao punopravna članica 1. srpnja 2013., dok će u međuvremenu imati status promatrača. Umjesto statusa zemlje kandidata, Hrvatska je u statusu pristupajuće zemlje Unije. Referendum o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji izbacio je na površinu mnoge probleme, zahvalne za razne sociološke analize: mali odaziv, nekorektna proeuropska kampanja, veliki strahovi običnih ljudi, naglašeni euro-skepticizam i sl.

Kronologija pristupanja i stvorene nedoumice

Spomenuo bih neku vrstu kronologije događanja. Političko šamaranje Hrvatske počelo je od trenutka kada se drznula stvoriti svoju samostalnu državu i tako poremetila uhodane kanale moći pojedinih i utjecajnih svjetskih centara. Rat i ratne nedaće i različiti pokušaji s mnogih, pa i „demokratskih“ strana nastojali su Hrvatskoj promijeniti ionako neprirodne granice i svesti je na mnogo manje okvire. Kada se to nije uspjelo, onda su Hrvatsku i Hrvate nastojali promatrati u kontekstu gotovo divljaka i pripadnika raznih plemena, koje treba u paketu promatrati i tretirati s ostalim narodima koji su živjeli u prijašnjoj zajedničkoj državnoj tvorevini.

Stalna želja Hrvata za ulazak u punopravno članstvo Europske unije, rezultirala je zahtjevom za punopravno članstvo 21. veljače 2003. godine. Službeni status kandidata RH je dobila 18. lipnja 2004. Pristupni su pregovori odgođeni zbog, svima znane floskule, „nedostatka potpune suradnje s Haškim sudom za ratne zločine počinjene na područ-

ju bivše Jugoslavije“ i otvoreni su tek 3. listopada 2005. godine. Nakon više od osam godina od podnošenja zahtjeva za članstvo i gotovo šest godina pregovaranja, 24. lipnja Europsko vijeće je podržalo zatvaranje pristupnih pregovora s Hrvatskom te je Ugovor potpisan u Bruxellesu 9. prosinca 2011. godine.

U hrvatskom društvu postoje, ponekad i opravdani strahovi: strah od budućnosti prilikom ulaska u EU, gubitak nacionalnog suvereniteta, ugrožavanje hrvatskog nacionalnog i vjerskog identiteta, rekonstrukcija neke nove Jugoslavije, gubitak vrijednosti u svakodnevnom životu, rasprodaja nacionalnog blaga i mnogih privatnih nekretnina i sl. Razočaranost velikog broja hrvatskog stanovništva političkim elitama rezultirala je malim odazivom na referendumu. Pogrešno bi bilo koristiti riječ *nezainteresiranost* kao argumentaciju: ta je riječ ponižavajuća za sve sudionike stvaranja hrvatske samostalnosti, jer je većini naroda koji je na ovaj ili onaj način sudjelovao u krvavom osamostaljivanju, itekako stalo do toga što donosi budućnost. Međutim, nejasni kriteriji, shvaćanje da u elitnom europskom i svjetskom krugu prevladavaju principi interesa, a ne nužno pravičnosti i vladavine prava, mnoga otvorena pitanja koja su ostala poslije zatvaranja poglavlja, medijski dirigitirano namjerno dezinformiranje, nekritična proeuropska kampanja koja nije dopuštala nikakvu alternativu ili ju je nazivala katastrofičnom, traganje za vlastitim i nacionalnim dostojanstvom,... kod mnogih su stvorili osjećaj nesigurnosti u vlastite stavove i procjene. U tom kontekstu politička ljevica

danas preuzima primat razvoja svijesti europeizma, a ona je bila ta koja je stvarala željeznu zavjesu nakon Drugog svjetskog rata ili joj se nije snažno suprotstavljala. S druge strane politička se desnica danas počinje povlačiti u ideje straha i zatvorenosti pred izazovima koje donosi stvaranje novog svjetskog poretka i sasvim drugačije političke moći, a inicirala je ideju o političkoj jedinstvenosti Europe, bez obzira na kulturološke razlike. Stubokom se promijenila u Europi svijest o različitosti: različitost je do jučer inicirala teške i krvave sukobe, a danas je ona u temelju međusobnog uvažavanja, tolerancije i prihvatanja. Ta je različitost u Europi bila uzrokom podjela, a danas je uzrokom zbližavanja. Europa i Europska unija jest zajednica različitih naroda, jezika, kultura, vjera. Značajno su takve ideje inicirali upravo vjernici.

Što nam donosi, a što odnosi članstvo u EU?

Mučne godine političkog, ekonomskog i kulturološkog pripadanja asocijaciji zemalja jugoistočne Europe, kojoj prije 20. stoljeća Hrvatska nikada nije pri-

padala jesu iza nas, ali su stvorile kod Hrvata snažan otpor prema svakom spominjanju imena Jugoslavija i u asociranju na prošla i u strahovima na buduća vremena. Tu su i strahovi pred izazovima sutrašnjice.

Hrvatska u EU ulazi u vrijeme njezina ozbiljna financijskog i političkog poremećaja i teško je točno predvidjeti što će biti za godinu i pol u europskoj perspektivi. Velike i utjecajne države kao primarni cilj vide parcijalno a ne opće dobro, s dosta suprotstavljenih stajališta. Ujedinjeno Kraljevstvo želi političku dominaciju i istovremenu distanciranost od novonastalih zajedničkih problema. Moćnom diplomacijom i anglosaksonskom beskrupuloznošću do sada su i uspijevali. Njemačka se stidljivo pokušava politički nametnuti i ne rasipati bez kontrole svoju ogromnu ekonomsku moć kojoj nedostaje politički kredibilitet. Francuska želi biti politička čizma europskog kontinenta. Sve ostale zemlje EU su samo sateliti ovih triju centara moći. Jedino se Poljska nastoji izboriti za svoj jednakopravni status.

Nastup bogoslova u katedrali Sv. Bartolomeja (Frankfurt a/M, 12. 12. 2010.)

Kakva će biti udružena Europa sutrašnjice? Zavisit će od jedne ideje: ako prevlada ekonomski interes, bez jasnih moralnih i općeprihvaćenih načela, onda će dugoročno Europska unija biti zajednica koja će samo povećavati trzavice među članicama. Već postojeći problemi i nejedinstvenost će se produbiti, ali i otvoriti nova polja sukoba i nepovjerenja: nove članice, bivše komunističke zemlje bit će u prilici snažno se boriti da osim glasova naroda kontroliraju i ekonomiju u svojim državama. Ona će im biti u vitalnim segmentima izvan kontrole, što će stvarati česte promjene vlasti, pa i nekontrolirane. Ako, uz to, spomenemo zajednički problem članica EU, a to je prirodni pad stanovništva i novonastalih kulturoloških razlika neeuropskog naslijeđa zbog nužnih migracija, opasnost može biti samo veća i problemi dublji.

U to uzburkano more ulazi Hrvatska. Kako će plivati? Članstvo u Europskoj uniji povratak je Hrvatske u njezin kulturni i civilizacijski krug kojem je stoljetno pripadala. Hrvatski će se političari naći u situaciji jače političke moći. Vjerojatno će u prvo vrijeme prevladati politička impresioniranost velikima i za hrvatsku će se političku elitu otvarati novi horizonti tek postupno. No, Hrvatska će biti subjekt, a ne samo objekt političkog odlučivanja i to je pozitivna dimenzija pripadnosti tom elitnom klubu.

Povratkom u civilizacijske okvire kojima pripada, ali i inercijom u diplomatskim kuloarima Bruxellesa i Strasbourga raste šansa da Hrvatska zbog strateškog položaja i iskustva života u zajednici naroda jugoistočne Europe, a sada na njezinim granica-

ma, preuzme vodeću ulogu koju još uvijek drži Srbija. U tom kontekstu treba promatrati i nervozu u pojedinim državama Europske unije, zbog urušavanja koncepta i u sustava moći koji su imali, u prvom redu u Ujedinjenom Kraljevstvu. Zbog toga su i stavljeni razni balvani i ponižavan cijeli narod u traženju svog dostojanstva i bolje pozicioniranosti. Hoće li i hrvatski političari u ovom bitnom času prepoznati šanse koje im nudi članstvo u EU?

Vjernici i Europska unija

Intelktualci i političari katoličke orijentacije nakon tragedije II. svjetskog rata stvaraju ideju o jedinstvenosti Europe, zajednice pomirenih i bratskih naroda. Uvjereni katolici Robert Schuman, Konrad Adenauer, Jean Monnet i Alcide De Gasperi nositelji su te ideje. Na nesreću, kasnije političke elite preuzele su i prerađivale ideju jedinstvene Europe po mjeri vlastitih vrijednosti i interesa, pa je u nacrtu europskog ustava izostalo priznanje temelja na kojima je utemeljena Europa, a to je kršćanska svijest i kultura. To je posljedica razvijanja svijesti da se religiju počinje tretirati kao strukturu moći, a onda i za interesiranu stranu, pa se svaki odnos prema religijskom nastoji unificirati, izjednačiti i u konačnici izbjegavati.

U tom kontekstu, ako gledamo s vjerske strane, afinitet prema eurofilstvu ili euroskepticizmu nije i ne treba biti odrednica vjernika. I jedni i drugi su vjernici, sa svojim političkim stavom u kojem ima dosta pozitivnih argumenata. Baš taj pluralizam političkih angažmana razumije i crkveno učiteljstvo na Drugom

vatikanskom saboru¹ i kasnije: „Jedna te ista vjera može dovesti do različitih angažmana“.² Često se u posljednje vrijeme, kako se sve kod nas mjeri vagom crno-bijele isključivosti, i vjera stavlja u kontekst za i protiv EU. Mnogi su mediji i marginalni pojedinci napadali Katoličku crkvu i hrvatske biskupe gotovo za ve-leizdaju, a zapravo su biskupi u svom priopćenju prilikom referenduma iznijeli jedan odmjeren i uravnotežen stav. Treba svakako imati na umu da je Hrvatska jedina europska katolička zemlja koja još uvijek nije u EU i da je od ukupnog broja stanovništva Unije, više od polovice deklariranih katolika.

Naravno, i vjerski je i tradicijski stav da se nacionalno i vjersko dostojanstvo ne smije proigrati niti se s njime kockati. Kako sve ima dvije strane medalje i kad stavimo na vagu objektivnosti, Europska unija, koliko god različita bila, vjernicima pruža izvrsnu šansu da se aktivnije založe za svoje stavove. Dok god traje pasiviziranost kršćanske i katoličke većine u svim segmentima društva, pa tako i politike, dotle će manjina stalno terorizirati većinu nametanjem svojih, često protuprirodnih stavova. A vjernici sve više svoj angažman nadomještaju šutnjom, možda i zbog vlastitih interesa. Takva je situacija u Strasbourgu, Bruxellesu, medijima, sudstvu, takva je i u svakodnevnicima života običnog, malog čovjeka.

Imamo šanse. Hoćemo li ih iskoristiti za opće, a tako onda i za moje dobro? Upaliti svjetlo ili proklinjati tamu? ❖

¹ Usp. GS, 76

² *Octogesima adveniensi*, 50

Internet – osmi kontinent

@-evangelizacija

Internet-stranica već duže vremena dnevno broji više od 1000 ulaza što je više od očekivanoga, a do tiskanja ovog časopisa zabilježeno je 665 000 ulaza. Neki od razloga velike posjećenosti internet-stranice: donosi vijesti i izvješća o događajima, idejama i osobama; omogućuje pristup crkvenim, provincijskim i duhovnim izvorima; ima mogućnost prevladati udaljenosti i osamljenost; omogućuje naše predstavljanje u javnosti kroz život i rad; donosi najave i programe u Provinciji; obogaćuje, ne samo franjevence, nego i sve druge posjetitelje.

O d početka kršćanstva Crkva je bila nosilac razvoja komunikacije. Prvo je to bilo prepisivanje knjiga, kako bi se Riječ Božja širila među ljudima. Ta tehnika rada, ma koliko nama danas izgledala zastarjela, bila je vrhunac tehnologije svoga vremena. Kada je Gutenberg tiskao prvu Bibliju, govorilo se da će knjiga biti obeščašćena, ali to je bio način da Sveto pismo stigne do velikog broja čitatelja. Čovječanstvo napreduje daleko brže u tehnologiji nego u duhovnosti.

Metafora *internet osmi kontinent* znači da, iako je svatko stanovnik neke države, od sada svatko može biti također i stanovnik interneta. Sudjelovanje na internetu (Facebook, Twitter i druge mreže) može utjecati na život čovjeka i društvo. Sada živimo u javnom prostoru (slike, video, kupovanje, znanje, informacije, prijateljstva, mjesta...).

Franjevci Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja objavili su, i još uvijek objavljuju, mnoga tiskana izdanja s ci-

ljem da uprisutne franjevaštvo u Crkvi i društvu. Također, naša Provincija prepoznala je neizmjernu mogućnost interneta zbog njegova dosega i dostupnosti u svako vrijeme i svakoj osobi. Današnji oblik provincijske internet-stranice, koji se nalazi na adresi **www.franjevci-split.hr**, ostvaren je u prosincu 2009. god.¹ zaslugom nekoliko fratara koji su već imali iskustva u radu s računalom i radom na župnim internet-stranicama.

Izrada provincijske stranice

Iako radim na računalu više od 15 godina, bojao sam se započeti s radom na internet-stranici. Razmišljao sam da je za rad na internet-stranici potrebno posebno znanje nekog programskog jezika, ali sam se uvjerio da je to bilo pogrešno razmišljanje. Rad na internet-stranici, uz pomoć fra Borisa Čarića, započeo sam u Zagrebu uređujući stranicu Župe Majke Božje Lurdske.

¹ Stranica Provincije postojala je i prije 2009. godine, ali je bila nepoznata mnogim franjevcima. Međutim, postojanje domene www.franjevci-split.hr olakšalo je rad na stranici i novi početak.

Fra Frano Doljanin, Split
- urednik provincijske internet-stranice

Uređujući ovu provincijsku stranicu, kroz dvije godine, uvjerio sam se da je svakodnevno potrebno ažurirati stranicu; jer stranica neće biti zanimljiva i privlačna njezinim posjetiteljima. Međutim, za svakodnevno ažuriranje potrebna je velika ljubav prema ovom radu. Dobiti informacije, riječi ili slike, da bi bili objavljeni na internet-stranici, zahtijeva strpljivost i upornost.

Na temelju iskustva rada na toj stranici i podrške drugih franjevacu odlučio sam započeti s radom na provincijskoj stranici.

Poučen iskustvom, prvo sam skicirao izgled i sadržaj stranice. Drugo, odlučio sam koristiti Joomla-u zbog jednostavnosti instalacije i gotovih Joomla template-a (gotovih design uzoraka). Treće, skupljao sam i pripremao tekstove i slike za postavljanje na internet-stranicu. Sve to zahtiyevalo je strpljenja i vremena.

Nakon instalacije Joomla-e i template-a priređeni sadržaj sam organizirao u sekcije i kategorije. Prvo sam postavio sekcije, a zatim sam za svaku sekciju napravio kategorije. Sekcije i kategorije moguće je mijenjati i nadopunjavati u svakom trenutku. Pisanje tekstova slično pisanju tekstova u Wordu.

Naziv linka	Broj ulaza
Župe	32728
Članovi Provincije	30096
Propovijedi	28096
Franjevački klerikat O. fra Ante Antića	18831
Samostani	18783
Split – samostan i Župa Gospe od Zdravlja	14308
Uprava Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja	14040
Franjevačka mladež – Frama	13736
Katolički bogoslovni fakultet u Splitu	13108
Misije	12963

Internet-stranica Provincije podijeljena je na tri stupca. Lijevi stupac podijeljen je na sedam sekcija, a svaka sekcija na više kategorija. U prvoj sekciji pod naslovom **O nama** mogu se pronaći podaci o povijesti, članovima i samostanima Provincije. **Odggojne ustanove** je druga

sekcija koja sadrži sljedeće kategorije: *Postulatura, Sjemenište, Gimnazija, Novicijat, Franjevački klerikat i Katolički bogoslovni fakultet* (KBF). Treća sekcija **Pastoralno djelovanje** posvećena je župama, Franjevačkoj mladeži (Frama), Franjevačkom svjetovnom redu (FSR), Caritasu, se-

Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja

Trg Gaje Bulata 3, 21000 Split; Tel. 021/348-182; Faks: 021/347-822
e-mail: provincijalat-franjevac@st.t-com.hr

O nama

Naslovna
Povijest Provincije
Uprava Provincije
Članovi Provincije
Samostani

Odggojne ustanove

Postulatura
Sjemenište
Gimnazija
Novicijat
Franjevački klerikat
Katolički bogoslovni fakultet

Pastoralno djelovanje

Župe
Misije

Split-Mertojak: Bogoslovi svjedočili o duhovnom pozivu

U četvrtu nedjelju kroz godinu, 29. siječnja 2012., na poziv don Vjenceslava Kujundžića, župnika župe sv. Josipa na Mertojaku u Splitu, na kraju euharistijskog slavlja, koje je predvodio fra Domagoj Runje, o svom duhovnom pozivu posvjedočili su pred okupljenom zajednicom fra Ivan i fra Lazar.

[Više...](#)

Sjednica Vijeća franjevačkih zajednica u HR i BiH

Sudjelovali su provincijali i provincijalke svih franjevačkih zajednica na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine, nacionalni ministri FSR-a, nacionalni duhovni asistenti FRAME, kao i pročelnici povjerenstva koji djeluju pri Vijeću.

[Više...](#)

Ivan Damaščanski: Svečani govori o Djevici Mariji

U izdanju Kršćanske sadašnjosti i Službe Božje iz tiska je izašla knjiga "Svečani govori o Djevici Mariji" Ivana Damaščanskog koju je Marjan Medić preveo, uredio i objavio.

[Više...](#)

Najave

Respod vizitacije

Split: Dan posvećenog života (2. veljače)

Zagreb: Proslava Majke Božje Lurdske (2. - 11. veljače)

Ukazanja, molitve, pobožnost

VI. nacionalni tečaj za duhovne asistente FSR-a i FRAME (14.-16. veljače)

Split: Predstavljanje izdanja "Tradijsko crkveno pučko pjevanje u Franjevačkoj provinciji Presvetog Otkupitelja" (31. siječnja)

Franjevački institut za kulturu

minarima i predavanjima i radu oko duhovnih zvanja. Četvrta sekcija sadrži kategorije koje se odnose na **slugu Božjega o. fra Antu Antića**. Peta sekcija sadrži kategorije koje se bave **izdavaštvom**: *Vjesnik Provincije*, *Služba Božja*, *Marija*, *Kačić*, *Fra Rafo Kalinić*, *Župni listovi* i *Razna izdanja*. Cilj je što više potpunih izdanja postaviti na stranicu da se mogu pročitati i(li) ispisati. Šesta sekcija nosi naslov **Riječ i život** koja donosi pobožnosti, molitve, propovijedi i prigodna događanja. Sedma sekcija uključuje kratku povijest i spise sv. Franje Asiškog, povijest Reda, Pravilo i Konstitucije Reda Manje braće, dokumente i duhovnu misao.

U drugom, središnjem stupcu, objavljuju se događanja i vijesti uglavnom iz Provincije, ali i povremeno iz Generalne kurije Reda, Splitsko-makarske nadbiskupije i opće Crkve. Svi događaji su uglavnom popraćeni i riječju i slikom (slikama).

Treći (desni) stupac sadrži najave, aktualna događanja i arhiv. Posebnu brigu posvećujem arhivu stranice koji je podijeljen na godine i mjesece radi lakšeg pronalaženja već objavljenih članaka.

Ažuriranje stranice

Uređujući ovu provincijsku stranicu, kroz dvije godine, uvjerio sam se da je svakodnevno potrebno ažurirati stranicu; jer stranica neće biti zanimljiva i privlačna njezinim posjetiteljima. Međutim, za svakodnevno ažuriranje potrebna je velika ljubav prema ovom radu. Dobiti informacije, riječi ili slike, da bi bili objavljeni na internet-stranici, zahtijeva strpljivost i upornost. Tekst, koji sâm napišem ili dobijem od suradnika, uvijek treba pažljivo pročitati i lektorirati prije objavljivanja. Međutim, to uvijek nije jednostavno. Kod suradnika se nekad osjeća poteškoća u pisanju izvještaja i slanja slika. Mladi, za razliku od starijih, lakše pripremaju tekstove i slike za objavljivanje. Za to postoje i određeni opravdani razlozi kao što su poznavanje rada na računalu, služenje internetom, manji strah od javnosti i drugo. Slike, kao i tekst, također je potrebno prirediti za objavljivanje. Naime, radi lakšeg otvaranja internet-stranice, slike treba postaviti u manju rezoluciju. Osim smanjivanja rezolucije, osobito kod objavljivanja pojedinačnih slika, također koristim i galerije slika koje se pripremaju u posebnom programu.

Od početka rada na stranici do pisanja ovog članka objavio sam blizu 3500 linkova koji se odnose na tekstove, *pdf*-ove i galerije slika. Među tih 3500 linkova u prvih deset, koji su imali najviše ulaza od prosinca 2009. god., nalaze se linkovi navedeni u priloženoj tablici.

Internet-stranica već duže vremena dnevno broji više od 1000 ulaza što je više od očekivanoga, a do tiskanja ovog časopisa zabilježeno je 665 000 ulaza. Neki od razloga velike posjećenosti internet-stranice: donosi vijesti i izvješća o događajima, idejama i osobama; omogućuje pristup crkvenim, provincijskim i duhovnim izvorima; ima mogućnost prevladati udaljenosti i osamljenost; omogućuje naše predstavljanje u javnosti kroz život i rad; donosi najave i programe u Provinciji; obogaćuje, ne samo franjeve, nego i sve druge posjetitelje.

Internet-stranica Provincije, osim navedenog, pokušava doprinijeti širenju franjevačke poruke, kao i života i rada franjevaca. Biti u javnosti znači predstavljati svoj život i rad. Stranica, također, služi povezivanju i suradnji među franjevcima, kao i bržem komuniciranju.

Dakle, objavljeni članci, fotografije, pdf-ovi omogućuju povezanost s drugima kroz djelovanje i informaciju, a istovremeno pomažu nam uklopiti se u društvo. Internet-stranica je kao trg gdje se sve događa (virtualni Areopag). Na tom „trgu“ učimo, povezujemo se i surađujemo. „Crkva mora razumjeti Internet. To je nužno za djelotvorno komuniciranje s ljudima, osobito s mladima, koja je prožeta iskustvom te nove tehnologije, ali također da bi se tom tehnologijom bolje koristilo.“²

Mladi žive na tom „trgu“ bez posebnih problema. Oni žive

² Papinsko vijeće za medije, *Crkva i internet*, br. 5.

u toj javnoj budućnosti koja za starije izgleda negativno, a ponekad i opasno. Mladi u internetu vide nagradu koja dolazi od njihove otvorenosti i iskrenosti. Oni, ne samo da žive u tom svijetu, nego i djeluju u njemu. S obzirom na dobrobit i rizike mladi uče djelovati u skladu s tim, štiteći svoju privatnost s više vještine i inteligencije nego što se može pretpostaviti. U tom pogledu stariji trebaju učiti od njih.

Odgovori za internet

Tehnologija stavlja pred nas promjene, izbore, rizike i prilike. Ali, tehnologija donosi i strah. Napredak prema sve više jav-

nom životu je očit i neizbježan. Odbijanje je uzaludno. Internet-stranica ne može zamijeniti stvarne događaje, ali ih može upotrijebiti i privući druge bogatijem iskustvu; jer preko internet-stranice dosežemo daleko iznad okvira crkve. Za takav rad potreban je i odgoj postulanata, sjemeništara, bogoslova, svećenika i pastoralnih suradnika. Smatram da bi u bliskoj budućnosti većina župa i samostana trebala imati internet-stranicu jer je to danas način komunikacije kao što je to do sada bio telefonski broj kojega je imala svaka župa. U sluzenju internetom jedni druge trebamo hrabriti.

Pisac poslanice Hebrejima piše: „I pazimo jedni na druge da se potičemo na ljubav i dobra djela te ne propuštajmo svojih sastanaka, kako je u nekih običaj, nego se hrabrimo, to više što više vidite da se bliži Dan“ (Heb 10,25). Mogućnost poticanja na ljubav i dobra djela moguće je i sjedeći ispred svoga računala. Služeći se internetom vjernici mogu dobiti duhovno iskustvo, informaciju, obrazloženje, tumačenje kao i poziv na susret. ❖

Popis internet-stranica

Do ožujka 2012. franjevci Provincije Presvetog Otkupitelja pokrenuli su 40 internet-stranica: 19 u domovini (samostani, župe i osobna) i 21 u inozemstvu (misije). Evo njihovog popisa: *Bilice, Crnica, Drniš, Düsseldorf, Frankfurt, Freising, Geretsried, Gimnazija, Imotski, Knin, Köln, London, Main-Taurus, Mainz, Meterize, Metković, Miljevci, München, Offenbach, Plina-Stablina, Podbablje, Portal hrvatskih katoličkih zajednica (B. Cannstatt, Bietig-Biss, Esslingen, Ludwigsburg, Sindelfingen, Stuttgart, Waiblingen), Promina, Provincijska stranica, Rosenheim, Samotnjak, San Jose, Sinj, Šibenik–Šubićevac, Vancouver, Vinjani, Vrlika, Wuppertal, Zagreb.*

Hvaljen budi, Gospodine moj, po sestrici Vodi

Voda – hrvatsko nacionalno blago

Zadnjih desetljeća mnogi politički geostratezi upozoravaju kako će se u skorijoj budućnosti voditi ratovi za vodu. Neki tvrde da takvi ratovi već traju. Kao što se danas vode ratovi za naftu često pod krinkom borbe za ljudska prava slični scenarij bi mogao biti i s vodom. Zato su mnoge korporacije uz podršku svojih vlada danas veoma aktivne u kupovini voda po mnogim zemljama. Ne treba niti spominjati da su to u pravilu siromašne države koje se nalaze u dubokoj ekonomskoj krizi i velikim dugovima.

Postoje neke teme u javnom prostoru našeg hrvatskog društva koja izazivaju veliko zanimanje, na koja smo veoma fokusirani i za koja smo se doslovce zalijepili: ulazak u EU – da ili ne, stranačka problematika, nacionalno pitanje i sl. Sva ona i opravdano zauzimaju visoko mjesto na ljestvici predmeta našeg zanimanja. Napokon, radi se često i o ključnim pitanjima o kojima ovisi naša budućnost i budućnost naše djece. Ona u pravilu izazivaju previše strasti koja po nekom ustaljenom običaju kao rezultat stvaraju duboke podjele među ljudima. Ipak fokusiranost na ta pitanja dovela je do toga da smo zanemarili ostala društvena pitanja koja su ostala po strani i prepuštena pojedincima koji često samovoljno donose odluke, umjesto da budu predmet pažnje i konkretnog zauzimanja svih građana. U „ostala“ društvena pitanja, kao iznimno važna, izdvojio bih socijalnu problematiku i okoliš. To

su područja koja su sama po sebi toliko široka da ih je običnom građaninu teško pratiti. Samo problematika okoliša toliko toga obuhvaća da i znanstvenik s tog područja može sva zbivanja i aktivnosti samo djelomično pratiti. Upravo je zato iznimno važna uloga udruga i drugih udruženja građana kako bi se kvalitetnije i djelotvornije, kao pomoć i korektiv vlasti, sudjelovalo u javnom životu i time ojačalo i doprinijelo razvoju i jačanju civilnog društva. U budućnosti kvaliteta društva u bitnom će ovisiti o tome koliko će građani kroz organizirano civilno društvo u demokratskim procesima sudjelovati u javnom životu. Ukoliko izostane takvo sudjelovanje bit ćemo prepušteni manjini koja bi bez kontrole civilnog sektora mogla dovesti društvo u još težu situaciju nego što je sada. Uvijek postoje rizici da političke elite ili neki pojedinci u vlasti donose loše odluke ili provuku zakone koji nisu u interesu građana i naše domovine i tako nanose neprocjenjivu

Zoran Milić, Zagreb
- Franjevački svjetovni red

Zadnjih nekoliko desetljeća zbile su se velike negativne promjene na vodnim resursima širom svijeta gdje je čovjek sustavno djelovao na uništenju te dragocjene baštine. Sječa šuma, regulacije vodotoka, izgradnja brana, sprečavanje prirodnog plavljenja obalnog područja tekućica gradnjom nasipa, uporabom umjetnih gnojiva i pesticida u intenzivnom poljodjelstvu, ispuštanje otpadnih voda iz domaćinstava i industrijskog otpada u vodotoke i sl.

štetu. Takav slučaj imali smo s pokušajem privatizacije *Hrvatskih voda*. Kako se radi nečemu što predstavlja veliku važnost za Hrvatsku i njene građane i unatoč tome što je taj zakon išao u hitnu proceduru, reakcijom Crkve, udruga i nekih pojedinca uspjelo se na vrijeme spriječiti ovaj pokušaj privatizacije i uzbu-niti javnost.

Hrvatske stranputice

Moram odmah reći kako mi nije namjera pisati samo o pokušaju privatizacije *Hrvatskih voda*, daleko je važnije u ovom času ukazati upravo na potrebu veće senzibilizacije i angažmana za društvena pitanja koja su nedopustivo zanemarena. Primjer pokušaja privatizacije *Hrvatskih voda* trebao bi biti dobar povod u promišljanju važnosti sudjelovanja javnosti u razvoju hrvatskog društva, a na poseban način stavio bih naglasak na nužnost, prije svega, kršćanskog angažmana i njegovog snažnijeg uključivanja u društvenu stvarnost na razini civilnog društva. Neuspjao pokušaj privatizacije *Hrvatskih voda* ne predstavlja kraj te priče već se može očekivati novi nasrtaj onih koji imaju novac i koji žele kupiti sve što će im stvoriti novi i siguran profit, a voda je zasigurno više nego siguran profit. Vlasti su više manje sklone, bez obzira na političku opciju, linijom manjeg otpora zbog kroničnog nedostatka novca ili nečijeg osobnog interesa olako popuštati pritiscima i prodati sve što se može prodati. Dakako, imaju za to i svoje opravdanje u već poznatoj tvrdnji kako je država loš gospodar i da bi se privatizacijom sve dovelo u red. Tvrdnja je djelomično točna, samo je pitanje je li baš sve na prodaju a pogotovo odnosi li se to i

na ono što se smatra općim i javnim dobrom.

Zadnjih desetljeća mnogi politički geostratezi upozoravaju kako će se u skorijoj budućnosti voditi ratovi za vodu. Neki tvrde da takvi ratovi već traju. Kao što se danas vode ratovi za naftu često pod krinkom borbe za ljudska prava (primjer nam je rat u Iraku a niti Libanon ne možemo iz toga isključiti ako se zna da je njihova nafta najkvalitetnija na svijetu) slični scenarij bi mogao biti i s vodom. Zato su mnoge korporacije uz podršku svojih vlada danas veoma aktivne u kupovini voda po mnogim zemljama. Ne treba niti spominjati da su to u pravilu siromašne države koje se nalaze u dubokoj ekonomskoj krizi i velikim dugovima.

Da će Hrvatska doći na red upozoravao je mnogo godina prije *Franjevački institut za kulturu mira* koji se s problematikom voda bavi već dugi niz godina. Sustavnim praćenjem ove problematike potaknuo je i senzibilizirao mnoge da se aktivno uključe u ova zbivanja. Upravo na poticaj Instituta *Vijeće franjevačkih zajednica* 2005. godine uputilo je *Otvoreno pismo* Saboru i Vladi Republike Hrvatske ukazavši na široku problematiku zaštite i gospodarenja vodnim blagom te na neke nepravilnosti gospodarenja njime u Republici Hrvatskoj i na opasnosti koje iz toga mogu proizići. U otvorenom pismu objavljena je i *Deklaracija o vodama* u kojoj se traži da se preispita postojeća legislativa o vodama s ciljem stvaranja cjelovite, studiozno pripremljene strategije gospodarenja vodama i izrade *Vodno-gospodarske osnove Republike Hrvatske*. Podržavši poruke *Vijeća franjevačkih zajednica*, Franje-

vački svjetovni red upućuje *Apel za zaštitu i ispravno gospodarenje vodama u Hrvatskoj* i podsjeća da su vode opće dobro koje, po *Ustavu*, ima osobitu zaštitu Republike Hrvatske, po *Zakonu o vodama*, ne može „biti ni u čijem vlasništvu“ (čl. 3), da je po svojoj naravi ključna socijalna kategorija i da se ne može tretirati samo kao roba namijenjena tržištu odnosno stjecanju profita. U više navrata, a u suradnji i s drugim svjetovnim udrugama i crkvenim organizacijama, slani su apeli i otvorena pisma sličnog sadržaja. Unatoč apelima, studenog 2010. god. dogodio se iznenaadni pokušaj privatizacije *Hrvatskih voda*. Vlada RH je u hitnu proceduru, bez javne rasprave, uputila *Konačni prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vodama*. Ovim zakonom trebalo je omogućiti da se *Hrvatske vode* kao javna ustanova pretvore u trgovačko društvo čime bi se zakonski omogućila privatizacija. Jednostavno rečeno: vode kao opće dobro postala bi roba. Ono što je bilo odmah prekršeno bio je *Zakon o zaštiti okoliša* zbog neodržavanja tridesetodnevne javne rasprave za zakone koji imaju utjecaja na okoliš. Isto tako prekršen je i *Poslovnik Hrvatskog sabora* jer su se izmjene zakona našle u hitnoj proceduri iako nije riječ o zakonima kojima se otklanjaju veći poremećaji u gospodarstvu niti se radi o izmjenama zakona koje se donose radi usklađivanja s pravnom stečevinom EU. Izmjene zakona su prvenstveno usmjerene prema promjeni pravnog statusa *Hrvatskih voda* iz javne ustanove u javno poduzeće što je trebao biti prvi korak k privatizaciji *Hrvatskih voda*. Što bi značilo da bi hrvatski građani izgubili kontrolu

nad poduzećem koje upravlja našim vodnim resursima. Zanimljivo je spomenuti kako u zemljama EU sve organizacije za područja voda, kroz agencije i druge oblike organizacije, ustanovljene su kao neprofitne, s iznimkom jedne organizacije od dvije koliko ih ima Latvija.

Za razliku od javnih ustanova, izmjenom samo jednog članka prijedloga zakona, trgovačka društva se mogu privatizirati. Istina je da se ne može privatizirati voda kao resurs, jer kao opće dobro zaštićena je *Ustavom Republike Hrvatske*, ipak ne treba biti naivan i pomisliti da privatizacijom vodoopskrbnog sustava neće privatizirati i voda kao resurs. Važno je istaknuti kako nije samo voda bogatstvo, već i opsežna dokumentacija o vodama kao što su: planovi vodoopskrbe, planovi zaštite voda, planovi navodnjavanja, atlas vodotoka, kartografske podloge, dokumentacija o znanstveno-istraživačkim projektima itd. Najbolji primjer je privatizacija istražne i druge tehničke dokumentacije o korištenju voda koje je posjedovala INA d.d.

INA posjeduje dragocjene podatke o sastavu tla i geološkim te hidrogeološkim uvjetima na širokim prostorima u RH te posjeduje crpilišta, tvornice za preradu vode i objekte za dopremu vode. Sve te objekte i podatke INA je nudila komunalnim poduzećima besplatno u vlasništvo prije Domovinskog rata i neposredno nakon njega. Nakon privatizacijskog procesa praktički je nemoguće postići dogovor oko prepustanja tih vrijednih podataka i objekata.

Korporacije ispred okoliša ili...?

Da se dogodila privatizacija imali bi urušavanje sustava vodnih naknada koji u ovom obliku funkcionira od 1967. godine, kao neporeznih javnih davanja koja ne počivaju na ideji ekvivalenosti cijene za uslugu koju plaća neposredni korisnik – već na ideji solidarnosti gdje plaćaju i posredni i neposredni korisnici, novac ide u jednu blagajnu i financira se prema načelu prioriteta u potrebama. Može se očekivati u skoroj budućnosti novi pokušaji privatizacije, samo na suptilniji način kroz razne oblike koncesija ili sl.

Voda i gospodarenja vodama daleko su kompleksnije stvarnosti, stoga se pažnja i angažman ne može svesti samo na zaštitu od privatizacije. Naime, zadnjih nekoliko desetljeća zbile su se velike negativne promjene na vodnim resursima širom svijeta gdje je čovjek sustavno djelovao na uništenju te dragocjene baštine. Sječa šuma, regulacije vodotoka, izgradnja brana, sprečavanje prirodnog plavljenja obalnog područja tekućica gradnjom nasipa, uporabom umjetnih gnojiva i pesticida u intenzivnom poljodjelstvu, ispuštanje otpadnih voda iz domaćinstava i industrijskog otpada u vodotoke i sl. Globalne klimatske promjene kompleksno negativno djeluju na kvalitetu i kvantitetu nadzemnih i podzemnih voda. Ova stvarnost je i u našoj domovini itekako prisutna. Vodu treba zaštititi kao stanište, energetske resurs i izvor života, zato je potrebno prvenstveno probuditi odgovornost svih ljudi a posebno struke čija bi zadaća bila uskladiti i međusobno ispreplesti znanstveni, ekonomski i sociološki aspekt razmišljanja u cilju uspješnije i svrsishodnije zaštite tog neprocjenjivog bogatstva. Čim je rizik od ugrožavanja okoliša veći, a posebno kad se radi o nečemu što je za čovjeka pitanje opstanka kao što je apsolutno voda i zrak, onda osobna i društvena odgovornost u zaštiti i očuvanju okoliša mora biti znatno veća. U bespoštednoj utrci za profitom mnoge korporacije i tvrtke skoro u pravilu ne obaziru se na okoliš, i dok je politika u realnom svijetu uglavnom u službi takvih interesnih skupina i teško joj se odupire, više nego ikada potrebno je ojačati civilni sektor kako bi bio kvalitetna alternati-

Prosvjed protiv projekta Družba Adria (Zagreb, 25. 10. 2005.)

va svemu onomu što stavlja nečiji osobni interes ispred općeg. Na ovom području uključivanja građana u procese odlučivanja u civilnom sektoru i kršćanske organizirane zajednice moraju dati svoj doprinos a osobito po pitanjima socijalne pravednosti i okoliša.

Uz primjer uspješne intervencije javnosti, kojim se spriječila privatizacija *Hrvatskih voda*, naveo bih, po mojem uvjerenju, primjer kad su javnost i struka pasivni i nezainteresirani. Svakako treba reći da uvijek postoje rijetki pojedinci iz struke, pojedine udruge te obični građani koji hrabro dižu svoj glas ali koji se slabo čuje. To je primjer izgradnje 14 županijskih centara za gospodarenje otpadom (CGO), koji su krenuli s realizacijom a da javnost u postupcima procijene utjecaja na okoliš tih projekata gotovo i nije sudjelovala. Javnost je uglavnom bila pasivna. Na žalost, Vlada je pod utjecajem nekih interesnih lobija nametnula loš koncept gospodarenja otpadom koji je ekološki neisplativ,

za okoliš rizično i za građane preskupo rješenje. Centri s mehaničko-biološkom obradom samo će djelomično iskoristiti prikupljeni otpad a rizičnost ovih projekata, jer su im lokacije na vodozaštitnim i krškim područjima bogatim vodama, iznimno je velika. Nabrojiti ću samo neke centre koje se planiraju graditi jer su veoma rizični zbog lokacija bogatih podzemnim vodama: Lećevica kod Splita, Bikarac kod Šibenika, Marinščina kod Rijeke i Kaštjun kod Pule. Ovaj koncept je svakako bolji od običnih deponija koji su razbacani po cijeloj Hrvatskoj, međutim, naspram drugih koncepata ovo je nakon spalionice najgore jer se otpad samo u manjoj mjeri reciklira i ide dalje u uporabu. Na žalost, odbačen je koncept zbrinjavanja otpada temeljenog na odvojenom prikupljanju otpada na kućnom pragu i reciklaži kako se to radi u mnogim civiliziranim gradovima u svijetu. Zanimljiv je podatak da u ustavu naših susjeda Slovenaca piše kako se otpad ne smije odlagati na krškom po-

dručju, čime su jasno rekli kako im nije niti na kraj pameti da se igraju s nečim tako vrijednim kao što je voda. A da se radi o veoma skupom rješenju građani će svakako brzo saznati kad im dođe račun od komunalnog. Budući da su Centri krenuli u realizaciju to je sada gotova stvar koja se više ne može povući. Na žalost, sve te odluke o izgradnji CGO, osim nekih ekoloških udruga i građana u čijoj se blizini grade centri, javnost nije niti primijetila, prije svega jer nadležno ministarstvo i lokalna samouprava nisu poduzeli potrebne aktivnosti informiranja. Najčešće će gospodarstveni i politički interesi biti ispred javnih pa je zbog toga više nego nužno jačanje upravo civilnog društva koje je najozbiljnija alternativa takvim nastojanjima. Ovo je prostor u kojem svoje mjesto moraju naći i aktivne kršćanske skupine koje bi se trebale znatno više uključiti u javni život.

Kršćanske organizirane zajednice trebale bi izaći iz svojevrstne izolacije i ući u ovaj prostor i zastupati svoje vjerske i moralne stavove te novim inicijativama svakako uključiti i nepotrebno zanemarena društvena pitanja socijalnog karaktera i očuvanje okoliša i doslovno boriti se za dostojanstvo čovjeka. Duboko sam uvjeren da se kvalitetne promjene mogu pokrenuti upravo iz baze, gdje bi se s novim senzibilitetom i konkretnim zauzimanjem moglo učiniti mnogo dobra. Ma koliko su god teška vremena i koliko su jaki razni politički i financijski moćnici, koji provodeći svoje interese ugrožavaju čovjeka i sve stvoreno, upravo zato trebamo se svi potruditi i hrabro ući u arenu našega svijeta i boriti se za sva Božja stvorenja. ✚

Poruka indijanskog poglavice bijelom čovjeku (ulomak)

Godine 1854. indijanski poglavica Seattle uputio je pismo američkom predsjedniku u Washington kada je ovaj izrazio želju da kupi velika područja indijanske zemlje i tada obećao rezervat indijanskom narodu.

Sjajna voda što teče brzacima i rijekama nije samo voda već i krv naših predaka. Ako vam prodamo zemlju morate se sjetiti i učiti vašu djecu da je ona sveta, i da svaki odraz u bistroj vodi jezera priča događaje i sjećanja moga naroda, žubor vode glas je oca moga oca. Rijeke su naša braća, one nam utažuju žeđ. Rijeke nose naše kanue i hrane našu djecu. Ako vam prodamo našu zemlju morate se sjetiti i učiti vašu djecu da su rijeke naša braća, i vaša, i morate od sada dati rijekama dobrotu kakvu biste pružili svakome bratu.

Hrvatske demografske perspektive

Budućnost hrvatskoga naroda

Hrvatska pripada skupini srednjerazvijenih zemlja i ima značajno lošiju demografsku sliku u odnosu na veliku većinu visokorazvijenijih europskih zemalja. Nepovoljna se demografska kretanja nastavljaju s gotovo nikakvim izgledima za pozitivnije trendove, ako se u hrvatskom društvu nešto radikalno ne promjeni u odnosu na demografsku problematiku. Broj živorođenih se u posljednjih nekoliko godina stabilizirao na prosječnoj godišnjoj razini od oko 43.500. No to je daleko od broja koji bi osiguravao obnavljanje stanovništva. Da bi se stanovništvo u Hrvatskoj obnovilo u istom broju, godišnji bi broj živorođenih trebao biti između 60 i 65 tisuća.

Nema prijepora, tijekom 20. stoljeća dogodile su se velike promjene u uvjetima života, rada i položaju obitelji u društvu. Razvijeni je dio svijeta tijekom prošlog stoljeća prešao put od relativno visokog prirodnog prirasta do niskog, koji ne osigurava obnavljanje stanovništva u istom broju. Dalekosežne demografske promjene započele su s procesom industrijalizacije. U predindustrijskim, poljoprivrednim, civilizacijama egzistencijalni su razlozi prisiljavali obitelj na relativno visok natalitet. U obitelji se živjelo, radilo i radi opstanka vodilo brigu o brojnijem potomstvu koje je bilo nužno za rad u poljoprivredi i skrb o djeci i starijima. U predindustrijskoj poljoprivrednoj proizvodnji bio je moguć, i nužan, rad djece i starijih osoba, te stoga nisu bile na teret, osim u dobi do 6 godina. Obitelji su bile i umirovljenički domovi relativno malena broja staraca, a djeca su bila „mirovin-

ski fondovi“. Pod pritiskom vanjskih čimbenika, oblikovanih u industrijskoj civilizaciji, obitelj prepušta nekoć autonomne funkcije javnim ustanovama. Sustav socijalne države koji svojim građanima jamči određeni dohodak kada odu u mirovinu preuzeo je skrb o starijima. Tako je država uklonila materijalnu ovisnost roditelja o djeci. Suvremenost pokazuje da je ekonomski održivi sustav socijalne sigurnosti bio kratko vrijeme garancija sigurnih i dostatnih mirovina u starosti, jer demografske strukture koje je oblikovala industrijska civilizacija daju broju starost a malobrojnu mladost. Naime, sve do 1980-ih je izgledalo gotovo idilično: ne treba se uopće imati djecu, ili radi emocionalnih razloga jedno ili najviše dvoje i čemu podizati djecu kad će mirovina biti dostatna za sigurnu starost. Ali, niti dvadesetak godina od početka jačeg snižavanja nataliteta u većini europskih

Prof. dr. sc.
Anđelko Akrap, Zagreb
- Ekonomski fakultet

Države koje su se oduprle pritiscima neoliberalnog modela gospodarskog razvoja, koji traži, uz ostalo, smanjivanje izdataka za javne politike koje podražaju natalitet, i pravovremeno oblikovale odgovarajuće populacijske politike postupno su zaustavile i preokrenule nepovoljne demografske trendove.

zemalja pojavili su se problemi, s jedne strane osjetno se snizio prirodni priljev na tržište radne snage, a s druge je strane započeo ubrzani rast broja i udjela umirovljeničke populacije.

Pozitivan prirast razvijenih europskih zemalja

Vratimo se vremenski unatrag, radi boljeg razumijevanja tekućih procesa. Nakon Drugog svjetskog rata nakratko je prekinuto opadanje nataliteta. Demografski i gospodarski rast u zapadnoj Europi nakon Drugoga svjetskog rata bio je podloga za velika očekivanja i stoga se to razdoblje često naziva „zlatno doba“. Tada je gospodarski, društveni i kulturni napredak na europskom Zapadu, do polovice 60-ih godina 20. stoljeća, pratio i demografski rast. Porast nataliteta nakon Drugoga svjetskog rata (za ovu je pojavu općeprihvaćen naziv *baby-boom*) potrajao je u razvijenijem dijelu Europe do 1964. godine (u Hrvatskoj samo do 1954. godine). Nakon toga opet se nasta-

vio trend snižavanja nataliteta. Umjetno izazvana naftna kriza te usporavanje gospodarskog rasta, nezaposlenost i inflacija nakon 1973. godine bili su alati krupnog kapitala kojim je nametnuo profit kao cilj i jedinu mjeru uspješnosti. Svijet bogatih je upleten u spiralu konkurentnosti, a međunarodni financijski kapital počeo je ucjenjivati nacionalne vlade stalnim prijetnjama o masovnom smanjivanju broja radnih mjesta ili, u još goroj situaciji, bijegom kapitala iz zemlje koja porezima i doprinosima nastoji osigurati blagostanje svog stanovništva.

Trenutno je očito da je taj model razvoja, koji se krije pod krinkom globalizacije, uveo svijet u sveopću duhovnu i materijalnu krizu. Države koje su se oduprle pritiscima neoliberalnog modela gospodarskog razvoja, koji traži, uz ostalo, smanjivanje izdataka za javne politike koje podražaju natalitet, i pravovremeno oblikovale odgovarajuće populacijske politike postupno su zaustavile i

preokrenule nepovoljne demografske trendove. Jer, moderna razvijena društva ne osiguravaju spontano dovoljan broj rađanja već se to postiže izgradnjom i provođenjem niza javnih politika koje će omogućiti imanje djece uz istovremenu zaposlenost. Zato velika većina razvijenih europskih zemalja, za razliku od Hrvatske, ima pozitivan prirodni prirast, što znači da u njima godišnji broj živorođenih nadvisuje godišnji broj umrlih. Zamjetno brojniji manje razvijeni svijet iako bilježi, od sredine 1970-ih, postupno opadanje relativne stope porasta stanovništva još uvijek ima zamjetan porast broja stanovnika. Unatoč stalnom pritjecanju migracijskih struja, iz manje razvijenih i srednje razvijenih zemalja, time se mogu samo ublažiti ali ne i riješiti demografski problemi razvijenih.

Pozornost plijeni činjenica prema kojoj od 12 najrazvijenijih europskih zemalja njih devet ima i najviši fertilitet. Te zemlje imaju i najviše stope zaposlenosti ženskoga stanovništva u fertilnoj dobi. Pri tome treba imati na umu činjenicu da u njima veći broj žena radi s nepunim radnim vremenom, bez obzira na to što imaju i najrazvijenije javne politike koje olakšavaju teret zaposlenosti i skrb o djeci. No, razvijene zemlje koje imaju relativno povoljne demografske trendove to ne postižu useljeničkom politikom. Da je to tako najbolje potvrđuju demografska kretanja u Njemačkoj koja ima u ukupnom broju stanovnika gotovo 10 posto useljenika, ali unatoč tome ima vrlo nepovoljna demograf-

Svećeničko ređenje (Split, 27. 6. 2010.)

ska kretanja. Teret povijesnog naslijeđa još uvijek opterećuje ovu državu u provođenju aktivnije pronatalitetne populacijske politike. Usto, Njemačka je tradicionalna država blagostanja bez razvijenih javnih politika skrbi za djecu koje bi podupirale usklađivanje obiteljskoga života i plaćenoga rada. Zato su žene u Njemačkoj kada rode uglavnom prisiljene privremeno napustiti posao. To pokazuje kako, bez odgovarajuće javne infrastrukture koja će omogućiti usklađivanje obiteljskoga života i plaćenoga rada, samo novčani poticaji nisu dovoljni. Prema tome, države koje dugo provode pronatalitetnu politiku imaju i bolju demografsku sliku. To se osobito odnosi na Francusku i skandinavske zemlje.

Izumire li hrvatski narod?

Što reći za Hrvatsku? Svjedočimo vrlo nepovoljnim demografskim trendovima u Hrvatskoj. Sama činjenica da je u Hrvatskoj od početka 1991. do kraja 2010. godine 151.026 više umrlih nego živorođenih (u broj umrlih uključena je i 11.891 osoba, naknadno upisana u matice umrlih od 1995. do 2010. godine, umrla ili poginula tijekom Domovinskog rata od 1991. do 1995.) malo toga kazuje, ako nemamo u vidu promjene, tekuće i buduće, u strukturama stanovništva. Dugogodišnji pad broja živorođenih uvjetovao je nepovoljne promjene u dobnoj sastavu stanovništva koje se očituje u intenzivnom procesu demografskog starenja. Hrvatska pripada skupini srednjerazvijenih zemlja i ima značajno lošiju demografsku sliku u odnosu na

veliku većinu visokorazvijenijih europskih zemalja. Nepovoljna se demografska kretanja nastavlja s gotovo nikakvim izgledima za pozitivnije trendove, ako se u hrvatskom društvu nešto radikalno ne promjeni u odnosu na demografsku problematiku. Broj živorođenih se u posljednjih nekoliko godina stabilizirao na prosječnoj godišnjoj razini od oko 43.500. No to je daleko od broja koji bi osiguravao obnavljanje stanovništva. Da bi se stanovništvo u Hrvatskoj obnovilo u istom broju, godišnji bi broj živorođenih trebao biti između 60 i 65 tisuća.

Negativne ekonomske učinke dosadašnjih nepovoljnih demografskih trendova nemoguće je izbjeći ali kada bi se provodile potrebne mjere pronatalitetne politike moguće je srednjem i dugom roku negativne učinke zamjetno ublažiti. Demografske će promjene u Hrvatskoj kreatorima javnih politika, i društvu općenito, predstavljati veliki izazov u desetljećima koji predstoje, i zahtijevat će oblikovanje nove ekonomske, porezne, zdravstvene, mirovinske, obrazovne, socijalne, obiteljske i drugih politika na koje utječu demografske promjene. Nakon iznesenog, logično je postaviti pitanje: što Hrvatska treba učiniti da bi se bitno potaknuli pozitivni demografski trendovi? Općepoznata je činjenica da Hrvatska nema dostatno, kapacitetom i radnim vremenom, razvijene javne servise koji su neophodni za zaposlene roditelje koji podižu djecu. Sve donekadno je taj problem bio manje izražen jer je te praznine popu-

njavao „baka servis“, budući je bila mala zaposlenost žena. Sada rađaju djeca roditelja koji su još uvijek zaposleni. Osobit je problem sve veći rad u atipičnom radnom vremenu u trgovini koja zapošljava veliki broj mladih, osobito žena. Koliko je poznato u Hrvatskoj gotovo nema velikih kompanija u privatnom sektoru u kojem postoji pozitivna diskriminacija žena s malom djecom. Čimbenik s vrlo velikim pronatalitetno restriktivnim učinkom je nemogućnost sigurnog stana mladim ljudima. Stanovi su za mlade, u većini slučajeva, nedostupni, kako zbog niskih primanja tako i stoga što ih sve više radi na određeno vrijeme. To je u Hrvatskoj jedan od istaknutijih razloga koji je doprinio brzomu porastu neudanih i neoženjenih od početka 1990-ih.

Dodatni je problem u Hrvatskoj i u nizu zemalja koje imaju nizak fertilitet, u odnosu na skandinavske zemlje, relativno malo sudjelovanje muškaraca u kućanskim poslovima pri podizanju male djece. Primjereno srednjoročnim i dugoročnim demografskim potrebama, Hrvatskoj treba zaista dugoročna pronatalitetna i redistributivna populacijska politika, koja će se postići konsenzusom svih ključnih političkih, gospodarskih i središnjih nacionalnih institucija i aktera u Hrvatskoj. Naravno, tu je Crkva nezaobilazna, no dosada uporno ostaje po strani. Usudujem se ustvrditi da je u pogledu ovog problema Crkva pasivna zajednica. Naveli smo temeljne probleme pa je jasno da Crkva u tom pogledu ima vrlo široko područje djelovanja. ✚

Svjetlo i sol hrvatskoga društva

Političko držanje kršćana

Ako se nekim kršćanima, a osobito onima pobožnijima, čini da s kršćanskom vjerom ne mogu ništa učiniti u suvremenoj politici u kojoj vrijede sasvim druga pravila i gdje se često odvija bespoštedna borba interesa i vlasti, da im vjera služi samo za smirivanje nakon utilitarističkog i pragmatičkog nadmetanja, onda treba baš iz tog suvremenog političkog košmara praktičnijim okom čitati Evanđelje. Kršćanska vjera, ako je pravo shvaćena i cjelovito življena, daje dosta poticaja i za političku akciju jer politika je previše važna da bi ju se prepustilo samo političarima profesionalcima.

Ivan Bota, Zagreb
- politolog

Zahtijevati od katolika da se u javnom ili političkom životu ne poziva na kršćanske vrijednosti već da ih zadrži za sebe jer je to privatna stvar, zahtijeva se nemoguće. Tko je dosljedan Kristu nužno je pozvan u svim segmentima života davati maksimum vlastitog bića. Odlasci na nedjeljne mise i povremena molitva nisu dovoljni, svjedočiti Krista pozvani smo svaki dan, u svakoj minuti, svakoj sekundi našeg ovozemaljskog života.

Nikada nitko nije donio i ponudio čovjeku ništa veće i uzvišenije od onoga što mu je donio i ponudio Krist. On je položio svoj život da bi čovjek razvio svoju osobnost, te da bi, prema Kristovoj riječi, imao život u *izobilju*, u *punini*, da bi razvio sve najplemenitije potencijale svoga bića do najviših vrhunaca, da bi prošao kroz svijet i život, individualno i u zajednici, prožet ljubavlju i čineći svako dobro, te da bi na kraju ušao u beskrajnu radost i besmrtnost, u vječni Božji život. To je vrhunac i nema

višega. Stoga smo kao kršćani pozvani na nešto više, na puno veću odgovornost nego ostali, pozvani smo svjedočiti Krista u svakom trenutku svoga života.

Djelatno svjedočiti Krista

Čovjek živi u društvu s drugim ljudima, on je društveno, „političko“ biće (Aristotel – *zoon politikon*). Stoga se njegova etičnost odnosi i na društvo. U katoličkoj tradiciji svako čovjekovo svjesno i voljno djelovanje ujedno ima i moralnu i etičku komponentu. Stari su to filozofi i teolozi izražavali riječima: *humanum et morale convertuntur*, tj. ono što je uistinu ljudsko ujedno je i moralno (u općem smislu), i obratno. Svaki ljudski čin, ako je svjestan i voljan, ujedno je *in concreto* etički ili dobar ili zao, iako u vrlo različitim stupnjevima. Moralnost čovjekova djelovanja proizlazi iz dostojanstva čovjeka kao osobe. Što god on radio, pozitivno ili negativno, radi kao čovjek i svemu utiskuje svoj osobni pečat.

Građansko se društvo danas nalazi u složenome procesu koji

pokazuje svršetak jednog razdoblja i nesigurnost zbog početka novoga koje se pojavljuje na obzoru, no taj program donosi i mnogo dobra. Naime, sve se više širi uvjerenje da je potrebno stvoriti životne okolnosti u kojima će se više cijiniti ljudsko dostojanstvo. Pri ispunjavanju građanskih dužnosti u skladu s kršćanskom savješću i vrednotama, zadaća je laika da u svjetovni poredak unose kršćanski duh, poštujući njegovu narav i opravdanu autonomiju.

U suvremenoj međunarodnoj konstelaciji odnosa i snaga, gdje moćni pokretači svjetskih političkih kretanja snažno upravljaju kako njima odgovara, manje zemlje poput Hrvatske moraju biti inteligentnije, sposobnije i vještije od jačih od sebe, da bi se ne samo obranile i napredovale, nego i da bi naprosto opstale. U mnogočemu one bi trebale biti čak bolje od drugih, ne samo da se održe, nego i da budu, zajedno s drugim sličnim zemljama, primjer poštivanja onih vrijednosti koje čine njihovu snagu i osobitost i koje bi im služile ujedno i na čast i na dobrobit. Time bi možda pridonijele i jačem, novom gibanju u pravcu jedne humanije svjetske politike. Na tom putu Hrvatska ima velik i snažan adut, a to je velika europska humanistička tradicija, koja je čini onakvom nacijom kakva ona jest, te s tom tradicijom povezuje svoje stare i velike, kršćanstvom nadahnute kulture.

U javnosti se uglavnom govori o nepravdama i propustima.

Mediji su ispunjeni optužbama i crnim slutnjama u odnosu na prošlost, sadašnjost ali i budućnost društva u kojem živimo. Običan se čovjek, Hrvat i građanin Hrvatske pita: Što se to događa u našem novom hrvatskom društvu o kojem smo do prije dvadesetak godina mogli samo sanjati i u koje smo početkom 90-ih godina prošlog stoljeća ušli ispunjeni velikim nadama u bolju budućnost? Javnost optužuje mnoge, kako skupine tako i pojedince. Međutim, kroz djelovanje većeg dijela „naših“ medija, kao da nam se želi nametnuti pitanje: zašto smo uopće

Može izgledati kao utopija, ali s kršćanskog je gledišta politika također mjesto na kojem se treba očitovati ljubav. Nikakvo ljudsko djelovanje nije izuzeto od obveze ljubavi, čak i onda kad se duboko razilazimo i sporimo u nekim važnim pitanjima. U politici su raznovrsni interesi spojeni sa sukobima koje nije uvijek lako razriješiti ali uvijek u protivniku i neprijatelju trebamo gledati i brata i prijatelja.

izlazili iz Jugoslavije kad je tamo bilo „tako dobro“, sami ionako nismo sposobni upravljati svojom zemljom, „naši“ nas samo potkradaju, ... Sve ovo nerijetko rezultira time da se kršćani ustručavaju aktivnije posvetiti javnom životu jer ne žele biti u „istom košu“ s onima koje se proziva u medijima. Svojim iz-

micanjem ostavljamo prostor drugima, nerijetko manje sposobnima, manje poštenima, onima koji nemaju usađene kršćanske vrijednosti, a to je upravo ono što oni i žele.

Opće dobro ispred privatnih interesa, ili...?

Neke od definicija politike kažu *sve je politika* i politika je *briga za opće dobro*. Ako je politika briga za opće dobro, onda tu i Crkva i katolici, imaju mnogo toga reći. Ne može vjernik voditi „paralelni život“, s jedne strane „duhovni“, s druge pak takozvani „svjetovni“, jer je uvijek kršćanin koji mora biti dosljedan i to svjedočiti, ne samo osobno nego i u okviru raznih udruženja. Kršćanin ima „jedinstveni“ život, on mora svjedočiti dosljednost između vjere i života, te evanđelja i kulture na svim područjima života. On mora dati svoj doprinos kako bi se preko politike „uspostavio pravedniji društveni poredak koji je u skladu s dostojanstvom ljudske osobe“. Svi oni u politici koji misle da katolici po svojoj savjesti i kršćanskom učenju ne bi smjeli djelovati u politici upadaju u neku vrstu „netolerantnog laicizma“, te čak i niječu mogućnost postojanja naravne etike. Kada bi ustrajali na tom putu doveli bi i društvo u „moralnu anarhiju“, a ona se ne može poistovjetiti s nijednim oblikom legitimnoga pluralizma.

U javnom djelovanju tj. politici razne skupine i pojedinci bore se za ono što smatraju korisnim za sebe i svoje. Međutim moramo voditi računa o zajedničkim

i skupnim interesima, o onome što većinom nazivamo *opće dobro*, štoviše, pojedinačni i privatni interesi su mu podređeni. Valja dobro razlučiti egoizam od opravdane borbe za vlastitu dobrobit i interese. Egoizam ne gleda na druge i na dugoročno djelovanje i time sâm sebe potkopava. Život u zajedništvu uključuje i vlastite žrtve i odricanja, jer na gospodarsko-političkom polju opće je dobro pred pojedinačnim. To je teško prihvatljivo raširenom utilitarističkom mentalitetu koji svuda vidi korist i privatne interese. Velika je dužnost i zadaća kršćanina da, dok se trudi oko promicanja interesa pojedinih skupina, ne izgubi iz vida opće dobro i službu kao opći i zadnji vrijednosni horizont svoga zvanja.

S ljubavlju u politiku

Mnogi teže moći a sam pomisao na taj pojam izaziva često negativne prizvuke, jer su često vlast, moć, sila i nasilje, na-

žalost, u praksi vrlo blizu. Nije grijeh biti *moćan* ili željeti moć u svojim rukama, ali je bitan cilj zbog čega to želimo. Bitno je *moć* staviti u službu pravde i ljubavi.

Političaru, kao i svakom čovjeku, ostaje savjest kao zadnja etička norma koju ne smije žrtvovati ni onda kad je u pitanju veliko političko dobro. Može izgledati kao utopija, ali s kršćanskog je gledišta politika također mjesto na kojem se treba očitovati ljubav. Nikakvo ljudsko djelovanje nije izuzeto od obveze ljubavi, čak i onda kad se duboko razilazimo i sporimo u nekim važnim pitanjima. U politici su raznovrsni interesi spojeni sa sukobima koje nije uvijek lako razriješiti ali uvijek u protivniku i neprijatelju trebamo gledati i brata i prijatelja. *Kako želite da vama čine ljudi, tako činite i vi njima* (Lk 6,31).

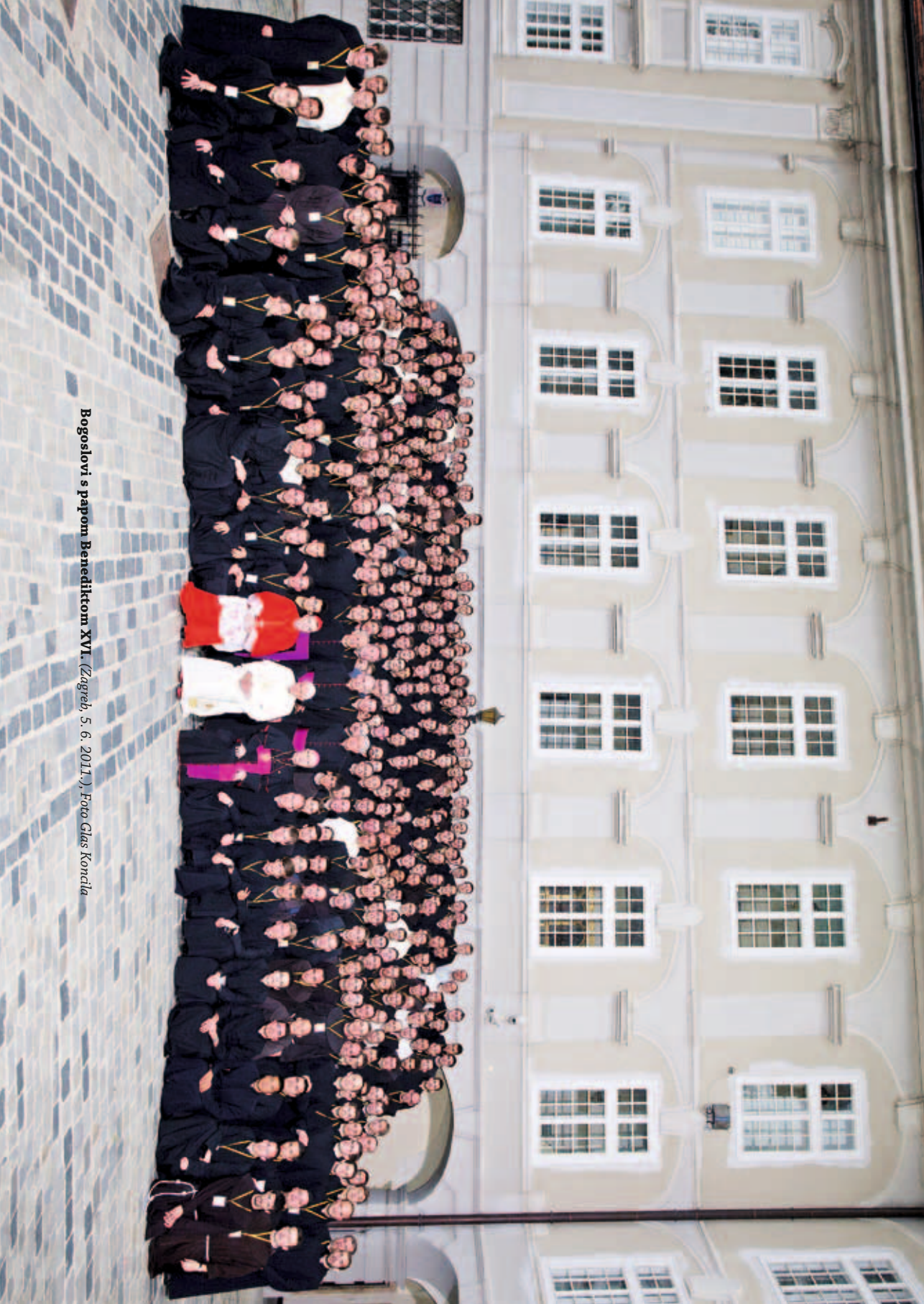
Ako se nekim kršćanima, a osobito onima pobožnijima, čini da s kršćanskom vjerom ne mogu ništa učiniti u suvremenoj

politici u kojoj vrijede sasvim druga pravila i gdje se često odvija bespoštedna borba interesa i vlasti, da im vjera služi samo za smirivanje nakon utilitarističkog i pragmatičkog nadmetanja, onda treba baš iz tog suvremenog političkog košmara praktičnijim okom čitati Evanđelje. Kršćanska vjera, ako je pravo shvaćena i cjelovito življena, daje dosta poticaja i za političku akciju jer politika je previše važna da bi ju se prepustilo samo političarima profesionalcima.

Svaki se kršćanin u politici može nadahnjivati na Evanđelju i polazeći od Kristove riječi biti učinkovit u politici zajedno sa svim drugim ljudima kojima je na srcu opće dobro. On ne mora isticati svoje kršćansko opredjeljenje, ali se u njegovoj političkoj djelatnosti mora očitovati njegova povezanost s Kristom, da u svako djelo polazi s ljubavlju što je crpi iz molitve i poslušnosti Duhu Svetomu. ✚

Do sljedećeg susreta u novom broju...

Bogoslovi s papom Benediktom XVI. (Zagreb, 5. 6. 2011.), Foto Glas Koncila

